

SOCIALISME I OBRERISME

VIII Jornades Història del Socialisme

Barcelona, 27 i 28 de novembre de 1996

Document d'ús exclusivament intern

La present edició ha estat possible amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona.

Ajuntament de Barcelona

© Els autors:
Montserrat Duch, David Ballester, Pere Gabriel, Andreu Mayayo,
Josep Maria Triginer, Maria Cruz Santos.

© Edició:
Fundació Rafael Campalans
Barcelona, 1996

Dipòsit Legal: B-47.161-96

ÍNDEX

Ponències

- Socialisme i moviment cooperatiu a Catalunya
Montserrat Duch 7
- La UGT de Catalunya 1922-1939: de la marginalitat a la voluntat d'hegemonia
David Ballester 27
- Militància socialista i sindicats a Catalunya.
Les primeres dècades del segle XX
Pere Gabriel 43
- Socialisme agrari, 1890-1939
Andreu Mayayo 57

Comunicacions

- La reconstrucció de la UGT de Catalunya
Josep Maria Triginer 77
- Un congrés de transició
Maria Cruz Santos 107

El present volum reproduïx les ponències i les comunicacions presentades a les VIII Jornades d'Història del Socialisme, organitzades per la Fundació Rafael Campalans els dies 27 i 28 de novembre de 1996.

Barcelona, desembre de 1996

Montserrat Duch

**Socialisme i moviment cooperatiu
a Catalunya**

Introducció

Una definició bàsica del terme cooperatiu ens remet a aquella unitat econòmica de producció, comercialització o consum que pertany als mateixos usuaris dels seus serveis. En el cooperativisme cal diferenciar la modalitat d'associació econòmica adequada a determinats sectors i moments dins el sistema capitalista del cooperativisme entès com a moviment social reformador tal com fou formulat pels socialistes utòpics.

La pràctica cooperativista s'inicia a Rochdale¹ i s'estén en el context del gran canvi social i econòmic que significa l'avenç de la Revolució Industrial² amb l'emergència d'una estructura social classista. La cooperació esdevindrà un instrument del moviment obrer, tot i que les relacions entre el sindicalisme i el cooperativisme hagin estat marcades sovint per la incomprensió i els recels mutus.

La majoria de les cooperatives són creades per l'acció organitzada dels treballadors, però sovint són menyspreades per les societats obreres que les consideren expressió merament reformista i accessòries de l'activitat sindical i política. Tot i les possibilitats de millora en les condicions de vida, moltes vegades les elits del moviment obrer veuen amb indiferència les cooperatives i aquestes resten en mans de persones que es limiten a una pràctica d'estricta ortodòxia de neutralitat política i prioritzen el fet de comprar més barat o d'obtenir la devolució de part de les seves despeses a fi d'any.

La cooperació és un concepte diferent de l'ètica individual i de l'economia respecte de les expressions que en presenta el capitalisme. El cooperativisme ha esdevingut moviment social fruit de la pràctica diària d'un segle i mig d'associacionisme obrer informat per una filosofia de la vida; encara que sintonitza amb aspectes de la vida quotidiana d'èpoques llunyanes, es desenvolupa en la forma de solidaritat obrera en paral·lel a l'avenç de la societat industrial quan es fa habitual la concentració de treballadors a la fàbrica, l'explotació del treball humà i la manifestació del conflicte social. Del desvetllament de la consciència de classe i per a la instrumentació d'una nova solidaritat neixen el sindicalisme, el socialisme i el cooperativisme.

En l'àmbit internacional les cooperatives de consum són preponderants. El 1895, quan amb l'impuls del socialisme es crea l'Aliança Cooperativa Internacional³, que, ultra els principis establerts a Rochdale -és a saber, adhesió lliure, intervenció democràtica, distribució dels excedents a prorrata de l'ús que cada soci haurà fet

dels serveis de la cooperativa, interès limitat al capital, neutralitat política i religiosa, vendes al comptat, educació, (especialment del cooperativisme), i relacions federatives- acorda intensificar els valors de l'ajuda mútua, el propi esforç, la solidaritat, l'atac en justícia del lucre i la subordinació dels interessos de la producció al consum. El moviment català, estructurat en la Cambra Regional de Cooperatives de Consum, es federarà a l'ACI formalment el 1920, encara que han existit contactes des del 1902.

Moltes cooperatives neixen en el context de la Restauració, en un moment en què el moviment obrer es troba desproveït de drets mínims de reunió i associació, situació que radicalitza les lluites proletàries. Una expressió tolerada, on es refugien part dels treballadors, són les cooperatives. En aquestes entitats, hi aconseguiran un proveïment a bon preu dels queviures, quan la meitat dels ingressos familiars es destina a alimentació, i esdevindran instruments de socialització i espais de trobada de les capes populars. Neix així un tipus de moviment popular que no s'adscriu a cap tendència política i que per aquest motiu es pot emparar en la Llei d'Associacions aprovada el 1887.

Entre 1904 i 1923 el cooperativisme català es caracteritza per una gran dispersió. El procés organitzatiu avança a partir de la celebració del primer Congrés Català el 1899, el qual crea la Cambra Regional de Cooperatives i inicia la publicació de la *Revista Cooperativa Catalana* que al 1911 serà substituïda per *El Cooperatista*. L'impuls per a la constitució de la Federació espanyola porta a la convocatòria del primer congrés celebrat el 1913 a Barcelona. El moment àlgid s'esdevé el 1920 amb la creació de la Federació de Cooperatives de Catalunya, l'adhesió a l'ACI, la creació d'una cooperativa de segon grau, la fàbrica de pastes per a sopa, i la publicació d'*Acción Cooperatista*, amb continuïtat fins al 1938. La dictadura de Primo de Rivera, amb la dissolució de la CNT, la tolerància amb la UGT i la prohibició del dret de vaga, és un període actiu per al cooperativisme que fa la seva via en uns anys en què destaquen les iniciatives que culminen en la creació de l'Agrupació Cultural. L'època daurada de la cooperació són els anys de la II República, en el marc de la legislació específica, estatal i autònoma, que afavoreix les perspectives del moviment.

L'aportació d'aquesta ponència es refereix essencialment al cooperativisme de consum; pel que fa al cooperativisme agrari⁴ cal compartir la tesi d'Andreu Mayayo: «És dual quant als seus continguts, l'organització i els protagonistes, al mateix temps que expressa una pluralitat social, política i cultural, que és consubstancial de les comunitats rurals». És així que coexisteixen la via revolucionària de les societats pageses i la via reformista dels sindicats agrícoles. La revolucionària, amb l'exemple de la Societat de Barberà de la Conca, constituïda per petits propietaris, arrendataris, parcers i jornalers, representa una via de concepció democràtica i socialista que «maldava per la transformació de les relacions socials mitjançant el control del procés econòmic, l'accés a la instrucció i la participació en la vida pública»⁵. Arran de la Llei de sindicats agrícoles del 1906 i de l'ofensiva dels propietaris reformistes, la majoria de pagesos participen en la formació de sindicats agrícoles mixts, és a dir, interclassistes.

El sindicalisme industrial ha de créixer a l'ombra de la Barcelona confederal, mentre que l'agrari ho fa a redós de l'Agrupació Socialista de Reus⁶, sota el lideratge de Josep Recasens i Mercadé, de forma similar a Mataró. Cal ser prudents a l'hora de parlar de l'adscripció política de les societats pageses; la gran tasca sindical ultrapassa la rigidesa de les etiquetes fins que s'imposarà l'acceptació de l'hegemonia anarcosindicalista amb l'ingrés a la Federación de Obreros Agricultores de España.

En el moviment cooperatiu reformista, a més del component confessional resultat del catolicisme social, cal que hi sumem l'empremta del catalanisme de la Lliga Regionalista.

La doctrina cooperativista

En un repàs panoràmic sobre el tractament del fet cooperatiu en la trajectòria del moviment obrer⁷, cal situar les relacions entre el socialisme i la cooperació: Owen, Buchez, Louis Blanc, Lassalle i Marx tenen en comú el fet de conferir relativa importància a les cooperatives de producció i d'ignorar o condemnar les de consum. Lassalle les considera insignificants per elevar el nivell d'existència del proletariat, la qual cosa també fa Marx. Lambert⁸, un clàssic de la teoria cooperativista, afirma que entre el cooperativisme i el socialisme existeix una identitat profunda. Owen i Fourier formularen els principis fonamentals: principi de l'associació, caràcter voluntari, democràcia, activitat pel servei. El doctor King insisteix en la conseqüència del caràcter voluntari: el *self help* ha d'ésser obra dels cooperadors mateixos. Buchez desenvolupa el principi del retorn desinteressat de l'actiu net en cas de dissolució de les cooperatives.

En l'evolució de la socialdemocràcia⁹ es retarda l'adopció d'una actitud de neutralitat envers la cooperació, que no es mostrarà a favor fins 1919. Poc temps abans, els socialistes han acordat reconèixer que els treballadors tenen interès a crear cooperatives tot i amb posicions plurals. Un sector defensarà el caràcter neutre i l'obertura a tots els consumidors sense distinció de classes ni d'opinions polítiques. Altres es mostraran partidaris de l'extensió d'un cooperativisme socialista que comparteixi lligams íntims amb el moviment obrer que lluita per la seva emancipació. Segons això, a França s'estendrà un moviment cooperatiu dual: la federació de cooperatives neutres, partidàries de l'escola de Nimes creada per Charles Gide, i la Bourse, que aplega les socialistes. Dues organitzacions rivals sota la disjuntiva de la col·laboració o de la lluita de classes, un desacord irreductible¹⁰, si bé la finalitat és la mateixa: socialitzar els mitjans de producció i de canvi i garantir la democràcia econòmica. La divergència, però, és profunda pel que fa a l'aplicació del principi rochdalià de neutralitat política. Els exemples d'Anglaterra¹¹, França¹² i Alemanya¹³ mostren la pervivència dels socialistes anticooperadors¹⁴, que consideren les cooperatives auxiliars del capitalisme, i aquells altres respectuosos envers el principi de neutralitat¹⁵.

El sistema belga d'incorporació de les cooperatives obreres al partit socialista és un fet excepcional. En la major part de països, fins la segona dècada del segle XX, la cooperació es desenvolupa sense que els socialistes hi posin gran interès fins que pels seus resultats i expansió els serà imposada l'atenció. A Europa, es mostra la impossibilitat d'integrar les cooperatives en l'organització política del proletariat sense modificar l'organització cooperativa i sense provocar grans divisions entre els cooperadors. Amb tot, es reconeixerà el mèrit dels belgues, en incorporar en els medis socialistes la perspectiva d'obra múltiple: els militants han de fer al mateix temps partit, cooperativa i sindicat. En arribar a l'edat de la raó, el socialisme es plantejarà arreu les relacions entre el moviment cooperatiu, el sindical i el polític. Entre els socialistes mateixos hi ha tendències oposades, com hem vist, entre la tesi neutralista i la derivada de l'experiència dels socialistes belgues, que pensen que la cooperació s'ha de situar en el terreny de la lluita de classe, s'ha d'impregnar de l'esperit socialista i, tot i conservant l'autonomia, ha de treballar, d'acord amb el sindicat i el partit, per emancipar el proletariat de la dominació capitalista.

Aquestes tendències es manifesten en el Congrés de la Internacional Socialista (Copenhaguen, 1910) on s'acorda que la cooperació no és suficient per si mateixa; que és impotent a l'hora de realitzar el perseguit pel socialisme, que és la conquesta dels poders públics per aconseguir l'apropiació col·lectiva dels mitjans de producció; i, en tercer lloc, que la classe obrera té interès que cooperatives, sindicats i partit, tot i conservant la seva autonomia, estiguin units per relacions més íntimes¹⁶.

En el Congrés de l'Aliança Cooperativa Internacional de 1919 també afloren les tendències socialistes i neutralistes. La resolució adoptada defensa que el moviment cooperatiu no es pot basar sobre el sentiment de classe, sinó en la sobirania del consumidor¹⁷, forma pura de democràcia econòmica. S'acorda la posició contrària a la pretensió dels partits socialistes d'annexar-se el moviment cooperatiu i de servir-se'n com «troisième corps d'armée dans la lutte des classes»¹⁸.

El cooperativisme i el socialisme a Catalunya

Si bé el cooperativisme és una aportació fonamental del moviment obrer a la societat, és encara un fet prou ignorat per la historiografia que s'ha centrat en l'estudi del partit i del sindicat. És en canvi acceptat que originàriament es defensava l'existència dels tres instruments, amb una confusió de finalitats entre agrupacions i societats d'ofici, sindicats, cooperatives, entitats de beneficència i societats mutualistes¹⁹.

El cooperativisme sorgeix com una modalitat del socialisme en una doble vessant: atendre i resoldre les necessitats de les persones i, en segon lloc, avançar en una voluntat d'emancipació social vers una societat més justa basada en el poder dels cooperadors organitzats.

En el Primer Congrés Obrer de 1865 les cooperatives de consum es defensen com un mitjà de propaganda obrerista al costat del rebuig a les altres per ésser

considerades burgeses. Un dels defensors d'aquesta tesi és Antoni Gusart²⁰, dirigent obrerista i director d'*El Obrero* (1864-66) que serà un dels caps cooperativistes al Congrés Obrer de 1870 a Barcelona. Gusart, republicà federal, regia a Mataró una cooperativa de producció. En aquest congrés les cooperatives²¹ són condemnades com a mitjà d'emancipació; la cooperativa de producció introdueix, es diu, l'esperit capitalista, tot i que són considerades un mitjà subsidiari de lluita. Amb Gusart trobem un altre nom del cooperativisme català, el republicà Roca i Galès, membre del partit democràtic. Vençut pel pes dels bakuninistes i sindicalistes apolítics, encapçala un obrerisme societarista, favorable als republicans federals que es resistí a acceptar el moviment internacionalista, i esdevindrà progressivament proteccionista. Com Gusart, Roca i Galès des del diari *La Asociación* (1866) defensarà l'opció cooperativa en la mateixa línia de Fernando Garrido, partidari del moviment de Rochdale amb l'eix comú de la moderació social.

En parlar de socialisme i cooperativisme a Catalunya fins als anys trenta, cal abordar les causes d'un doble fracàs. Martí Ramos ha escrit a l'entorn de la feblesa del socialisme inicial²², de la rivalitat amb les Tres Classes de Vapor²³ i d'un persistent sectarisme. Més recentment, Pere Gabriel²⁴ es planteja les causes del fracàs històric del socialisme a Catalunya fins a la Guerra Civil enfront del predomini de les posicions anarquistes i anarcosindicalistes. Les dificultats per al PSOE i la UGT giraren al voltant de tres qüestions. En primer lloc, la incapacitat per encapçalar de forma estable el sindicalisme moderat i professional, per tal de dirigir un important sindicalisme poc procliu a acceptar tàctiques revolucionàries, anarquistes o llibertàries. En segon lloc, l'existència d'un dèficit per la manca d'adequació organitzativa i política a la gran varietat de situacions locals existents a Catalunya que convertia en il·lusòria una política sindical basada en la pressió prop de l'estat per tal que aquest legislés unes condicions de treball generals. I, finalment, un tercer fet derivat de la identificació amb un socialisme espanyol, estrany i incapaç d'assumir i treballar en mig d'un catalanisme popular d'origen federal, viu i arrelat.

L'evolució del cooperativisme a Espanya fou l'objecte de la tesi doctoral de Joan Reventós²⁵, una monografia vigent que es planteja les dificultats per al desenvolupament de la cooperació i ho relaciona amb la indiferència de les organitzacions obreres i els partits polítics. Repassa explicacions que com la de Piernas Hurtado²⁶ se centren en el caràcter individualista i «díscolo de los españoles». A aquesta explicació psicologista, hi contraposa causes més profundes que dificulten l'expansió de la cooperació «como una más entre las ideologías y credos sociales importados durante el siglo XIX» en relació amb el «dictamen del Primer Congreso Obrero sobre las cooperativas, poniendo de relieve que este tipo de instituciones empezaban a ser mal vistas entre los elementos dirigentes de los grupos obreros organizados y como la defensa de las mismas que intentan algunos cooperadores presentes a la reunión fue inútil, aceptando la mayoría la posición crítica propuesta por la mesa del Congreso»²⁷. Fets de gran transcendència, amb influx en el moviment posterior «que iban a tener el clima de recelos, que frente a las asociaciones cooperativas crearían en el seno de las organizaciones obreras, la actividad y orientaciones del grupo mayoritario ligado a Bakunin». «En la posterior

trayectoria del movimiento obrero español tanto en la rama libertaria como en la marxista²⁸, esta posición crítica hacia las asociaciones cooperativas dejaría huella suficiente para que todos cuantos propugnaban el principio asociacionista y habían de ser sus principales divulgadores miraran con recelo, o dejaran en el olvido y en la indiferencia, los métodos y las prácticas de las asociaciones cooperativas». La indiferència cap a la cooperació és una constant en l'evolució de la Internacional.²⁹

Als congressos de 1881 i 1882 d'on sorgiria la Federación de Trabajadores de la Región Española no es parla de cooperació, tampoc en els congressos de constitució del PSOE i la UGT el 1888. «El olvido y la indiferencia hacia la cooperación se produce igual entre los socialistas que entre los anarco-colectivistas»³⁰. Amb la creació de la Comisión de Reformas Sociales, el 1884 es formula un qüestionari, publicat amb introducció de S. Castillo en cinc volums, sense cap resposta favorable a la cooperació a excepció de la resposta aportada pel Centro Industrial de Catalunya, inspirada per Josep Roca i Galès i on es condemnen les vagues i s'elogia les cooperatives. El caràcter reformista de l'institut dóna bona acollida als temes cooperatius mentre que «La indiferencia cuando no la hostilidad de las organizaciones obreras hacia la cooperación determina en gran parte las dificultades con que habían de tropezar las prácticas cooperativas para difundirse por España. Falta del soporte de los que eran principales sostenedores del principio asociacionista entre nuestra clase obrera la cooperación en España ve cercenadas sus posibilidades de extenderse»³¹.

La primera gran assemblea de les cooperatives catalanes se celebra el novembre de 1898 a Badalona; en aquest marc es funda la *Revista Cooperativa Catalana*³² (1899) dirigida per Salas Antón, diari que serví per a la propaganda i la preparació de la convocatòria del primer congrés celebrat el juny de 1899 a Barcelona presidit per Pere Viñas Renom, un militant republicà federal que gaudia de bona posició social; i Eladi Gardó, que va presidir als anys vint la Federació de Cooperatives de Catalunya i va ser impulsor de l'Associació d'Estudis Cooperativistes (1914) i de la creació de la societat cooperativa de l'habitatge (1919). Gardó militava al partit radical i fou regidor de Barcelona (1915) per amistat amb Lerroux. Més tard presidí l'Ateneu Enciclopèdic Popular (1928-32); anteriorment havia estat al capdavant de la Federació de Societats Lliurepensadores de Catalunya.

El 1902 se celebra el Segon Congrés Cooperatiu Catalano-Balear³³. Mentre que al primer es discutí sobre reformes legislatives, organització i propaganda, cooperació agrícola i relacions comercials, en aquesta trobada es plantegen temes punyents com ara les tendències que cal promoure, si les individualistes o les col·lectivistes, i s'acorda la fórmula mixta. Una altra qüestió és la inserció del cooperativisme en el moviment obrer, i s'aprova un text que reconeix la inclusió de les cooperatives «dentro del movimiento obrero universal, cuya finalidad íntegramente comparte» i afegeix «no hay medio de transformación social que sea tan rápido, tan completo y menos expuesto que la cooperación practicada en forma predominantemente colectiva y con miras a la socialización universal de los medios de producción». Per això s'indica la conveniència que els cooperadors se sindiquin i es diu que els

sindicalistes i mutualistes «debieran poner especial empeño en formar parte de las Sociedades Cooperativas»³⁴.

En aquest congrés es defineix el caràcter cooperativista, «al objeto de que su labor redunde en bien de todos los oprimidos de la región, y dentro de sus modestas fuerzas, en bien del género humano»³⁵, i es prenen altres acords en relació a l'educació obrera, als articles susceptibles de proveir en les cooperatives de consum «a todos los artículos necesarios a la vida» no limitant-se als queviures, a la voluntat federativa, així com respecte de la cooperació al major, la propaganda cooperativista i la conveniència de celebrar un congrés d'àmbit espanyol.

El 1913 se celebra el Primer Congrés Espanyol de Cooperatives sota la presidència de Francesc Ripoll, advocat i editor, president de la Societat Anònima Cros, que col·laborà amb Francesc Cambó. En el congrés, s'hi observa la presència destacada de ponents catòlics-conservadors, i els temes són diversos,³⁶ com ara la fi social de la cooperació, la neutralitat cooperativa, la relació amb el sindicalisme i el mutualisme, les escoles i biblioteques cooperatives, qüestions legislatives o la fiscalitat cooperativa. Hi participen 123 delegacions en representació de 255 cooperatives i sindicats agrícoles. En l'acord de la convocatòria d'un nou congrés afloren les tensions internes fruit del pluralisme existent ja que s'acorda que «sea organizado por una entidad neutral (o sea sin color político ni religioso determinado)». Això promou una gran discussió que s'acaba amb la delegació expressa a la federació valenciana que l'organització reflecteixi una composició «de cooperativas de todas las tendencias»³⁷.

La premsa coetània es féu ressò de la polèmica ideològica. Així, *La Publicidad* s'estén en relació amb «la trabazón que existe entre el cooperatismo y las ramas sindicalista y socialista que fue advertida de un modo tímido, como concesión a regañadientes» en la ponència de J.M. Tallada en plantejar la ponència «Relación de la cooperación obrera con el movimiento sindical y con la emancipación de los trabajadores». El caràcter eclèctic del congrés és resultat del fet que s'hi apleguin «cooperatistas puros de la escuela de Owen» i altres de «tendencia conservadora que pretenden subyugar la aspiración redentorista para remitirla a un solo aspecto económico»³⁸.

En una línia similar s'expressa *El Socialista* el qual qualifica el congrés «incolore, amorfo, sin relieve y sin propia personalidad» per tal com «nadie en el congreso ha estado en el puesto que le correspondía, y nadie ha expresado su pensamiento con absoluta sinceridad... los delegados obreros se han visto cohibidos por una serie de representantes de cooperativas más o menos católicas, más o menos aburguesadas, procuras, abogados, médicos, capitalistas y escritores, hombres de carrera avezados a la polémica, los cuales tampoco han dicho lo que pensaban ante el temor de que la mayoría de representantes obreros se declarasen en abierta rebeldía». Per això, afirma l'òrgan del PSOE, el congrés ha estat «tendencioso, encaminado a presentar la Cooperación Española como desprovista de ideales y de tendencias emancipadoras»³⁹.

El 1915 la Cambra Regional de Cooperatives es planteja les relacions entre les entitats i els sindicats i afirma que les cooperatives de Barcelona «son cooperatistas, es decir, se han fundado, no sólo para proporcionar a sus asociados artículos de consumo más sanos, mejores y más baratos que los que por lo general ofrece el mercado, sino que también para contribuir, en la medida de sus respectivas fuerzas, a la gradual socialización de la riqueza, hasta acabar por fundir, merced a dicho procedimiento, las actuales clases sociales en una sola: la de los consumidores, produciéndose por sí mismos todo lo que consuman y siendo exclusivos dueños, en colectividad, de todos los medios de producción, incluso la tierra, las máquinas y demás formas de capital». La clau és el procediment de la socialització de la riquesa en dedicar part de l'excés de percepció a la constitució d'un capital social que no pertany a cap soci individualment. És per això que en aquest document s'indica que les cooperatives del pla de Barcelona es proposen altres reptes com ara «el sostenimiento de escuelas, el socorro en casos de enfermedad, de huelgas, de invalidez, etc... La cooperación cooperativista no es, pues, un movimiento que se proponga substituir *en lo porvenir* la actual organización social individualista; es un movimiento que *está ya realizando* efectiva, positivamente esta substitución»⁴⁰.

El document aborda en una segona part el moviment sindical «de absoluta necesidad para el obrero. Sin él seguiría trabajando tantas horas como la avidez capitalista le impusiera; seguiría trabajando sin higiene, sin descanso, sin precauciones y ganando un mísero salario». Aquest text, datat el 20 de juny de 1915, aprovat a proposta de Salas Antón, Montalvó, Boada, Martí, Robles i Eladi Gardó, aposta per «la acción coordinada de unos y otros» en establir una relació de reciprocitat⁴¹.

El desembre de 1919 i sota l'impacte de la Revolució d'Octubre⁴² se celebren assemblees provincials del moviment que culminen en el congrés català del març de 1920⁴³ amb la participació de 100 cooperatives que discuteixen sobre una àmplia temàtica: «El principio en que se funda el cooperativismo, ¿debe ser adoptado por los cooperadores como sistema de transformación social?». Aquest és un dels debats plantejats a proposta del republicà radical Eladi Gardó que se substancià en la següent resolució: «Las cooperativas catalanas estiman que el principio en que se funda el cooperativismo puede ser una de las mejores armas que puede esgrimir el proletariado como medio de su emancipación. Entienden que elevado a sistema y como principal objetivo, las cooperativas catalanas deben aceptar dicho principio para laborar por todos los medios que el mismo proporciona a favor de la transformación social. Todas las cooperativas catalanas procurarán dentro del más corto plazo posible introducir en su régimen y orientación estos principios en toda su integridad, para que sea un hecho el triunfo del ideal cooperativista, y por ende obtenga el proletariado la mayor suma de bienestar, hasta alcanzar su completa emancipación».

En aquest congrés s'aproven unes proposicions generals com ara la protesta «contra el proceder arbitrario de la autoridad gubernamental en los últimos conflictos sociales, pues ha perseguido entidades cooperativas, ha confiscado moneda de las mismas, ha detenido a individuos...» i fa constar que «considera como propios

los agravios y persecuciones de que es objeto la organización obrera en general». Així mateix es consigna una acta que demana la llibertat dels detinguts. Una altra resolució, també aprovada per unanimitat, afirma que «el cooperatisme com a doctrina e idealitat es bastant per constituir escola polític-social, y que mitjançant la pràctica de la mateixa pot treballar-se per a la transformació social y el logre de la emancipació proletària y reconeixent al obrero en general el doble caràcter de associat al cooperatisme y a la associació de su ofici», i acorda que tots els comitès «realitzen quantos treballs crean factibles per a lograr que se incorpore a las filas del cooperatisme la mayoría de la clase proletària sin distinción de ideas» així com «sostener aquellas naturales relaciones de armonía y de cordialidad con las organizaciones obreras y aquellas otras relaciones que concuerden y estén más directamente relacionadas con el ideal que se persigue de emancipación proletària»⁴⁴. També s'hi aproven resolucions sobre la implantació d'escoles en els locals de les cooperatives «y que la enseñanza que en ellos se proporcione debe estar inspirada en el racionalismo». Una altra, en canvi, que lliga amb la neutralitat serà refusada per 31 vots en contra i 25 a favor, i es refereix a ajuntaments, diputacions i corts, allà on «su fuerza indique probabilidades de triunfo, tomar parte en las elecciones para llevar a estos organismos el mayor número posible de representantes propios». Si bé això no prospera, alguns dirigents del moviment com Salas Antón i Eladi Gardó esdevindran regidors de l'Ajuntament de Barcelona.

A finals d'agost una reunió del Consell de la Federació celebrat a Vilanova, en el marc de la descentralització de les tasques de direcció del moviment i per afavorir la propaganda cooperativista, pren acords en relació amb el conflicte social coetani arran del *lock-out* patronal⁴⁵.

Un nou congrés espanyol se celebra el 1921, antítesi del de 1913, a Barcelona, sota la presidència del socialista Eduardo Álvarez Herrero a la Casa del Pueblo de Madrid amb participació de cooperadors catalans⁴⁶.

El nou règim polític instaurat el 1923 ha aconseguit atraure el PSOE i la UGT vers una col·laboració. Hi ha, doncs, una actuació socialista en els tribunals industrials i comitès paritaris, però també en l'àmbit de les «casas del pueblo», mútues i cooperatives que accepten les ofertes de col·laboració que el règim els fa en forma de càrrecs de representació com afirma Ballester⁴⁷: la temptació laborista.

Els socialistes catalans volen superar els «años de caos y de confusionismo» i es llancen a la difusió del sindicalisme de la UGT sobre la base de la defensa oberta de l'actuació reformista i la magnificació de l'organització de base múltiple, que pretén integrar en un mateix moviment l'acció cooperativista, la mutualista i la sindical. En la pràctica posen en marxa una oficina d'assistència jurídica i informació al Centre Obrer de Barcelona el 1924, i estimulen el funcionament de mutualitats obreres i cooperatives de consum. Un esforç de redreçament socialista frustrat que culminarà amb la creació de la Unió Socialista de Catalunya i la fundació de la Federació Regional del PSOE enmig dels debats sobre socialisme i catalanisme. El balanç d'una fase de «vida lènguïda», d'uns anys perduts, segons l'anàlisi recent de Ballester⁴⁸.

Paral·leles a les febles federacions catalanes de la UGT i el PSOE, hi ha una sèrie d'organitzacions d'inspiració socialista que configuren, durant els anys vint, l'estret marge en què es movia a Catalunya el socialisme representat per aquestes sigles.

Experiències poc reeixides són la Cooperativa Socialista «La Internacional»⁴⁹ (1926) i una altra a Mataró⁵⁰, així com l'Ateneu Socialista del qual depèn un Grup Artístic. L'Ateneu format el 1923 és el que porta una activitat més remarcable. El primer president fou el vell cooperativista sabadellenc Joan Salas Antón⁵¹, que promogué cicles de conferències que enfocaven aspectes relacionats amb la formació i l'actuació dels treballadors com l'aprofundiment en el coneixement del socialisme i el cooperativisme. Una altra fórmula d'extensió és l'Editorial Obrera Catalana (1926), impulsada per l'FC del PSOE i la UGT, i una Gràfica Socialista. El 1929 es crearan un Grup Prosocialista, un Grup Socialista Femení i el 1926 les Joventuts Socialistes.

A la darrerria dels anys vint, amplis sectors del catalanisme polític i del moviment obrer a Catalunya tenen una opinió desfavorable del socialisme representat per la UGT i el PSOE per la seva «avidez de cargos burocráticos», tal com ho expressa Joan Peiró. Per posar fi a aquesta situació de «vida lànguida» i reformar l'obrer català refractari al socialisme, els homes del partit i del sindicat es proposen estendre el «sentit cooperatiu» com a pas previ per aconseguir l'indispensable ingrés al partit i al sindicat.

Una vessant important dels cooperativistes són els seus líders⁵². El perfil dels dirigents cooperativistes de tradició republicana democràtica com Roca i Galès, republicana federal com Gusart, Viñas Renom i Ventosa i Roig o radicals com Eladi Gardó i Salas Antón entronquen amb les causes del fracàs del socialisme a Catalunya allunyat del tronc comú del federalisme-republicanisme. Altres militen poc o molt en el socialisme com el mateix Salas Antón, Pérez Baró o Fabra Ribas.

No és estranya la presència de militants radicals en el moviment cooperatiu si tenim en compte la quasi única condició d'esquerra política que el P.R.R.⁵³ ha posseït durant molts anys a Catalunya. A les vigílies del cop d'estat de Primo de Rivera, tot i que el P.R.R. ha perdut crèdit i eficàcia electoral i que s'ha dretanitzat, continua en funcions d'esquerra real gràcies a les quals manté amb el moviment obrer un entramat de vincles orgànics i àdhuc exerceix un cert protectorat sobre petites fraccions perifèriques⁵⁴.

Ventosa i Roig⁵⁵, un dels més importants propagadors del moviment, fou president de la Federació Catalana i de l'Espanyola (1928) i membre del comitè central de l'ACI. Militant del partit federal, fou fundador de l'ERC, diputat per Barcelona i alcalde de Vilanova. Impulsor del projecte de Llei de 1931 i de la Llei de Bases de la Cooperació el 1934, fou conseller d'Agricultura del govern Macià 1933-34 i membre del Consell d'Economia de la Generalitat.

El gran propagador del cooperativisme a Catalunya és Albert Pérez Baró⁵⁶, capdavanter durant el franquisme de la reactivació cooperativa. Pérez Baró era

secretari de les joventuts socialistes⁵⁷ als 16 anys, col·laborà el 1920 en la creació del Partit Comunista, milità alhora al sindicat mercantil adscrit a la CNT i abandonà el 1926 el partit si bé es va mantenir al sindicat fins el 1933 en ser expulsat el col·lectiu del sindicat com a responsable del comitè de la vaga mercantil. No va tornar a tenir militància política i passà a definir-se com a «socialista sense carnet» amb la convicció que el cooperativisme era una modalitat de socialisme⁵⁸. Autodidacte, vinculat a la Cooperativa de Teixidors a Mà⁵⁹, col·laborà al Consell d'Economia amb Manuel Serra i Moret, retornà de l'exili el 1941 i es reintegrà al moviment cooperatiu en la clandestinitat. Va treballar amb Fabra Ribas, Pla i Armengol i altres en una arriscada tasca de divulgació del cooperativisme.

Pérez Baró creia que la regla rochdaliana d'apoliticisme era d'aplicació a les entitats i no pas per als militants cooperativistes. Era partidari de la cooperació com a tercera via equidistant i compatible amb la propietat col·lectivoestatal i la propietat privada i considerava la cooperació de consum com a eix vertebrador d'una veritable reforma del sistema econòmic actual. Fill del seu temps, de la segona gran generació de treballadors catalans que assumiren d'una part la consciència de classe i, seguidament, mostraren una voluntat de transformació social, milità indistintament en les tres formes organitzades dels moviments populars i obrers. Ho féu, segons Reventós, combinant acció sindical, acció política i acció cooperativa, convençut que les tres tenien en el passat un origen comú i que restaven unides per una comunitat d'objectius que, en definitiva, significà l'emancipació social. Pérez Baró destacà el valor de la història com a arma de pedagogia política i social, la qual arribà a considerar com un dels instruments bàsics per a la formació dels treballadors. L'empremta llibertària de joventut es reconverteix en socialisme autogestionari i tracta de transmetre'ns de les empreses col·lectivitzades durant la guerra una experiència, sui generis, d'autogestió⁶⁰. La seva biografia conté una gran dimensió ètica, sense temptacions dogmàtiques, resumida en un conjunt de valors: moral individual com a norma de vida, moral professional valorant la tasca ben feta, moral pública amb una visió estoica enfront del sofriment propi i una actitud solidària enfront del sofriment dels altres, i la cooperació com a doctrina moral⁶¹ basada en una visió optimista del gènere humà.

Els valors del cooperativisme a Catalunya segons la caracterització de Pérez Baró es concreten en una concepció lligada a la cooperació com a mitjà per a l'emancipació dels treballadors i a favor de la transformació social. El principi de neutralitat política i religiosa s'expressa en la convivència de diferents accepcions filosòfiques en les estructures federatives. El caràcter laic del moviment no pressuposava enfrontament amb sectors catòlics, ni el debat per a la creació de cooperatives de partit que ell considerà aliè a Catalunya, ja que defensava la pertinença a la cooperativa de totes les classes socials en el marc de la teoria del tercer sector basat en la sobirania del consumidor. La tradició unitària del cooperativisme a Catalunya no exclou el caràcter més conservador dels sindicats agraris i la tendència més d'esquerra a les cooperatives tant de consum com de producció. Un altre tret és la relació cooperatives-sindicats, una relació ambivalent amb avenços i retrocessos, amb col·laboracions reals i amb atacs teòrics de part

dels sindicalistes que no entenien ni compartien la idea de la sobirania del consumidor. El cooperativisme català assumeix l'esperit rochdalià; hom admet la influència simultània de l'Escola de Nimes⁶² i dels cooperadors de Saint Claude o dels socialistes belgues.

Notes

- 1 Holyoake, G. *Història dels «equitables pioners» de Rochdale*. Barcelona: Fundació Roca i Galès, 1982.; Gascon y Miramon, A. *Historia de los cooperadores de Rochdale*. Madrid: Instituto de Reformas Sociales, 1923. Coke, J. *Conflict and Cooperation: Rochdale and the Pioneering Spirit*. Rochdale: George Kelsall, 1994.
- 2 Birchall, J. *Co-op the people's business*. Manchester: Manchester University Press, 1994; Martín, B. *Los problemas de la modernización. Movimiento obrero e industrialización en España*. Madrid: Ministerio de Trabajo, 1992.
- 3 Watkins, W.P. *La Alianza Cooperativa Internacional, 1895-1970*. Buenos Aires: Bartolomé V. Chiesino, 1973.
- 4 Mayayo y Artal, A. *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya, 1893-1994*. Catarroja: Afers, 1995; Gavalda, A. *L'associacionisme agrari a Catalunya. El model de la Societat Agrícola de Valls*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 1989. 2 vols.
- 5 Mayayo, A. ob. cit., pàg. 72.
- 6 Capdevila, M.D., Masgrau, R. *La Justícia Social. Òrgan de la Federació Catalana del PSE 1910-1916*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània, 1979; Recasens, J. *Vida inquieta. Combat per un socialisme català*. Barcelona: Empúries, 1985.
- 7 Vandervelde, E. *La coopération neutre et la coopération socialiste*. París: Librairie F. Alcan, 1913; Mlandenatz, G. *Historia de las doctrinas cooperativas*. Mèxic: Editorial Americana, 1944.
- 8 Kambert, P. *La doctrine cooperative*. París: Propagateurs de la cooperation, 1959.
- 9 Vandervelde, E. ob. cit., pàg. 72.
- 10 Vandervelde, E. ob. cit., pàg. 89.
- 11 Tompson, J.D. *Weavers of dreams: founders of the modern cooperative movement*. Califòrnia: Universitat, 1994.
- 12 Grange, A. *L'apprentissage de l'association: 1850-1914*. París: FNMF, 1993.
- 13 Vandervelde, E. ob. cit., pàgs. 96-124. Els socialdemòcrates es mostren el 1892 només a favor si procuren mitjans d'existència als companys compromesos en les lluites polítiques o sindicals, és, doncs, el reconeixement, que també sorgirà a Espanya, del caràcter subordinat; altrament la posició és contrària a les cooperatives. Bernstein havia insistit en l'alt valor del moviment sindical i cooperatiu; tesi combatuda per Bebel i la majoria del partit amb l'adopció d'una resolució clàssica que vindica la missió històrica del proletariat en la conquesta del poder polític cap a la socialització dels mitjans de producció i la introducció d'un règim socialista de producció i de canvi. És declara neutre en la fundació de cooperatives que en tot cas milloren la condició material i esdevenen mitjants d'educació obrera com havia defensat Kautsky. La posició de l'SPD es modifica de 1899 a 1910 davant la magnitud assolida pel moviment cooperatiu dirigit sota principis de neutralitat derivats de la concepció rochdaliana en oposició al marxisme. De tota manera, en les cooperatives existirà una composició de majoria socialista, seran administrades per militants del partit i constituiran un sòlid suport en crear fons de solidaritat o de reserva davant conflictes que culminen en vaga o *lock-out*.
- 14 Vandervelde, E. ob. cit., pàgs. 163-180.
- 15 Vandervelde, E. ob. cit., pàgs. 181-224. Que la seva neutralitat és tàctica i que «qui ne les empexhe nuellement de faire, selon le mot de Fournière «du socialisme en action et en realisation».
- 16 Vandervelde, E. ob. cit., pàgs. 125-134.
- 17 Lambert, P. ob. cit., pàgs. 157-176; Desroche, H. *Charles Gide (1847-1932): trois etapes d'une créativité*. París: Coop. d'information et d'Édition Mutualiste, 1982.
- 18 Vandervelde, E. ob. cit., pàg. 144.

SOCIALISME I OBRERISME

- 19 Castillo, S. (ed.). *Solidaridad desde abajo. Trabajadores y Socorros Mutuos en la España contemporánea*. Madrid: UGT, 1994; Redero, M. (coord). *Sindicalismo y movimientos sociales siglos XIX-XX*. Madrid: UGT, 1994, pàgs. 1-73.
- 20 Poblet, J.M. *Antoni Gusart, un pioner de l'obrerisme*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1971.
- 21 Arbeola, V.M. (ed). *I Congreso Obrero Español*. Madrid: ZYX, 1972, pàgs. 23-32, 195-228, 350-356.
- 22 *L'Opinió Socialista*. Barcelona, 1986, núm. 4, pàgs. 102-128.
- 23 Izard, M. *Revolució industrial i obrerisme. Les «Tres Classes de Vapor» a Catalunya (1869-1913)*. Barcelona: Ariel, 1970.
- 24 "Sindicalismo y sindicatos socialistas en Cataluña. La UGT, 1888-1938". *Historia Social*, núm 8, València, 1990, pàgs. 47-71. Així mateix, en el pròleg a Ballester i Muñoz, D. *Marginalitats i hegemonies: La UGT de Catalunya (1888-1936)*. Barcelona: Columna i Fundació Comaposada, 1996, pàgs. 11-14.
- 25 *El movimiento cooperativo en España*. Barcelona: Ariel, 1960.
- 26 *El movimiento cooperativo*. Madrid, 1890.
- 27 Reventós, J. ob. cit., pàg. 121; Reventós, M. *Els moviments socials a Barcelona en el segle XIX*. Barcelona: Crítica, 1987. 2a. ed.
- 28 El 1871 es creà a Madrid l'Asociación General del Arte de Imprimir. Fou inicialment una cooperativa, o més aviat un taller col·lectiu, que no funcionà i s'acabà venent. Potser aquesta experiència es troba a la base del desinterès que per la cooperació van manifestar posteriorment els socialistes espanyols: «Lo cierto es que los socialistas españoles, influidos por la propaganda contraria a la cooperación, que reciben durante el período que permanecen unidos a los colectivistas, y con el desastroso experimento de la imprenta, poco se preocuparán de la cooperación, y cuando esto se produzca, será tardíamente, y sólo cuando la organización socialista se encuentre muy afianzada en el país». Reventós, J. ob. cit., pàg. 125.
- 29 En el congrés de Saint Imier, el 1872, en la reunió dels col·lectivistes per donar resposta als acords del Congrés de La Haia, «se sientan las bases de la sociedad revolucionaria colectivista, tratándose en el curso de los debates el problema de las sociedades cooperativas afirmándose que «con ellas con frecuencia se ha intentado aliviar la situación del proletariado, pero todas las aparentes mejoras han sido absorbidas y neutralizadas por la clase privilegiada». S'accepten alguns avantatges com ara el de les reformes «por cuanto proporcionan al proletariado una fraternización en la comunidad de sus intereses de clase, e instruyen al obrero y le preparan para la lucha suprema». Reventós, J. ob. cit, pàg. 123.
- 30 Reventós, J. ob. cit., pàg. 127.
- 31 Reventós, J. ob. cit., pàg. 130.
- 32 Els lemes que incorporava eren: «Uno para todos y todos para uno.- Vivir en una sociedad, donde el bienestar de unos no pudiera engendrar el malestar de otros; donde no cupieran el bien de cada individuo sin el bien de la colectividad, ni el bien de la colectividad sin el de cada individuo: he aquí nuestro ideal.- Todo por el trabajo y para el trabajo.»
- 33 Reventós, J. ob. cit., pàg. 132. Destaca el congrés per tal com s'hi adoptà «el primer cuerpo colectivo de doctrina cooperativista»; amb una resolució eclèctica: «Siendo la cooperación de consumo mixta aquella que participa de los dos caracteres, individualista y colectivista, debe esa forma (mixta) constituir la transacción obligada para pasar suavemente del régimen cooperativo individualista, que es el actual, al colectivista, que es el ideal», com també es resol que «al tiempo que reconocen la conveniencia que los cooperadores se sindicuen y aseguren contra la enfermedad, entiendes que todos los obreros sindicados, y los que forman parte de entidades de seguros mutuos, debieran poner especial empeño en formar parte de las sociedades cooperativas», pàg. 133.
- 34 Gardo Ferre, E. *La cooperación catalana. Recopilación histórica, 1898-1926*. Barcelona: Gráficas Funes, s.a. pàgs. 34-41.

- 35 Gardó, E. ob. cit., pàg. 69. En la quarta assemblea de cooperatives de Catalunya del 1911, en el balanç que es presentava s'indicava com «con modestia, con humildad, sin violencias y sobre todo con un gran amor al prójimo puede hacerse, sin decirse, la *revolución social*».
- 36 Poc després, el 1919, la Cambra Regional organitzà un cicle de conferències sobre «los hombres del socialismo», amb la pretensió de vincular a la difusió del cooperativisme intel·lectuals catalans que dissertaren sobre Proudhon, Ruskin o l'idealisme ètic o social anglès. Manuel Reventós exposà els plantejaments d'Owen. L'obra de Marx fou exposada per Vidal Guardiola; Valentí Camp explicà el pensament de Berstein, Menger i Sorel en aquest cicle que s'estengué per diverses cooperatives i ateneus de Barcelona.
- 37 Gardó, E. Ob. cit, pàg. 112. El desembre de 1920 es reuneix a València la comissió organitzadora amb una important representació de la Federació Catalana (Gardó, Caballería, Coloma, Canela i Mestres). Hi participen altres federacions així com el Grup de Cooperatives Socialistes de Madrid (Álvarez, Charlán i Cid). En les resolucions es redefeix el caràcter emancipador del moviment: «hasta lograr la desaparición completa del capitalismo, acabando con la explotación del hombre por el hombre y de todos los privilegios, dejando de ser el obrero una cosa, materia de explotación, recobrando su total personalidad humana y obteniendo íntegro el fruto de su trabajo, dentro de un estado de derecho inspirado en la libertad y en la estricta justicia para que su vida sea feliz en grado máximo». Gardó, E. ob. cit., pàg. 234. També s'hi acordà l'obertura de relacions entre les cooperatives i la UGT i la CNT a imitació del model francès.
- 38 Gardó, E. ob. cit., pàg. 115. Reventós, J. *El movimiento cooperativo en España*. Barcelona: Ariel, 1960, pàgs. 136-144.
«No podía la buena intención del obrerismo cooperatista contrarrestar las preparaciones y los talentos de los derechistas» i així en qüestions socials «un miedo o recelo se apoderó de los campos que tenían mostrar su hostilidad». La conclusió de *La Publicidad* és prou explícita: «En suma: el problema cooperatista que representa la tendencia de redención del obrero, en cuanto al mejoramiento de su vida económica, y que al enlazarse con lo sindicalista y socialista significa su emancipación política y moral, ha quedado en sencillo postulado. Día llegará en el que, separados los campos, debatan cada cual sus intereses respectivos, desligándose lo que ahora está aún artificialmente atado y que late en este sentir del obrerismo neto, neutral y positivista, opuesto al cooperatismo derechista de fisonomía católica y espiritual».
- 39 Un militant socialista, membre de la Cooperativa El Reloj que llegí el discurs de cloenda, capgirà el clima del congrés en afirmar que «la verdadera finalidad de la Cooperación debe ser no sólo suprimir los intermediarios, sino abolir el capitalismo y el salario, estableciendo en el mundo la igualdad económica y la paz entre todos los hombres». L'article conclou amb un desig taxatiu per a successius congressos: «no permitiendo que el ideal de la cooperación sea bastardeado por elementos extraños a los obreros», segons que signa J.C., probablement les sigles de l'històric socialista Josep Comaposada. *El Socialista*, 12-XII-1913.
- 40 Gardó, E. ob. cit, pàg. 128.
- 41 "Si así como hay varias Cooperativas en cuyos estatutos se preceptúa que no pueden formar parte de ellas más que obreros sindicados, los sindicatos se dispusieran a obligar a sus socios a formar parte de alguna Cooperativa». Gardó, E. ob. cit, pàg. 129.
Ultra aquesta relació d'unitat d'acció horitzontal es proposa l'establiment de contactes amb «los organismos directores de los Sindicatos» en la línia recíproca. D'aquesta manera s'evitarien socis sindicats i esquirols, si es vol evitar que en una cooperativa convisquin partidaris i enemics dels sindicats també així en relació amb adeptes i adversaris del cooperativisme. Això significaria que «el proletariado barcelonés daría un paso de gigante en el camino de su redención y más vastos horizontes se abrirían a su acción colectiva, sediento de hallar fuerzas adecuadas a los emancipadores propósitos que persigue».
- 42 "Ante el momento trascendental que atraviesa la humanidad, cuando parece que la sociedad individualista está en liquidación para dejar paso a una sociedad colectivista, más noble y más equitativa, y más en armonía con nuestro ideal común, no cree esta entidad que es el momento oportuno para celebrar un Congreso de Cooperativas, aunque no sea más que para hacer una vez más acto de afirmación cooperatista?". Aquesta era la primera de nou qüestions que la Federació de Barcelona plantejava a les entitats amb l'objectiu de celebrar una assemblea a la cooperativa El Reloj. Citat per Gardó, E. ob. cit, pàg. 200.
- 43 IV Congreso Regional de Cooperativas de Cataluña. Memoria. Barcelona: Federación de Cooperativas Catalanas, 1920.

- 44 IV Congreso Regional de Cooperativas de Cataluña. Memoria. Barcelona: Federación de Cooperativas Catalanas, 1920, pàg. 84.
- 45 "Los obreros que formaban en filas del cooperatismo resistieron perfectamente, lo que no pudieron hacer los obreros no cooperatistas. Unidos los obreros con los intelectuales derribaremos el bloque del capitalismo» en paraules de Ricardo Caballería, director d'Acció Cooperatista, l'òrgan de la Federació. Gardó també intervingué en la defensa del caràcter alternatiu i polític del cooperativisme: «La idealidad que defendemos es que el individualismo desaparezca, y por medio de la cooperación llegar al colectivismo, organizando las Cooperativas de consumo y de producción para eliminar el capitalismo. Los cooperadores, por más que hagan por la actuación del sindicato, de la cooperativa de consumo y de la de producción, no llegarán a la meta si no hacen política, sea en el sentido que sea, republicana o socialista» i afegia «Estamos en un período en que la clase media está condenada a desaparecer. Organícese el capitalismo en grandes trusts, y los obreros todos, ya en sindicatos y cooperativas, se verán obligados a intervenir en la política para administrar en lo municipal y en lo legislativo, para la confección de leyes que den vida a la cooperación y al obrerismo, para el logro de la transformación de toda la Humanidad». Gardó, E. ob. cit., pàg. 224. Serrallonga, J. ; Martín Ramos, J.L. *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*. St. Quirze: Associació Cultural Gombau, 1992.
- 46 Pérez Baró, A. *Història de les cooperatives a Catalunya*. Barcelona: Crítica, 1989, pàg. 95.
- 47 Ballester, D. *Marginalitats i hegemonies. La UGT de Catalunya (1888-1936)*. Barcelona: Columna i Fundació Comaposada, 1996, pàgs. 76-82.
- 48 Ballester, D. ob. cit., pàgs. 57-70; 71-99
- 49 Celada, R. Aproximació a l'atlas cooperatiu de Catalunya fins 1936. S'esmenten «Cooperativa Internacional Socialista» i «Cooperativa Socialista Obrera Internacional», ambdues de consum actives els anys 1929 i 1930. Ballester, D. *Marginalitats i hegemonies...*, pàg. 92.
- 50 Ibídem, pàg. 46, de consum «Cooperativa Socialista Obrera» (1929).
- 51 Joan Salas Antón, nascut a Sabadell el 1854, estudia dret, contacta a París amb Salmerón de qui en serà secretari. El diàleg amb el president de les Corts i de la República de 1873 l'estimularà en l'interès per les qüestions socials que ampliarà amb lectures de Shaeffle i Mason, qui li impregnarà d'un rastre socialitzant que, com afirma Reventós, «mitigado por el transcurso de los años» farà que vegi les cooperatives com «uno de los instrumentos más perfectos para realizar «su socialismo», para construir nuevas instituciones y transformar la sociedad capitalista». Salas funda la Càmera Regional de Cooperació de Catalunya i Balears, de la qual en serà vicepresident. És el promotor de la celebració del primer congrés cooperatiu catalano-balear el 1899, on s'aprova una ponència de reformes legislatives adreçada a les Corts. Serà el cap visible de la cooperació catalana i participarà al congrés de París ACI el 1900. Regidor independent en la candidatura republicana radical a l' Ajuntament de Barcelona el 1901-1906 amb perfil socialista-cooperativista. Després d'un parèntesi de 10 anys a Londres, on és secretari de la Cambra de Comerç espanyola, retorna el 1913 en celebrar-se el primer congrés espanyol i hi propugna una federació nacional de cooperatives. Amb el directori és nomenat regidor de Barcelona «dando lugar su aceptación a numerosas censuras por parte de algunos sectores del cooperativismo catalán». És l'autor de l'avantprojecte presentat el 1923 a IRS, que serà la base del projecte de Llei de cooperatives de 1927.
- 52 Pérez Baró, A. *Història de les cooperatives a Catalunya*. Barcelona: Crítica, 1989, pàgs. 205-212.
- 53 Culla i Clarà, J.B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial, 1986.
- 54 Culla, J.B. ob. cit., pàg. 337.
- 55 Autor «Las cooperativas obreras» (1918); Dunyo i Clarà, J. *Joan Ventosa i Roig, 1883-1961*. Barcelona: Fundació Roca i Galès, 1983; Ventosa i Roig, J.; Pérez Baró, A. *El moviment cooperatiu a Catalunya*. Palma de Mallorca: El Moll, 1961. En l'obra *Las cooperativas y el estado* defensa una regulació normativa específica, ni en el marc del Codi de Comerç ni com a Llei General d'Associacions. Sosté la no intervenció pública i el compliment dels principis de Rochdale. Ventosa i Roig, J. *Doctrina cooperatista*. Barcelona: Agrupación Cultural Cooperatista, 1926.
- 56 Una semblança personal i política, així com la referència sobre la seva nombrosa obra publicada, s'inclou

en *El cooperativisme com a tercera via*. Barcelona: Ajuntament, 1992.

- 57 Molt significativament escriu a *Els feliços anys vint*: «Vaig començar a no trobar-me bé en el Partit Socialista. El meu dinamisme no podia transgir amb les dues dotzenes de vells que eren els qui marcaven la pauta de l'actuació, orfes de tota teoria i malversadors del temps en les petites misèries dels comitès. Comparava aquest ensopiment amb el gran moviment de les masses sindicals que aleshores hi havia a Barcelona, i no comprenia com se'n desentenien aquells que eren precisament els qui haurien hagut de posar-s'hi al davant i donar-hi un contingut doctrinal». Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1974, pàg. 68.
- 58 Pérez Baró, A. *Cooperativisme, modalitat de socialisme*. Barcelona: Fundació Campalans, 1990.
- 59 Pérez Baró, A. *Cent anys de la Cooperativa Teixidors a Mà: 1876-1976*. Barcelona: Cooperativa de Teixidors a Mà, 1976.
- 60 Pérez Baró, A. *30 meses de colectivismo en Cataluña*. Barcelona: Ariel, 1974.
- 61 Pérez Baró, A. *Ètica i economia cooperatistes*. Barcelona: Editorial Cooperativa, 1963. Reivindica clàssics del cooperativisme com Gide, Kung i Poisson en defensa del caràcter democràtic del moviment i la seva afirmació del valor de la llibertat. S'estén en el caràcter de neutralitat política i religiosa sense que això situï la cooperació en l'esfera apolítica, ja que considera que l'experiència cooperativa és una escola de ciutadania. Un altre gran valor és la solidaritat que es concreta en la vessant social i mutual del moviment, així com en l'àmbit internacional en l'ACI.
- 62 Desroche, H. *Charles Gide (1847-1932): trois etapes d'une créativité*. París: Coop. d'Information et d'Édition Mutualiste, 1982; Gide, Ch. *La cooperación como programa*. Saragossa: Universitas, 1974. Charles Gide és el creador de la doctrina de l'Escola de Nimes, economista i propulsor d'un programa cooperatiu global i reformista. Es basa en la tesi de la «sobirania del consumidor» i defensa que el centre de la vida econòmica no ha de raure en el profit individual dels productors sinó en la satisfacció de les necessitats dels consumidors, base d'un nou sistema econòmic, el cooperatiu, diferent del capitalisme i del socialisme col·lectivista fundat en l'associació lliure i a gran escala de les persones per a satisfer llurs necessitats econòmiques amb exclusió dels intermediaris moguts per afany de lucre. Una transformació de gran abast aconseguida pel cooperativisme, sense promoure accions revolucionàries ni mesures de caràcter polític. Gide propugna una «república cooperativa»: «transformación pacífica pero radical del régimen económico actual, haciendo pasar la posesión de los instrumentos de producción, y con ella la supremacía económica, de manos de los productores que la detentan actualmente a manos de los consumidores. Y como medio práctico, organización de grandes federaciones de sociedades, con acumulación de un fondo de reserva tan grande como sea posible, y creación de almacenes al por mayor tan vastos como se pueda», pàg. 82.

David Ballester

**La UGT de Catalunya 1922-1939:
de la marginalitat a la voluntat d'hegemonia**

He intentat que el títol d'aquesta intervenció fos el màxim de representatiu possible. En parlar de la UGT de la tercera i quarta dècada d'aquest segle, hem de fer referència forçosament a una organització que té dues vessants ben diferenciades. L'una la UGT marginal dels anys vint i republicans, concretament fins a la primavera del 1936 (anys coneguts pels mateixos ugetistes com els de «vida lànguida»), i l'altra la UGT del període de la Guerra Civil. Arribada aquesta conjuntura històrica, la UGT per primer cop en la seva història a Catalunya esdevé una força sindical que està en estat de disputar en condicions d'igualtat la tradicional hegemonia anarcosindicalista.

Des del punt de vista organitzatiu, el sindicat donà, en principi, un important pas endavant el 1922 amb la creació de la Federació Regional de la UGT de Catalunya. Malgrat que podia significar un trencament en la que havia estat la línia seguida fins llavors per l'organització, el cert és que tampoc aquesta innovació no donà els resultats esperats fins a la seva desaparició onze anys més tard. Ni tan sols aquesta feble regional va aconseguir en cap moment la inclusió en els seus rengles de la majoria dels escassos sindicats ugetistes, ja que molts seguiren fent vida a part de la nova instància organitzativa, sense que aquestes dificultats d'arrelament puguin ser atribuïdes a la instauració poc després de la Dictadura Primoriverista.

És prou coneguda l'adaptació que realitzaren els socialistes al nou règim, i els homes de la regional catalana no en van ser una excepció. El cas del sitgetà Joan Duran Ferret, aleshores l'home més significatiu de la Federació Catalana del PSOE i del sindicat, és prou aclaridor ja que va acumular tot tipus de càrrecs corporatius fins al 1931. Si en algun àmbit del socialisme català s'havien de produir discrepàncies respecte de l'actitud que calia prendre davant el nou règim, no van provenir dels rengles de la UGT i el PSOE, sinó de la naixent Unió Socialista de Catalunya. Des del sindicat es parlà sempre d'intervenció davant l'Estat» o «d'ocupar llocs de combat» en els organismes patrocinats per la Dictadura com ara els paritaris, però mai no s'acceptà la paraula col·laboració com repetidament empraven els seus rivals.

Així doncs, i tot i que tenien una vida pública que els rivals confederals no podien portar (sota la Dictadura la regional ugetista celebrà sis congressos), el cert és que aquest fet no es traduí en el creixement quantitatiu que els dirigents del sindicat esperaven. Les xifres són prou eloqüents. El 1925 la regional recaptava cotitzacions de 2.000 afiliats agrupats en 22 seccions que es concentraven majoritàriament en enclavaments de tradicional presència socialista com Barcelona, Sitges, Catella i

Mataró. A la fi del decenni només hi caldria afegir 4 seccions més, en què estava representada el 4.3% del total de l'afiliació de la UGT d'Espanya. Malgrat que el sindicat deia que només una desena part del total dels afiliats ugetistes catalans estaven enquadrats en la seva regional, els resultats durant els anys vint no deixaven de ser decebedors.

Fou sempre una federació reduïda, i, alhora, fou també enormement conflictiva, on sovintejaren tot tipus d'enfrontaments, moltes vegades de caire més personal que ideològic. De tota manera, la línia d'enfrontaments encetada llavors, especialment cap als anys 1927-28, es perpetuà en el temps arrencant sempre els mateixos homes, i no va culminar fins a l'escissió del 1934. És a dir, dues concepcions del paper que havia de fer el sindicat a Catalunya estigueren força temps enfrontades, amb seus diferents per a cada una d'elles, i aquest fet solament va afeblir un sindicat que va patir a partir del 1930 el pes abassegador del retorn de la CNT a la vida pública. L'existència en aquells anys de tota una sèrie d'organitzacions d'inspiració socialista al marge del partit i del sindicat no ens ha de fer pensar en l'extensió i la consolidació dels plantejaments socialistes al país, ja que totes elles portaven una vida força marginal en el teixit social català. Ni les Joventuts Socialistes, ni l'Ateneu Socialista, ni la Cooperativa Socialista *La Internacional*, ni l'Agrupació Socialista de Barcelona -només activa cap al Primer de Maig-, ni la Gràfica Socialista portaren una vida gens activa. Malgrat la celebració de dos congressos de federacions nacionals d'indústria (tèxtil i ferroviaris) a finals dels anys vint i l'aparició el 1928 de l'òrgan «Justícia», no podem canviar les valoracions que estem fent sobre això. El creixement sempre fou molt migrat i la UGT no aconseguí sortir en cap moment de la marginalitat en què es trobava.

D'altra banda, és prou evident que al llarg d'aquests anys es perpetuà i fins i tot s'accentuà la tradicional desconfiança que els organismes centrals del sindicat, l'Executiva Nacional, tenien respecte d'una possible implantació del sindicat a Catalunya, una terra «orfe de socialisme», tal com es llegia tot sovint a la pàgina que *El Socialista* dedicava al moviment obrer català a principis dels anys vint. Aquesta desconfiança és prou palesa ja a partir del 1910-15, quan sembla que, irremissiblement, el vell axioma de García Quejido «Del Ebro para allá para ellos» [en referència als anarcosindicalistes] era acceptat com una realitat immutable. Així, tot i els reiterats requeriments dels dirigents catalans, una desconfiada Executiva Nacional mai no esmerçà ni prou recursos econòmics ni propaganda per intentar canviar amb un mínim de possibilitats el signe dels esdeveniments.

Així, els anys vint fou un període difícil pel que fa a l'arrelament ugetista, i de retruc socialista, a Catalunya. Aquest fracàs, però, no portà els dirigents del sindicat a realitzar una anàlisi seriosa i en profunditat de les causes que permetien la perpetuació d'una situació d'aquest tipus. Situació definida per Pierre Vilar com «l'excepcionalitat catalana», és a dir, el fet de ser Catalunya l'única zona industrial europea on el sindicalisme socialdemòcrata havia estat arraconat per l'anarcosindicalista. Els quadres del sindicat, mai d'una gran talla intel·lectual, no es cansaren de repetir la seva estranyesa per la persistència entre el proletariat

català del que qualificaven com a «xarampió», «verola» o «tifus» anarcosindicalista que evitava que Catalunya i Barcelona esdevinguessin un «baluard» del socialisme. Parlaven de la veritat inqüestionable dels seus postulats, de la superioritat intel·lectual de l'obrer socialista, de la vinguda de Fanelli en lloc de Lafargue o de la manca de conscienciació que provocava l'afecció dels catalans al futbol o la boxa. Però mai no es van preguntar si la seva proposta s'adequava al teixit industrial i social català, o si els seus plantejaments internacionalistes, que eren la conseqüència immediata d'un furibund antinacionalisme justificador del centralisme dels comitès madrilenys, els apartaven més que apropaven de la realitat del país on lluitaven feia decennis per instal·lar-se com una sòlida opció sindical.

Quan la UGT i el PSOE van virar cap a l'opció republicana es van trobar, doncs, amb una UGT catalana feble i més dividida que mai a conseqüència de la perpetuació i l'accentuació dels esmentats enfrontaments interns. Ara ja, des del 1930, amb una seu per a cada una de les dues faccions enfrontades. La primera, amb estatge a la Rambla de Santa Mònica, pot ser qualificada d'obrerista-espanyolista partidària d'una «UGT a Catalunya». Una segona opció, amb seu al carrer Nou de Sant Francesc, encapçalada sobretot per homes joves, pot ser qualificada d'integradora i molt més propera a entendre el fet nacional català i partidària, per tant, d'una «UGT de Catalunya» amb àmplies dosis d'autonomia orgànica. Com a resultat d'aquesta situació, el sindicat va tenir un paper completament secundari en tots els moviments que prepararen l'adveniment de la II República. La problemàtica elaboració de les candidatures davant la convocatòria electoral del 12 d'abril n'és un bon exemple, en enfrontar-se la llavors escindida Agrupació Socialista de Barcelona a la direcció regional. De tota manera, i a conseqüència de la seva tasca, més personal que en representació del sindicat, el president regional Jové Surroca esdevingué Xè tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona en ser escollit amb poc més de 3.000 vots per les minories en el districte del Casc Antic-Barceloneta. En accedir en aquest lloc, fou el dirigent del ram tèxtil Salvador Vidal Rossell qui ocupà en nom del sindicat la conselleria que oferí Macià des de la formació del seu primer govern. Aquest fet ben aviat es convertí en un virulent problema afegit als que ja arrossegava el sindicat des de feia força temps.

Vidal Rossell es veié obligat a dimitir del seu càrrec a conseqüència d'unes declaracions de caire anticatalanista realitzades a un diari de Madrid. Jové el substituï en creure que li pertocava el càrrec com a resultat de la seva tasca en l'acció conspiratòria prèvia a la proclamació de la república, sense escoltar el parer del sindicat. Així, Jové va acabar ocupant la conselleria, però en ser expulsat del sindicat i del partit deixà la UGT sense representació formal al Govern de la Generalitat, l'accés al qual havia estat definit per Marià Martínez Cuenca com l'entrada del sindicat a la política catalana «per la porta gran».

Aviat els homes de la UGT es van veure desbordats per la situació. La CNT refermà la seva hegemonia que tingué tràgiques conseqüències al port de Barcelona, un dels escassos sectors de majoria ugetista. La UGT resistí amb l'ajut del governador civil Anguera de Sojo, però l'actitud de Macià, procliu a la CNT en aquest conflicte,

emmetzinà les relacions entre la UGT i la Generalitat. Des dels rengles socialistes no es va saber o voler diferenciar quina havia estat l'actitud del president quant al paper que havia de fer en el nou context republicà la màxima institució catalana. Així, la rancúnia acumulada al llarg dels mesos que durà el conflicte portuari radicalitzà els posicionaments ugetistes davant Macià, la Generalitat i l'Esquerra Republicana de Catalunya. Un plantejament d'aquest tipus hagué de condicionar, i molt, l'actitud que prengueren els socialistes davant l'autonomia catalana que en aquells moments s'estava posant en marxa, ja que si bé la regional ugetista acabà per donar suport al projecte d'autonomia, també és cert que alhora es finançava i es participava en els «Comités Pro-defensa del castellano» a més de mantenir-se posicionaments extraordinàriament crítics davant determinats traspassos com els d'ensenyament o la legislació laboral.

L'actuació de Largo Caballero des del Ministeri de Treball tampoc fou aprofitada per la UGT catalana, en fracassar a Catalunya per l'oposició confederal l'aplicació dels Jurats Mixtos. De nou es volia créixer i guanyar credibilitat a partir del que es pot anomenar la «propaganda per a la gestió», de la mateixa manera que s'havia intentat amb els paritaris durant la passada Dictadura, però la marginalitat en què vivia la UGT catalana del moment anorrea de nou les possibilitats de créixer a partir d'aquestes premisses. Malgrat la clara superioritat confederal davant la regional ugetista del moment, no s'ha d'oblidar que el sindicat anarcosindicalista visqué durant l'etapa republicana en una crisi permanent reflectida en constants escissions. De tota manera, la UGT va ser també incapaç de treure profit d'aquesta situació. Així, van ser els sindicats del BOC, expulsats precisament de la CNT, els que van ocupar durant l'etapa republicana el primer lloc entre les forces sindicals d'àmbit marxista, en comptes de la pretesa voluntat de la UGT d'aconseguir aquest espai sindical.

A finals del 1931 la regional ugetista agrupava 17.000 afiliats, sense que es reflectís en els seus rengles l'enorme creixement que experimentava llavors la UGT d'Espanya. Comptava amb una nova direcció encapçalada per José Vila Cuenca i Antoni Olarte, els quals poden ser enquadrats en els rengles del largocaballerisme. Es van perpetuar al capdavant del sindicat durant quasi bé tota l'etapa republicana, encapçalant un sindicat en què cada cop la divisió era més palesa. No ha d'estranyar, doncs, que en el congrés de la UGT d'Espanya el 1932 es fes ben manifesta la divisió existent a Catalunya en el sindicat. Mentre els membres de la direcció regional no plantejaven cap reivindicació, els membres de la delegació catalana que pertanyien al sector crític (els que hem qualificat com a partidaris d'una «UGT de Catalunya») amb el binomi Vila Cuenca - Olarte intentaren assolir del congrés la possibilitat de refer una UGT catalana que tingués present el fet autonòmic. Les resolucions del congrés no els foren favorables, ja que malgrat que del congrés sorgí la possibilitat de crear secretariats regionals i provincials, aquesta opció no era cap reconeixement a la personalitat específica catalana, com una part dels ugetistes catalans havien reclamat en va. El Secretariat Regional de la UGT de Catalunya es posà en marxa l'abril del 1933 amb els mateixos homes al capdavant que en l'extinta regional, i la innovació organitzativa no va donar cap resultat pràctic. L'afiliació del moment no havia de superar en cap cas els 35.000 afiliats.

L'adquisició d'una Casa del poble a Barcelona el juny del 1932 -al carrer Nou de Sant Francesc número 10, que aviat s'anomenà carrer Primer de Maig- i la seva inauguració tres mesos més tard, quan ja funcionaven les de Tarragona, Sitges i Mataró, no ha de fer canviar la valoració que es pugui fer de la potencialitat ugetista del moment. Tot seguit, el fracàs del procés d'unitat entre l'FC del PSOE i la USC que es va gestar al llarg del 1933 havia de tenir una clara i determinant incidència en l'evolució de la UGT catalana. La USC havia anat prenent força en l'àmbit sindical al llarg dels darrers mesos i els seus homes amb carnet ugetista preparaven l'assalt al Secretariat Regional en el congrés que s'havia de celebrar l'abril del 1934. Les setmanes anteriors al congrés solament van accentuar l'enorme tensió emmagatzemada entre les faccions enfrontades. Un cop iniciat l'acte, aquella esclatà i aviat es produïren expulsions que acabaren portant els homes del sindicat proclius a la USC a crear una nova opció sindical l'estiu del mateix 1934: la Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya (UGSOC), homes que, d'altra banda, ja feia força temps que se sentien incòmodes en els rengles de la UGT. De tota manera la vida sindical de la feble UGT emanada del congrés així com de la nova força sindical no van anar gaire més lluny d'uns pocs mesos, ja que els Fets d'Octubre i la consegüent repressió estaven a quatre passes.

Quan els sindicats tornin a la vida pública, a finals del 1935, ens trobem amb un context sindical i polític completament diferent perquè és un moment en què s'accentuen les tendències unitàries en l'àmbit marxista. És aquest també un període en què la feblesa de la UGT catalana pot ser qualificada d'extraordinària, ja que un estudi de la tresoreria de la direcció central posa en relleu que l'Executiva Nacional rep cotitzacions de menys d'un miler d'ugetistes catalans. En aquest context esclatarà amb tota la seva virulència la crisi interna més greu de totes les viscudes pel sindicat a Catalunya. És l'anomenat « afer Vila Cuenca », que representa la defenestració a principis del 1936 de l'equip dirigent Vila Cuenca-Olarte a partir del descobriment d'una sèrie de fosques maniobres econòmiques del secretari general.

A partir d'aquest moment i fins a l'inici de la Guerra Civil se succeiran tota una sèrie de direccions febles que coincidiran en l'accentuació de les esmentades tendències unitàries. Aquestes provoquen a partir de la primavera del 1936 un sensible increment quantitatiu en esdevenir el sindicat, en un clar procés de bipolarització sindical, l'eix al voltant del qual convergeixen els sindicats d'inspiració marxista. Així doncs, crisi i creixement coincideixen durant força mesos, i posen en relleu el caràcter exogen del creixement, realitzat a partir del prestigi, la tradició i la força que té el sindicat fora de Catalunya.

És el període de convergència cap a la UGT («marejada ascensional», en diran els ugetistes) de força sindicats autònoms, així com de la UGSOC i la FOSIG entre d'altres. Així mateix, es produeix un dels fets més importants, i alhora més foscos, en la història de la UGT. Ens referim a l'accés a la direcció del Secretariat de l'equip encapçalat per Josep del Barrio i Antoni Sesé. Es tracta d'un autèntic assalt, impen-sable en una organització de més solidesa, d'esquenes als estatuts de l'organització

i a la mateixa Executiva Nacional, la qual cosa no deixarà de portar molts problemes en un futur immediat. És una nova direcció de caire clarament tercerista, formada per homes procedents del Partit Comunista de Catalunya i de joves socialistes partidaris de la unitat. El fet es produeix a principis de juny del 1936, poques setmanes abans de l'inici de la Guerra Civil. Serà precisament l'esclat bèl·lic el que ratificarà «de facto» la nova direcció en ajornar-se un cop més un III Congrés del Secretariat que no se celebrarà fins el novembre de l'any següent. En aquesta data una UGT forta i completament diferent a la del període anterior ja es considera prou sòlida i consolidada per convocar-lo.

És el moment, doncs, dels esmentats Del Barrio i Sesé, però també d'un home del PCC, Tomàs Molinero; o de Miquel Ferrer, procedent del Bloc Obrer i Camperol i d'innegable passat nacionalista; així com de joves procedents de les Joventuts Socialistes i del ram bancari, com Antoni López Raimundo i Vilar Vitoria. Al seu costat, trobem homes amb pes a l'FC del PSOE com ara Desideri Trilles, l'home de la UGT en un àmbit tan conflictiu com el port de Barcelona. Serà aquest l'equip que haurà de fer front a les immenses transformacions que experimentarà el sindicat a partir de les jornades de juliol. Quan la guerra esclata, es pot afirmar que aquesta nova direcció encara no ha estat reconeguda per la direcció central del sindicat, malgrat els viatges realitzats per Sesé i Duran Rossell a Madrid amb aquest objectiu. L'inici del conflicte, amb el trencament de la zona lleial, accentua la distància entre ambdues direccions, entre les quals, a més, hi havia molt de biaix ideològic. Es pot afirmar que ambdues viuen d'esquenes i amb tensió creixent fins a l'inici del 1937. De fet, la UGT catalana, ben diferent a la que representava l'encapçalada per Largo Caballero primer a Madrid i després a València, està a punt de ser desautoritzada per l'Executiva Nacional en el decurs dels primers mesos de la Guerra Civil.

Un cop la guerra ha esclatat, i a partir de tota una sèrie de fets prou coneguts, es produeix tant una bipolarització sindicats CNT-UGT com una autèntica sindicació de la societat. El Decret de Sindicació Obligatòria d'agost del 1936 no és aliè a aquesta nova realitat, ja que el carnet sindical esdevé una indispensable per accedir als llocs de treball, utilitzar els menjadors populars i fins i tot per circular per les ciutats i viles del país.

En conseqüència, la UGT experimentarà a partir d'aquest moment un creixement extraordinari que convertirà el sindicat en una veritable organització de masses amb centenars de milers d'afiliats. Una organització de masses que, com a mínim, serà equiparable a la tradicionalment majoritària CNT. Per primer cop en la seva història, la UGT pot manifestar una voluntat d'hegemonia en el terreny sindical català, comptant sempre per a aquesta fi amb el suport del recent Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Tant per la política portada a terme com per les evidents interconnexions i dependències entre les direccions del sindicat i del partit, la simbiosi entre ambdues formacions és total al llarg de tot el conflicte. El mateix Comorera no s'estarà de definir la UGT com «l'instrument sindical del PSUC». Es tracta, doncs, d'una UGT amb àmplies atribucions d'ordre polític, econòmic i militar; i aviat amb consellers al Govern de la Generalitat, representants als organismes

dirigents de la nova economia i columnes de milicians al front, amb el secretari general Del Barrio al capdavant. Però aquesta és evidentment una UGT prou diferent en contingut i pràctica ideològiques a la que hem trobat en els anys anteriors a 1936.

Algunes xifres són prou il·lustratives d'aquesta nova dimensió que adquirí la UGT catalana en molt poc temps. Si abans de la guerra hi havia cinc federacions d'indústria constituïdes, algunes d'elles amb una afiliació molt migrada i una vida més nominal que real, al llarg del conflicte s'estructuren un total de vint-i-sis que ja eren presents en el decurs del III Congrés, més tres que es consideraven llavors en procés de constitució. La majoria d'elles realitzaren precisament el seu primer congrés ja en període bèl·lic. Pel que fa al nombre d'afiliats, les xifres no són menys espectaculars. El Secretariat Regional va arribar a dir que agrupava més de 600.000 treballadors, afirmació que cal considerar exagerada, però els estudis quantitius realitzats sí que permeten acceptar un sostre proper al mig milió d'afiliats, concretament prop de 485.000, presents a totes les comarques del país, mentre que el 1933, per exemple, hom només tenia seccions a disset. I si abans del congrés del 1934 el sindicat tenia seccions a setanta-nou municipis catalans, ara ho fa a 858 als qui caldria afegir 113 poblacions més sense aquesta condició; és a dir, prop del miler de localitats amb presència de seccions de la UGT. En total hem comptabilitzat 2.611 sindicats ugetistes arreu del país, mentre que abans de la guerra no superava el centenar.

Aquesta situació va donar majoria a la UGT a l'Alt Camp, l'Alt Empordà, l'Alt Urgell, el Bages, la Garrotxa, el Gironès, el Priorat, la Ribera d'Ebre, el Ripollès, el Solsonès, el Tarragonès i el Vallès Occidental, i es pot parlar d'equilibri amb la CNT a l'Anoia i el Baix Penedès. Pel que fa a la situació en els diferents sectors productius del país, la UGT va seguir mantenint una presència majoritària a sectors on sempre havia tingut un pes remarcable, tret del port de Barcelona, a la vegada que es feia predominant en els sectors de «colls blancs» i assolía xifres d'afiliació considerables en sectors sempre considerats com feus cenetistes. La situació d'avantatge respecte dels confederals fou molt clara entre els tècnics, els mercantils i administratius, mentre que la inferioritat continuà essent manifesta entre els treballadors manuals, sobretot en els grans sectors industrials. Resumint aquestes asseveracions, la UGT va esdevenir majoritària, als sectors ferroviari, sanitari, mercantil, de la banca, de les assegurances, de l'ensenyament, del vestit, dels boters, de la pesca i el transport marítim, de correus, dels espectacles públics i de la indústria gastronòmica; i entre els funcionaris de la Generalitat i municipis. En canvi, la CNT continuava essent majoritària al sector de l'edificació, la fusta, el transport terrestre, el metall, el sector químic, la mineria, el port de Barcelona, la indústria energètica i la pell. En el terreny agrícola, malgrat superar la UGT a la CNT, ambdues centrals patiren el pes de la Unió de Rabassaires (UR), organització a la qual la UGT invità a ingressar en els seus rengles el mateix 1936. Els rabassaires no van accedir ni tant sols -un cop fracassada la primera proposta- a la formació d'un comitè d'enllaç amb la Federació de Treballadors de la Terra ugetista al llarg del 1938. La UR decidí romandre al marge de la bipolarització sindical existent, tot i que coincidí la indústria

química amb la UGT en la defensa del mateix model socioeconòmic en el camp català.

Un darrer aspecte que no s'ha d'obviar i que ajudarà a donar contingut a la veritable dimensió que assolí la UGT del període provindrà de la quantificació de la premsa publicada per la UGT catalana entre 1936 i 1939. S'ha de tenir en compte que abans del conflicte el sindicat només comptava amb l'òrgan bancari «Esforç» i que des del fracàs de «Cataluña Obrera» el 1933 no disposava de cap òrgan de premsa estable. En canvi, a partir de l'estiu del 1936 el sindicat va assolir la xifra de més d'un centenar de publicacions, concretament 101. Comptà tant amb un òrgan de premsa diari, «Las Noticias» (des de gener del 1937), com amb nombroses publicacions de sindicat i federació d'indústria, així com militars, a més d'un ampli seguit de premsa comarcal, amb 31 òrgans d'aquest tipus. Malgrat la vida efímera de molts d'ells, el volum assolit en aquest àmbit, com en tants d'altres, era evidentment impensable en qualsevol altre moment de la història del sindicat.

Aquest extraordinari creixement no va ser producte només de la sindicació obligatòria i de l'accés de treballadors no afiliats, bona part d'ells «alliberats» per la CNT en crisi del període, ni de l'ingrés de sindicats autònoms neutres o burgesos atemorits davant del caire que prenia la revolució en marxa, com tot sovint s'ha afirmat. Una part molt important d'aquests afiliats va provenir de sindicats amb força tradició i empena, de diversos àmbits i que per la seva sola presència i el seu volum en els rengles ugetistes desmenteixen les afirmacions que de forma fàcil i agosarada s'han fet sobre això. D'una banda cal comptabilitzar els sindicats de la UGSOC, que poden ser considerats un reingrés. Però també cal incloure a la llista la poderosa i exemplar Federació Local de Sabadell, que feia temps que amb Josep Moix al capdavant s'havia apropiat a plantejaments marxistes; així com els sindicats d'Oposició del Bages. Aquest fet va donar majoria a la UGT a dues comarques de tradicional hegemonia confederal: el Vallès Occidental i el Bages. En aquesta mateixa línia cal situar els antics sindicats bloquistes que des del mes de maig del 1936 disposaven d'una nova plataforma sindical, la Federació Obrera d'Unitat Sindical (FOUS). Aquesta nasqué amb la pretensió d'esdevenir una instància organitzativa on convergissin totes les forces sindicals, però tant els ugetistes com els cenetistes coincidiren aquest cop a considerar la FOUS com una rival més que una plataforma on convergir. La bipolarització provocada per l'esclat de la guerra no jugà a favor de l'estratègia dels poumistes de la FOUS, que van decidir en conseqüència l'agost-setembre del 1936 ingressar en la UGT malgrat reconèixer que tenien més coincidències amb la CNT. Es tractava, doncs, més que d'un ingrés, d'una tàctica "entrista" encaminada a foragitar del Secretariat una direcció que tot sovint era qualificada des d'aquests rengles de reformista i antirevolucionària. Òbviament aquesta tàctica va generar una àmplia problemàtica en el si de la UGT, que es va accentuar des del mateix desembre del 1936 fins al maig del 1937.

Un altre fet que cal considerar sobre això és l'ingrés a la UGT catalana d'un ampli i important ventall de forces sindicals procedents del camp nacionalista, amb el CADCI, hegemònic en l'important ram mercantil, al capdavant, seguit de la FNEC i

l'Associació de Funcionaris de la Generalitat. Aquests sindicats van haver de superar la tradicional aversió que la UGT els provocava per culpa dels seus plantejaments antinacionalistes però van arribar a aportar no menys d'una cinquena part de l'afiliació del Secretariat del moment. Aquesta aportació als rengles ugetistes ha estat habitualment menystinguda a l'hora de considerar el paper del sindicat durant la Guerra Civil. Va ser també un ingrés conflictiu i que no es podria considerar com completament realitzat fins un any més tard, és a dir, l'estiu del 1937. Sectors encapçalats per l'Esquerra Republicana de Catalunya i Estat Català cregueren que era un error que forces sindicals nacionalistes caiguessin en mans de la UGT, i en conseqüència van ressucitar la vella qüestió d'una «tercera central sindical catalana», i van presentar dura batalla al Secretariat al llarg de la primavera-estiu del 1937 per intentar evitar la ratificació del seu ingrés als rengles ugetistes.

Com a conseqüència de tot el que s'ha exposat, ja es poden concretar quines foren les grans responsabilitats que assumí el sindicat durant el període bèl·lic, així com la greu problemàtica interna a la qual hagué de fer front des de bon principi, problemàtica que matisà, i molt, la seva actuació durant els primers anys de guerra. D'una banda s'exercia la gestió d'àmplies parcel·les de poder -sempre de la mà del PSUC-, i de l'altra, aquest fet anava acompanyat de l'esmentada i àmplia problemàtica interna.

En primer lloc cal mencionar els greus problemes que comportà al Secretariat l'afiliació massiva de l'estiu del 1936. L'allau de nouvinguts desballestà les febles estructures organitzatives del sindicat, i la Secretaria d'Organització va trigar força mesos a donar una resposta mínimament estructurada a la nova situació, tant pel que fa a l'organització horitzontal com vertical del sindicat.

En segon lloc, i derivant d'aquest primer aspecte i de la sindicació forçosa imposada aleshores, cal fer esment a la problemàtica que generà el fet que el sindicat obrís les portes a tot tipus d'afiliat. Si bé les xifres d'afiliació foren altíssimes, el cert és que no s'ha de confondre afiliació amb militància. Així doncs, aviat es feren sentir veus que sol·licitaven una depuració dels rengles del sindicat, però no foren escoltades, i quan les pràctiques depuradores es posaren en marxa, el seu objectiu no van ser els «profitadors de la revolució» -com es deia llavors- sinó aquells que discrepaven de la línia seguida per la direcció del sindicat.

Aquest va ser precisament el tercer àmbit de conflictivitat, que estava representat per la pugna que a la UGT tingueren els homes del PSUC i els poumistes ingressats mitjançant la FOUS. Malgrat que a partir dels Fets de Maig la presència dels homes d'aquest sindicat en llocs de responsabilitat en el si de la UGT s'hagués anul·lat quasi en la seva totalitat, ja bastant abans d'aquella data hi havia una autèntica persecució dels seus membres i una total obsessió per deixar-los al marge de qualsevol càrrec directiu i àmbit d'influència.

El quart focus de conflictivitat va provenir de la ja esmentada presència de sectors nacionalistes en el si del Secretariat. Un cop passada la «febre sindicatòria» dels

primers mesos de guerra i l'aixopluc sota unes sigles poderoses es féu menys necessari, s'orquestrà una autèntica campanya des de les pàgines de «La Humanitat», «El Diari de Barcelona» o «Som» per intentar evitar que les entitats nacionalistes ingressades al sindicat, de forma lògica especialment el CADCI, refermessin el seu ingrés mitjançant una sèrie d'assemblees que s'havien de portar a terme entre finals de juliol i principis d'agost del 1937. Les assemblees foren virulentes, però finalment la UGT, que precisament volia ocupar el lloc d'una «central sindical catalana», aconseguí que aquest important contingent d'afiliats romangués en els seus rengles. Josep Moix no s'estaria de manifestar llavors, en consonància amb els nous temps, que «el nacionalisme de la UGT no és un nacionalisme de via estreta, és ambiciós però és ample».

Un cinquè i darrer focus de conflicte, que retarda en gran manera la consolidació del sindicat, provindrà de les difícils relacions que mantindran els homes del Secretariat amb l'Executiva nacional encapçalada per Largo Caballero. Ja s'ha fet esment del fet que els homes de Sesé i Del Barrio es feren amb la direcció catalana a desgrat dels organismes centrals i que ambdues direccions no tingueren unes relacions fluides fins al gener del 1937. Però aquestes sempre estigueren emmarcades per la desconfiança i el recel mutu que habitualment s'amagava sota qüestions de quota o de deutes econòmics del Secretariat a la Direcció Central. Primer des de Madrid i després des de València hom es malfiava de la línia tercerista presa pel sindicat a Catalunya. L'Executiva Nacional sempre fou contrària a l'estret lligam del Secretariat Regional amb el «partit germà», el PSUC, a la vegada que, amb els estatuts a la mà, donà suport als homes de la FOUS en el seu intent de no ser marginats i fer sentir la seva veu en el si del sindicat. Després dels Fets de Maig les crítiques a Largo Caballero es van accentuar en un context de tensió creixent entre els uns i els altres, i poc després l'Executiva Nacional desautoritzà l'òrgan del Secretariat «Las Noticias» com a portaveu de la UGT.

És evident que mai no s'aconseguí una veritable sintonia entre ambdues direccions. Fou necessari que Largo Caballero fos foragitat de la direcció de la UGT d'Espanya perquè aquest fet es produís. Quan un nou equip de socialistes-negrinistes o filocomunistes, encapçalat per González Peña, es va fer càrrec de la direcció del sindicat, la pugna esdevingué cordialitat en entrar llavors la UGT d'Espanya en la línia que ja feia més d'un any que portava a terme la seva homònima catalana. Si el Secretariat havia estat fins llavors objecte d'una crítica constant, a partir d'aquest moment -setembre del 1937- seria l'exemple a seguir. No és estrany, doncs, que una de les primeres actuacions de la nova executiva fos enviar una inequívoca i fraternal salutació a la UGT catalana. En lògica conseqüència *Las Noticias* tornava a ser portaveu de la UGT d'Espanya.

A partir de la resolució del plet amb la direcció central del sindicat es pot considerar que el Secretariat podia donar per superada en bona part tota la sèrie de greus problemàtiques que havien condicionat la seva actuació des de l'estiu de l'any anterior. Una UGT catalana assentada i consolidada que, com a refermança d'aquesta nova situació, ja es podia llençar a realitzar el tan ajornat III Congrés al Palau de la

Música Catalana el mateix mes de novembre del 1937; un magne acte que fou qualificat com "d'afirmació numèrica i nacional». El camí recorregut pel sindicat fins aleshores fa més entenedora aquesta afirmació. Evidentment, el congrés comptà amb la presència d'una important delegació de la nova direcció central en clara demostració de la total sintonia existent entre ambdues direccions.

És evident que aquesta refermada i enfortida UGT catalana de la tardor del 1937 era possible gràcies al fet d'haver aconseguit unes clares posicions d'avantatge respecte de la seva rival cenetista. Malgrat que en els primers mesos de guerra es parlava de forma reiterada d'unitat d'acció entre ambdues centrals i s'establiren tota una sèrie de comitès d'enllaç, la realitat sempre fou ben diferent i la ineficàcia dels organismes creats total. La tasca d'aquests sempre anà acompanyada d'una tensió creixent amb especial ressò en alguns àmbits com el port de Barcelona o el transport terrestre. No s'ha d'oblidar que tres membres del Secretariat serien víctimes entre el juliol del 1936 i el maig del 1937 de l'acció del que llavors s'anomenaven «incontrolats». Durant aquest període el fet que la CNT comptés amb una militància més cohesionada i combativa els donà, xifres d'afiliació a part, una clara superioritat en forces àmbits mentre les direccions parlaven inútilment de posar fi als conflictes que els enfrontaven als carrers, les empreses i les poblacions del país. Tot i la importància que es volgué donar a l'anomenat «Pacte de la Monumental» de l'octubre del 1936, la realitat era ben diferent.

Fets prou coneguts com els de La Fatarella són prou explícits i solament refermar en la possibilitat d'un immediat enfrontament en un context de tensió creixent que en algunes localitats assolí nivells altíssims. Finalment arribà l'esperat moment de l'inevitable xoc el maig del 1937. Des d'un punt de vista ugetista aquelles jornades poden ser qualificades com les de «la gran por». Veritablement durant uns dies, i en alguns casos fins i tot setmanes, els ugetistes visqueren situacions extremadament difícils en veure que la seva organització i ells mateixos podien ser escombrats de molts indrets del país per una CNT més acostumada a moure's en aquest nivell. No va ser fins l'actuació de l'aparell d'estat per normalitzar la situació que els ugetistes s'adonaren que havien sobreviscut al tràngol amb una clara situació d'avantatge que indubtablement estaven disposats a emprar, encara que sobre els anarcosindicalistes no anaven a llençar la rancúnia que emprarien contra aquells ugetistes que foren derrotats durant les jornades de maig: els homes del POUM. Malgrat que l'any següent es restabliren les relacions orgàniques entre ambdues centrals sindicals, aquestes ja no es van plantejar en condicions d'igualtat. La creació d'un nou i inoperant organisme com el Comitè Permanent d'Enllaç no va fer canviar gens ni mica aquesta asseveració. La ridícula extensió de les actes emanades de les seves reunions, tot sovint no més d'una desena de línies, és una prova evident de la seva inacció.

En conseqüència, la UGT d'aleshores, un cop solucionada l'àmplia problemàtica inicial, es podia centrar -si més no formalment- en la gestió de les àmplies parcel·les de poder que controlava amb un marge d'actuació del qual no havia gaudit fins llavors. Era el moment de fer complir la màxima emanada del III Congrés: «Sindicats

cara la guerra». És a dir, centrar tot l'esforç en la producció per assegurar el que era el màxim i únic objectiu que s'havia d'assolir: guanyar la guerra. Per tal de fer-ho, el Secretariat comptava, a part de les esmentades i àmplies parcel·les de poder, amb centenars de milers d'afiliats. Però de vell antuvi els dirigents del sindicat ja s'havien adonat que tot i que les xifres d'afiliació fossin molt altes el fet de traduir-les en una militància àmplia, activa i conscient era una tasca prou difícil. Així doncs, les consignes del sindicat es van trobar aviat amb la resposta indiferent i passiva de molts ugetistes empesos al sindicat per la necessitat de proveir-se d'un carnet i no per un acte conscient i militant.

Aquest va ser un dels problemes cabdals als quals el Secretariat va haver de fer front durant tot el conflicte, i es va fer més evident quan la direcció centrà tots els seus esforços en el tema de la producció i l'esforç de guerra. És cert que la població civil es veié immersa en una difícil quotidianitat que s'anava accentuant a mesura que passaven els mesos, però també és veritat que dirigents com Del Barrio, en els seus informes al Comitè Militar PSUC-UGT, tan anticipades com el mateix setembre-octubre del 1936 ja adverteixen de l'alt grau d'indiferència que es respira entre amplis sectors de la població. Ben aviat es demostrà que la sindicació obligatòria i la sindicació de la societat no eren sinònims d'una immediata conversió d'afiliats en militants. Així, si bé és cert que una bona part d'ugetistes, un 82% segons els nostres càlculs, es preocuparen de pagar les seves quotes i tenir el carnet al dia, això era conseqüència d'haver esdevingut una eina imprescindible per moure's en aquella societat; no es pot extreure cap conclusió més.

És precisament aquesta obertura de portes que provocà la sindicació obligatòria un dels motius de constants friccions entre la direcció i els homes de la FOUS, en reclamar aquests una depuració dels nous, procés que, malgrat les declaracions formals, el Secretariat no estigué mai disposat a dur a terme. I quan ho féu no es dedicà a la recerca de reaccionaris i arribistes amb carnet sindical o, tal com assenyalava un sindicat de Valls, «els antifeixistes per conveniència». Així el treball voluntari fou aviat un fracàs i les recaptacions que per diversos motius es feien de forma voluntària acabaren essent obligatòries davant la indiferència de la major part d'afiliats. A la vegada, tot sovint s'establí un sistema de multes davant la repetida falta d'assistència d'afiliats i quadres a les reunions i assemblees del sindicat, però igualment els resultats foren decepcionants. Ben aviat s'establí un autèntic abisme entre el front i la reraguarda, una reraguarda que els sindicats eren incapaçs d'empènyer a una mobilització activa i constant amb vista a guanyar la guerra. Era una situació de «frivolitat suïcida», tal com afirmava la mateixa premsa ugetista d'aleshores. En conseqüència, ben aviat hom va haver de tornar a relacionar la producció amb el salari per intentar acabar amb la relaxació que a aquest nivell s'havia produït. El mateix Comorera va parlar d'implantar una «nova disciplina» per intentar redreçar una reraguarda en què la deixadesa i l'egoisme havien fet presència d'una manera prou àmplia.

Com a resultat de tot el que s'ha exposat, aviat la UGT catalana va haver d'esmerçar grans esforços a lluitar contra una sèrie de fenòmens que afectaven de forma deci-

siva la seva capacitat d'actuació. Ens referim al tema de les desercions, els infiltrats i els anomenats «infiltrats de la reraguarda», els imprescindibles. Tres fenòmens que també pertanyien a l'esfera d'actuació sindical i que a mesura que avançava el conflicte anaven adquirint unes dimensions cada cop més importants. A més, era un tema sovint menystingut, si no obviat, i que mereix un estudi minuciós atès l'abast de les dimensions que amb tota seguretat adquirí. Davant d'aquesta situació el Secretariat fou completament incapaç d'aplicar les mesures necessàries per tal que la situació es redrecés. Ja s'ha fet esment que la depuració dels seus rengles es va dur a terme d'una forma voluntàriament esbiaixada, a la vegada que la tant pregonada necessitat de formar quadres també cal considerar-la com un fracàs, ja que l'Escola de Quadres no es va intentar posar en marxa fins una data tan avançada com les darreries del 1938.

Així doncs, i com a resultat del que s'ha dit en el darrers paràgrafs, es pot afirmar que si bé la sindicació obligatòria va permetre als sindicats englobar finalment en llurs rengles tot el món laboral sota un teòric estricte control, aquest fet no es va traduir en una activa i participativa militància de la majoria dels treballadors. Així mateix, es pot concloure que la UGT -desbordada organitzativament per l'abast de la nova situació- mai no va tenir les eines adequades per tirar endavant una tasca formativa i conscienciadora d'un ampli abast. Això permeté que amplis sectors dels seus afiliats restessin al marge dels esforços que la situació precisava. Aquests posicionaments tenen una lectura maximalista en la mateixa premsa ugetista, que no va deixar de criticar aquesta situació durant tot el període bèl·lic, senyal inequívoc, d'altra banda, del coneixement de l'existència d'aquest greu problema: «què s'ha fet per guanyar la guerra? Molt poc, gairebé res» es podia llegir sobre això a l'òrgan bancari *Unió* el març del 1937.

La guerra es va perdre i amb ella totes les esperances que els homes de la UGT posaren en ella per aconseguir una transformació de la societat. Un llarg exili esperava a bona part d'ells, tot sovint ja sota banderes i sigles diferents. Però aquesta és un altra història.

Per acabar el que he exposat i com a recopilació de tot fins al moment, crec que cal insistir en el fet d'haver parlat de dues «ugt» ben diferenciades. La UGT del fracàs en el seu intent d'arrelar a Catalunya, que portava una vida marginal i que pot ser qualificada sense embuts de grupuscle, i la UGT del període de la Guerra Civil. Un sindicat que està dirigit per homes completament nous, amb un contingut ideològic -tercerista- també completament nou. És a dir, una UGT ben diferent a la dels anys que hem qualificat de «vida lànguida», no només per aspectes merament quantitativs, producte del context en què es visqué entre 1936 i el 1939, sinó, tal com espero haver demostrat al llarg d'aquesta intervenció, per un conjunt de causes molt més complexes i àmplies.

Pere Gabriel

**Militància Socialista i sindicats a Catalunya.
Les primeres dècades del segle XX**

Advertiments previs.

El text que presentem aquí pretén de plantejar molt esquemàticament i de forma oberta una sèrie de consideracions interpretatives a l'entorn de les relacions entre sindicalisme i política en la història inicial del socialisme del PSOE a Catalunya. Es tracta, si se'm disculpa la pedanteria, d'un escrit amb voluntat de *working paper* o *text martyr*. He introduït en unes poques notes algunes explicacions historiogràfiques, però no s'ha d'esperar una relació extensa i menys exhaustiva de citacions i referències precises. Una darrera observació: forçant una mica el llenguatge, he usat el terme 'psoisme' i 'psoista' com a forma de designar aquell socialisme més íntimament lligat al procés de construcció del PSOE, el qual òbviament no esgotava ni de bon tros el conjunt dels corrents i formulacions socialistes actives a Catalunya.

La militància psoista del segle XIX, fins 1908¹

La primera militància socialista que podem relacionar amb la perspectiva de constitució d'un partit obrer partí d'alguns dirigents que havien intervingut en el moviment obrer de la Primera Internacional i es manifestaren progressivament crítics contra els postulats bakuninistes i anarcosindicalistes. Sorgí, minoritària, en un medi dominat per l'obrerisme reformista de les Conferències Obreres reunides a Barcelona els anys 1877 i 1878 i el sindicalisme més o menys pro republicà de les Tres Classes de Vapor que hom sistematitzarà a través d'*El Obrero. Revista Social*, el periòdic dirigit pel sabater Josep Pamias des del desembre de 1880; un medi ben allunyat de qualsevol tesi marxista. Així, el punt d'arrencada dels primers socialistes catalans no fou el marxisme -que hom no coneixia- sinó l'afirmació d'un societarisme de resistència sindical enfront del cooperativisme i el legalisme reformistes.

Fora d'alguns casos aïllats, es reclutaren entre els sabaters, els tipògrafs i els ferrers. Dominaren dins la Societat Tipogràfica de Barcelona i la posterior Federació Tipogràfica Espanyola creada el 1882 a Barcelona. Significativament pretengueren mantenir una certa neutralitat davant la polèmica oberta entre els anarcosindicalistes i els reformistes d'*El Obrero*, evitant en tot cas l'ingrés en la nova Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (l'FTRE que estaven reconstruint els bakuninistes i anarcosindicalistes). Fou en aquest marc que començà la influència de persones com ara Toribio Reoyo, Manuel Fernández, Carles Duval, Josep Famades, Miquel Renté i Francesc Prats; i hom establí una relació estreta amb el nucli marxista madrileny que encapçalava l'encara Paulino Iglesias. Una altra peça decisiva per a

l'extensió de la influència socialista, una influència de nou centrada en la defensa d'un sindicalisme de resistència que es volia allunyat tant del sindicalisme bakuninista com del reformisme simplement cooperativista i legalista, fou la Unió Nacional de les Societats i Seccions d'Obrers en Ferro i altres Metalls d'Espanya, constituïda també a Barcelona el novembre de 1884. Els seus estatuts havien d'inspirar els que serien de la UGT -que ajudà a crear- el 1888. Més encara que la Federació Tipogràfica, el seu abast fou quasi exclusivament català, amb l'adhesió de societats d'ofici de Barcelona, Sants, Sabadell, Terrassa i Manresa, al costat de Madrid².

1886 fou un any decisiu per a la constitució del PSOE i l'articulació del socialisme psoista, a partir del famós míting celebrat el 21 de febrer al Circo Ecuestre de la plaça de Catalunya per Pablo Iglesias. Fou el primer acte públic d'un comitè barceloní del partit amb Marià Garroset, els fusters Carles Pujol i Bonaventura Fornells, el sabater Josep Caparó, Joan Ribera, etc. Reoyo sembla haver restat en un segon pla. Eren homes que en la seva majoria havien participat en el societarisme obrer de la Primera Internacional, que havien actuat en les Conferències de 1877 i 1878 i que havien signat el Manifest-Programa del Partit Democràtic Socialista Obrer Espanyol de maig de 1881. Cal fer notar que mentre Pablo Iglesias atacava obertament els partits republicans i en especial Pi i Margall i els federals, alhora que augurava la crisi final del capitalisme condemnat a generar una sobreproducció, Caparó afirmava la necessitat de defensar la democràcia, això sí, des de l'actuació d'un partit obrer específic i propi. El míting barceloní fou seguit d'una campanya de propaganda en els pobles (Badalona, Mataró, Manresa, Roda, Vilafranca, Vilanova, Reus), la regularització del comitè i de les activitats públiques de l'Agrupació Socialista de Barcelona³ i una nova estada d'Iglesias a Catalunya a principis de juliol que permeté molt en especial la formació de l'Agrupació Socialista de Mataró.

Tota aquella afirmació específica, que ara tenia un referent clar gràcies a l'aparició d'*El Socialista* a Madrid el 12 de març de 1886, forçosament obria una polèmica amb el republicanisme però continuava immersa en un medi fonamentalment sindicalista i reformista. L'expansió va estar afavorida, com se sap, sobretot a través de l'alta influència conjunturalment exercida per Toribio Reoyo, el qual alhora fou director d'*El Obrero* (l'havia nomenat el Congrés de la Federació de les Tres Classes de Vapor de febrer de 1886), secretari de la Societat Tipogràfica i dirigent del Centre Obrer i de l'Ateneu Obrer. Aquesta situació es mantingué fins l'obligada dimissió de Reoyo com a director de l'òrgan de premsa de les Tres Classes el març de 1887. A l'entremig s'havien produït diverses i significatives topades entre el socialisme de tall marxista i guesdista defensat pels homes d'*El Socialista* i el socialisme reformista i pro republicà de la gent de les Tres Classes de Vapor i *El Obrero*. Aquests s'havien llançat a la col·laboració explícita amb les campanyes proteccionistes impulsades per Roca i Galès i el seu Centre Industrial i no dubtaren a intentar la negociació a Madrid amb el ministeri una hipotètica aplicació de la denominada Llei Benot sobre el treball infantil que havia estat aprovada per la República de 1873.

En tot cas, l'expansió del socialisme psoista a Catalunya els anys 1886-1887 fou

ben típica: la constitució dels diversos nuclis socialistes arrencava de la tasca societària d'uns homes, obrers, que defensaven la resistència i no la col·laboració ni el reformisme legalista.

Els contactes amb les Tres Classes de Vapor (TCV) havien permès de resseguir la geografia del tèxtil. Després, la ruptura implicarà un fenomen important: la pèrdua del fil del tèxtil i l'arraconament de la militància psoista. Això es veu contrastant per exemple els congressos, constitutius, de la UGT i a continuació del PSOE, de l'agost del 1888, i la situació tant de la central sindical com del partit el setembre de 1893. D'una banda, el 1888, compten encara amb sindicats de les TCV i bona part del sector tèxtil (Vic, Manresa, Mataró, Caldes) però molts nuclis socialistes no tenen la força suficient per dur les societats obreres del seu lloc al Congrés (Roda, Sallent, Vilassar, Ripoll, Navarcles, Puigreig, Campdevànol). A Barcelona, el pes el tenen alguns oficis del tèxtil (blanqueig i estampats mecànics, teixidors de seda, cilindradors i empesadors, l'aigua) però no el gros de les TCV⁴. El 1893, en una situació ben mínima, el tèxtil pràcticament ha desaparegut. Ara les referències bàsiques són alguns oficis de la construcció i els tipògrafs: Gràcia, Manresa, Mataró, Tarragona. A Barcelona les societats importants són les dels cilindradors i empesadors (360), els picapedrers (503) i els tipògrafs (172); hom pot afegir els pintors a mà (74) o els teixidors de seda (34)⁵.

En el fons, l'èxit o el fracàs del socialisme psoista a Catalunya es jugava en la seva major o menor capacitat per encapçalar el sindicalisme del tèxtil i capgirar la direcció reformista de la Federació de les Tres Classes de Vapor, que el juliol de 1890 gaudia de 21.000 afiliats. El fracàs final de les dues grans vagues que partiren de Manresa el 1890 provocaren sens dubte un esmorteïment de la Federació (tot i que aquesta continuà funcionant durant molts anys i continuà omplint les representacions oficials de les juntes de reformes socials, per exemple)⁶. Les seccions socialistes se separaren després d'intentar un cert reagrupament el 1892. Més tard van intentar pel seu compte, confiant en la força del sindicalisme tèxtil malagueny, la constitució d'una federació espanyola del tèxtil. Hom creà una Unió Fabril Cotonera, amb seu a Sant Martí de Provençals, que féu aparèixer a partir de l'1 d'agost de 1894 La Unión Fabril Algodonera com a òrgan oficial de la Federació que reunia obrers preparadors, filadors i teixidors mecànics. Comptava solament amb 9 seccions (Fabril de Màlaga; preparadors, filadors i teixidors de Manlleu; teixidors de Torelló; preparadors de Roda; nuadors de Mataró, Fabril de St. Joan de Vilassar; Fabril de Sant Martí). En el comitè figurava el mateix Antoni Garcia Quejido, llavors secretari de la UGT. El seu Segon Congrés, reunit l'abril de 1895 a Mataró, decidí l'ingrés formal a la central sindical socialista. Celebraren encara un Tercer Congrés, l'abril del 1896, a Sant Martí de Provençals, ara només amb representacions de Roda, Vilassar i Mataró, a part de Sant Martí. En definitiva, fou clar que no aconseguien de créixer a Catalunya (ni, de fet, alterar el domini de les TCV) i que l'aposta malaguenya s'havia demostrat insuficient en especial perquè la secció havia resultat destrossada el 1895 arran de la vaga empresa a la fàbrica Larios. Tanmateix, la Unió Fabril Cotonera va malviure fins a la fi del segle.

El setembre de 1899 arribà a la fi, després d'haver celebrat un Sisè Congrés a Mataró l'agost, la dissolució d'aquella Unió Fabril Cotonera, que s'integrà al costat de les Tres Classes de Vapor i la Unió Obrera Comarcal de la conca del Ter, que animaven els anarcosindicalistes, dins una nova Federació de la Indústria del Tèxtil Espanyola. De nou semblà que els socialistes assolien un alt protagonisme. La reunió constitutiva de la Federació s'havia fet als locals del Centre de Corporacions Obreres i els socialistes passaren a controlar l'òrgan de premsa i comptaren amb una presència clara dins la direcció: Reoyo va ser el nou director de *Revista Fabril* (abril-juny 1900) i els socialistes Josep Guiteras -secretari- i Manuel Jurado formaren part del comitè central, que fixà la seva residència a Manlleu. La força d'aquella Federació fou inicialment espectacular: afirmaren aviat que tenia 40.000 afiliats. Tanmateix, com havia de posar-se de manifest en el Segon Congrés, reunit a Manresa el juny de 1900, dins la Federació van dominar les posicions sindicalistes i anarcosindicalistes. La proposta llançada per Mataró d'adherir la UGT fou rebutjada rotundament: sols aplegà el suport de 6 delegacions (a contrastar amb la presència de 85 delegats). No és ara el moment d'explicar l'important moviment vaguístic seguit per un locaut patronal i el pacte de la fam de 1900-1901 que afectà les conques del Ter, Fresser, Fluvià i part del Cardoner i el Llobregat. En la derrota obrera incidí decisivament l'absència en tot el moviment de Barcelona, però això és una altra qüestió. Cal esperar a 1913 per comptar amb un nou moviment ampli i important en el tèxtil. En tot cas, cal constatar la presència i alhora el fracàs reiterat del socialisme psoista dins el tèxtil de fora de Barcelona⁷.

Com anem veient, aquell primer socialisme psoista girà pràcticament del tot a l'entorn de la problemàtica sindical obrera⁸, una problemàtica bàsica però ben allunyada d'una hipotètica actuació política àmplia com a partit.

L'actuació 'política' s'havia limitat durant molt de temps a les controvèrsies amb els republicans com a forma d'afirmar el 'dret' a constituir un partit obrer propi i diferenciat, qüestió aquesta que havia dut inicialment els dirigents més identificats amb Pablo Iglesias i *El Socialista* de Madrid fins i tot a negar la possibilitat d'enteses en defensa de les formes democràtiques i el reformisme laboral legalista. Però, quant a això hom no alterava el fonamental contingut sindicalista i obrerista del partit socialista. Una segona experiència que podia incidir en el terreny de l'activitat política havia estat l'agitació contrària a les guerres colonials i la participació en la campanya per la revisió del procés de Montjuïc els anys 1898 i 1899, però la seva obsessió per no confondre's amb l'agitació dels anarquistes paralitzà fortament la seva incidència a Catalunya⁹.

En el fons l'única pràctica autènticament política del partit a Catalunya tingué lloc a Mataró. I tanmateix tampoc no acabà de reeixir. A Mataró l'Agrupació Socialista havia sorgit d'una escissió dels federals el 1886. Comptaren amb uns dirigents representatius que saberen combinar una forta presència societària amb una activitat política local notable, que es manifestava per exemple en la participació en les manifestacions que commemoraven la defensa de la població davant els atacs carlins del 1873, en la pressió continuada respecte de l'ajuntament o la capacitat

per generar actes multitudinaris de controvèrsia amb els federals. Baldomer Carbonell va assegurar la relació estreta amb *El Socialista* (47 subscripcions el juny i l'agost de 1887). Rafael Orriols, primer president de l'Agrupació Socialista, fou el secretari de la Federació de les Tres Classes de Vapor els anys 1886-1887. Jesús Costa substituï Orriols ja els noranta. I, per últim, Joan Rocafort fou un primer regidor socialista. No han d'estranyar els bons resultats electorals en les primeres eleccions, tant les generals com les municipals. En les generals el 1891 aplegaren 357 vots i el 1893, 363. En les municipals de 1895 obtingueren en conjunt 277 vots i Joan Rocafort vencé, empatat amb Jesús Costa, en el districte cinquè. Aquestes xifres són més significatives si les comparem amb els resultats més globals dels socialistes. El 1891 Madrid havia reunit 1398 vots, Bilbao 437 i el districte de Vic 406 (amb Roda, Manlleu, Torelló, Sant Hipòlit). Després venien ja el districte de Mataró amb 393 vots (hom sumava vots de Vilassar, Cambrils, Llavaneres i Argentona) i Màlaga amb 330 vots. En conjunt, el PSOE havia obtingut oficialment 3872 sufragis. Barcelona sols havia comptat amb 105 i Tarragona, amb 10.

Això no obstant, caldria treballar més què succeí a la fi del segle, quan Joan Rocafort s'enfrontà al partit i se'n donà de baixa. La seva conducta havia estat, en paraules de Reoyo en el V Congrés del PSOE reunit a Madrid el setembre de 1899: *«inmejorable en los dos primeros años, pero descuidada en el tercero, no pudiendo dar razón del hecho de darse de baja en la Agrupación al tener noticia de que se examinaría su conducta como tal concejal, al acabar el plazo legal de su elección, ni tampoco de su continuación en el Ayuntamiento después de dicha baja»*.

Considerat en el seu conjunt, el primer psoisme català no havia aconseguit a principis del segle una important inserció política en la realitat catalana. Obrerista i en gran mesura abocat a la defensa del sindicalisme de resistència (assenyat tanmateix) davant dels reformismes obreristes de tradició republicana, no havia estat capaç de dur el moviment obrer als escenaris de la política del moment. El tema era especialment greu per a les aspiracions teòriques d'un socialisme que pretenia justament afirmar la necessitat de diferenciar la tasca d'un partit -hipotèticament director de l'actuació política del moviment obrer- i la del sindicalisme -hipotèticament encarregat de l'articulació defensiva i laboral dels obrers-. En tot cas, potser a Catalunya les contradiccions van ser més evidents que en altres llocs de l'Estat, en la mesura que en una situació fluida el republicanisme popular de tradició federal continuava sent un clar instrument d'actuació política, fos aquesta local i marginada pel món més oficial. I també perquè a Catalunya existien amb presència i relativa fortalesa altres formes de definició socialista no anarquista.

Una manera indirecta de constatar totes aquelles limitacions pot ser l'anàlisi de la premsa generada pel psoisme. Primer hi hagué *La Guerra Social* (Barcelona, gener 1891-juliol 1893, octubre 1893), impulsada per Antonio García Quejido. Els seus col.laboradors més regulars foren Pich i Creus, Francesc Costa, J. Tarragó, Reoyo, Comaposada. Després, quan el centre de gravetat estigué a Mataró, hi hagué *La República Social* (Mataró, gener 1896-juliol 1898), dirigida per Reoyo, amb Empar Martí, Pich i Creus, Palau i Dulcet, Jesús Costa. Finalment, aparegué en una segona

època *La Guerra Social* (Barcelona, 1901-novembre 1903), dirigida primer pel mateix Reoyo i després per Comaposada. Cal fer notar, és clar, la nul·la presència i l'inexistent lligam amb el món més intel·lectualitzat. El fet contrasta amb el cas anarquista i fins i tot l'anarcosindicalista, abocats al contacte i la intel·lectualització tant per dinàmica pròpia -a través de la influència de l'anarquisme cosmopolita parisenc- com pels efectes de la campanya de protesta pels fets de Montjuïc i les posteriors campanyes de revisió dels processos de la Mano Negra, Alcalà del Valle o el mateix de Montjuïc.

L'FSC reusenca: el fracàs d'una primera aposta de partit socialista català¹⁰.

Una primera Federació Socialista de Catalunya s'havia format el 1903 amb les 8 agrupacions llavors existents. A l'empena de tot el moviment de Solidaritat Obrera hi hagué un nou intent. Hom reorganitzà l'FSC el setembre de 1908 amb Antoni Fabra Ribas, Badia Matamala, Constantí Perlasia (Mataró) i Marcial Badia (Tarragona) com a nous homes forts. Fou especialment nova la corresponent aposta periodística. El 4 de novembre de 1908, sota la direcció i l'impuls de Fabra Ribas, sortí *La Internacional* (Barcelona, novembre 1908-juliol 1909). El fet nou és que, per primera vegada, els socialistes catalans pretengueren una explícita vinculació amb el món intel·lectual i literari del moment. Hom nomenà com a director literari Manuel Ugarte i entre els redactors, juntament amb d'Empar Martí, Antoni Badia Matamala, Josep Comaposada, Josep Costa i Joan Rosell, havia, a més Ernesto Bach i Juan González Nieto.

Aquell intent de renovació encapçalat per Fabra Ribas -que tingué, d'altra banda, una especial incidència a Mallorca; s'arribà a crear una Federació Socialista Catalanobaleàrica-, pretengué dibuixar una ampliació de l'anterior sindicalisme estrictament de resistència, amb la incorporació del mutualisme i el cooperativisme. L'aposta era ambiciosa i fins a cert punt brillant: es tractava de trencar la discontinuïtat del sindicalisme vaguístic i de confrontació i afavorir el desenvolupament d'un socialisme de gestió de base mutualista. A més, l'oposició a la guerra i l'antimilitarisme li donaven el que semblava un terreny segur d'activitat política. Com és conegut, els fets de la Setmana Tràgica de juliol de 1909 truncaren abruptament la nova estratègia i provocaren el trasllat el 1910 de la seu de l'FSC a Reus i la conversió de *La Justicia Social*, que era l'òrgan local dels socialistes, en un nou òrgan oficial de la Federació Socialista.

Tot i que no hagi estat massa destacada, la problemàtica fonamental de l'FSC reusenca fou justament la de la seva afirmació orgànica. Així, hom intentà centralitzar les cotitzacions al PSOE en el III Congrés, reunit a Mataró, l'11 i el 12 de maig de 1913. No neguem òbviament, la importància d'altres temes més analitzats com el de les observacions crítiques a la conjunció republicana/socialista, els intents d'introduir la qüestió catalana en els debats programàtics generals del PSOE, i, en fi, l'elaboració d'un programa agrari. En conjunt, fou un primer intent seriós d'actuació política diferenciada, no exclusivament reclosa en el marc de l'esforç sindical. En

aquest punt pretengueren de fet continuar amb la idea que els socialistes podien i devien impulsar un moviment societari obrer, però aquest havia de mantenir-se autònom. En cap cas es tractava de forçar, per exemple, la seva adhesió a la UGT.

El cert és que a la Federació Socialista com a tal li costava de mantenir un funcionament articulat de tot Catalunya. Amb un mapa força consolidat i alhora mínim, el VI Congrés de l'FSC reunit a Tarragona el juny de 1916 comptà amb representacions de 9 agrupacions i 1 grup de joventuts: Barcelona; Mataró i Argentona; Manlleu; Girona; Sitges, Tarragona, Reus i Tortosa. Poc després, el 23 de desembre de 1916, *La Justicia Social* deixà de publicar-se. Recasens continuà com a secretari general fins maig/juny de 1917, quan se celebrà a Barcelona el VII Congrés. Al marge de la nova situació creada per la guerra i el creixement de la CNT com a central sindical hegemònica del sindicalisme català, el congrés va sancionar el fracàs de l'aposta reusenca, que havia intentat per damunt de tot dur el socialisme psoista a Catalunya a la constitució efectiva d'un partit socialista català.

Aquella Federació Socialista Catalana, amb Josep Recasens i Joaquim Bueso, havia intentat: 1) l'afirmació de la personalitat de la Federació i la minimització del PSOE; 2) una clara diferenciació UGT/partit i l'actuació dels socialistes en el moviment societari preocupada fonamentalment en l'estructuració de l'ofici i en especial el moviment pagès, i molt menys en l'afiliació a la UGT; 3) la denúncia de la conjunció republicana/socialista, tot reduint el paper parlamentarista del partit en benefici d'una actuació sindical i del socialisme mutualista. En part és pretengué continuar els esquemes de 1908/1909 i aprofitar la feblesa de l'anarcosindicalisme i la CNT a partir del 1911. Hom cregué en la possibilitat d'afirmació dels socialistes en el moviment sindical si penetrava en dos sectors refractaris tradicionalment a l'anarquisme: el camp i el tèxtil. D'aquí es desprèn l'optimisme del socialisme reusenc davant la constitució de la Federació Provincial Agrària de Tarragona el juny de 1913 i la reorganització de la Federació Regional de l'Art Fabril de Catalunya feta des de Mataró el mateix juny de 1913. El problema fou que podien aspirar a pressionar però no pas dirigir tot el moviment sindical català en el seu conjunt perquè fallava estrepitosament la presència socialista a Barcelona. D'altra banda, podien pretendre dirigir fed ofici però no dur-les a la UGT. La seva influència paradoxalment es basava en la doble diferenciació envers els anarquistes i els dirigents més rígids de l'ugetisme.

Llevat d'una crida momentània a l'afiliació a la UGT del 1911, *La Justicia Social* tendí a veure la UGT com una central sindical de fora de Catalunya, respecte de la qual no costava gaire discrepar. És el cas per exemple, de la vaga de setembre de 1911 o l'octubre del 1912 atesa l'actitud de Barrio davant la vaga ferroviària iniciada a Catalunya, o en relació a la vaga minaire de Rio Tinto. L'important era de forma més elemental l'estructuració de l'organització societària i el fixament de criteris per assegurar èxits de vagues i evitar desorganització.

La denúncia de la conjunció amb els republicans no partia de cap antirepublicanisme vell. Més aviat es tractava simplement de constatar fins a quin punt les fórmules

conjuncionistes eren a Catalunya abstractes i poc operatives. Per començar no hi havia presència socialista destacada en els ajuntaments (excepte Mataró, Sitges, Manlleu i alguna altra població) i a pocs llocs podien efectivament posar en marxa comitès de conjunció. Així doncs, en les eleccions del 1911 sols se signaren candidatures amb la UFNR a comptats indrets. A Barcelona sí: els 2 socialistes foren Reoyo al districte IX i Lluís Estrada al districte X, però no resultaren elegits. Però en altres llocs amb conjunció o no existien ja unes minories socialistes: Mataró (Rodríguez, Comas, Buxó), Sitges (Duran), Ripoll, Torelló, Manlleu (Joan Codina) i Riudecols (Amadeu Cabré). A Reus, la política conjuncionista solament significà el suport als nacionalistes d'esquerra.

Ara bé, al marge de la decepció que significà per als plantejaments reusencs els acords del X Congrés del PSOE (1914, ajornat al 1915), el vertader motiu del fracàs de l' FSC cal trobar-lo en la dinàmica parcel·lada i localista del socialisme català i en la incapacitat per contrarestar especialment a Barcelona l'empenta del nou sindicalisme sorgit dels anys de la guerra mundial. En tot cas, el Congrés del PSOE de 1915 no ajudà. S'hi ratificà la conjunció i el més important és que no s'acceptaren les reformes organitzatives proposades per l' FSC¹¹. S'ajornà també la decisió sobre el programa agrari i sobre el programa mínim i municipal. Tot això justament quan el 1915 s'enfortia la reorganització de la CNT, i en especial de l'anarcosindicalisme al camp i el tèxtil. El PSOE no va aprovar el programa agrari fins el 1918, massa tard. Els socialistes es van veure fora, marginats, del procés de reorganització sindical dels anys de la guerra, a partir del 1917.

Recapitulació

El, per dir-ho així, model hispànic de militant socialista no havia pogut acabar de funcionar a Catalunya. Aquell model es basava en:

1) la figura del dirigent obrer que 'creava' el moviment societari i es convertia en el garant de la seva estabilitat al llarg del temps;

2) l'entrada en el món polític local de forma marginal i sense plantejar una verdadera actuació política; actuant de fet estrictament en el marc de la defensa i l'amplificació de les demandes de les societats obreres, tot ajudant a la solució dels conflictes laborals plantejats en el lloc;

3) l'ús i el domini de bona part de les plataformes institucionals de reformisme legal generades per l'Estat (Juntes de Reformes Socials, Comissions Pro Subsistències).

És certament possible, com ha afirmat algú, que el socialisme marxista a Espanya no tingués una actuació clarament política fins els anys de la Guerra Civil de 1936-1939. Incapaç de generar un vertader partit polític, aparegué delimitat molt arran de terra, obrerista, com un simple apèndix de la problemàtica societària i sindical local

(localista) dels obrers. En tot cas, a Catalunya (ho he intentat explicar per al període anterior a 1917/1918, però segurament amb més motius podria estendre's l'anàlisi almenys fins el 1936) aquesta 'sindicalització obrerista' de la militància socialista va aparèixer especialment contradictòria i inadequada si hom pretenia alguna mena d'inserció dinàmica en la realitat social. Aquí existiren propostes amb entitat de 'politització' del socialisme i més encara d'intel.lectualització'. Propostes que d'una manera forçosa havien de remetre's directament a les experiències europees- les del jauresianisme francès o el laborisme britànic fonamentalment-, allunyades tant del socialdemocratism alemany com del paleoguesdisme francès que imperava en el PSOE. Propostes que van tendir a refugiar-se per exemple en la Unió Socialista de Catalunya, en un socialisme liberal, humanista i intel.lectualitzat, que s'apropà al socialisme al marge i sovint en contradicció amb el psoisme imperant.

Notes

- 1 La bibliografia bàsica sobre aquest període, tot i que des d'una perspectiva general espanyola, cal referir-la, sens dubte, als treballs de Santiago Castillo, en especial: *Los orígenes de la organización obrera en España: de la Federación Tipógrafos a la Unión General de Trabajadores*, «Estudios de Historia Social» núm. 26-27/1983; *Historia del socialismo español. Vol. 1 (1870-1909)*, Barcelona, 1989; *Una década de socialismo en Cataluña (1886-1895)*, «Estudios de Historia Social», núm. 54-55/1991. Cal recordar també Antonio Elorza i Michel Ralle, *La formación del PSOE*. Barcelona, 1989.
- 2 La Federació Tipogràfica Espanyola havia reunit el 1882 seccions de Barcelona, Lleida, Vilanova, Sabadell i Tarragona, les quals passaren a actuar com a seccions de la Societat Tipogràfica de Barcelona, al costat de Madrid, Palma de Mallorca, València i alguna altra.
- 3 El nou comitè, renovat l'abril de 1886 estava format per: Toribio Reoyo (president), Santiago Lacruz (vicepresident), Carles Duval (secretari 1r), Josep Mariné (secretari 2n), Joan Ribera (tresorer), Basilio Martín Rodríguez (comptador), Maurici Monimur (vocal), Josep Comaposada (vocal), Antoni Lliarden (vocal). Reoyo i Duval eren tipògrafs; Lacruz, manyà; Monimur, teixidor de cintes; Martín Rodríguez, polidor marbrista; Mariner, fuster; Comaposada, sabater. Aquests noms, al costat dels esmentats en el míting de febrer, i a més de Rossend Pich, van ser els principals animadors del primer socialisme psoista barceloní.
- 4 La informació més completa sobre el congrés constitutiu de la UGT es troba al llibre clàssic de Francisco Largo Caballero, *Presente y futuro de la UGT*. Madrid: s.a., 1925.
- 5 Cf. «La Bandera Roja», 14 octubre 1893.
- 6 L'estudi de les TCV està, de fet, per fer, en especial a partir dels anys noranta. A part del llibre clàssic i molt primerenc de Miquel Izard, *Revolució industrial i obrerisme. Les «Tres Classes de Vapor» a Catalunya (1869-1913)*. Barcelona, 1970, cal consultar per a tota la problemàtica del tèxtil en aquest període, Angel Smith, *Social conflict and trade-union organisation in the catalan cotton textile industry, 1890-1914*, «International Review of Social History». XXXVI/1991.
- 7 Hom ha parlat molt del fracàs societari i sindical dels socialistes a principis del segle a Catalunya, el qual certament es produí. N'hi ha prou amb retenir una petita estadística sobre l'evolució de l'afiliació a la UGT:

	set 03	març 04	set 07
B	13-3141	16-5033	6-839
GI	1-20	—	—
T	5-378	4-217	1-15
CAT	19-3539	20-5250	7-854
%	7,6	9,2	2,8
ESP	331-46574	352-56900	225-30066

L'octubre del 1908 el total ugetista català assolí el seu mínim històric: 6 societats i 469 afiliats.

Ara bé, caldria recordar que el problema fou més general i afectà de fet tant els socialistes com els anarcosindicalistes. El que fracassà fou, després de la vaga de 1902, el model de central sindical com a formes d'articulació bàsiques del moviment obrer. A la fi del 1903 hi havia almenys 145 societats obreres a Barcelona i 217 a la resta de Catalunya (362 en conjunt). A tot estirar, entre la UGT i l'FRSOR anarcosindicalista comptaven amb 50 societats (un 13,81%). Això sí, fou el moment de l'expansió i la consolidació específica de les federacions i centres locals més o menys unitaris i no adscrits a cap central: Barcelona (1904); Badalona (1907), Sabadell (1898), Terrassa (1901), Mataró (1896), Vilafranca (1904), Igualada, Manlleu (1903, 1907), Vic (1907), Palafrugell (1887), St. Feliu de Guíxols (1899), Blanes (1905), Olot (1894), Lleida (1903), Tarragona (1903), Reus (1905) i Tortosa (1903).

- 8 Hom podria afegir encara altres terrenys sindicals importants amb una actuació destacada de socialistes, molt en especial la Unió Nacional de Societats i Seccions Obreres en Ferro i altres Metalls d'Espanya el 1886-1892, i la Unió General d'Empleats i Obrers de Ferrocarrils d'Espanya els anys 1894 i 1896. També, encara que un xic menys, trobem una actuació destacada en la continuació d'aquesta, el Sindicat General dels Ferrocarrils d'Espanya. A l'entorn dels ferroviaris es produí molt significativament un cert apropament a l'obrerisme republicà i Lluís Zurdo Olivares, el secretari general dels ferroviaris, passà a presidir conjunturalment la UGT el 1896.

- 9 En el VI Congreso de la UGT reunido el setembre de 1899 a Madrid, el Congreso que decidió el definitivo traslado de la dirección a la capital de l'estat, hom aprovà per unanimitat la següent resolució: «*El Congreso de la Unión general de Trabajadores reclama de los Poderes públicos la revisión del proceso de Montjuich y la derogación de la ley de represión del anarquismo, recomendando a la vez a todas las Sociedades obreras, y a los trabajadores en general, que cooperen a la celebración de mítines donde se formulen ambas peticiones; pero que no acudan, para tratar de obtener la mencionada revisión, a la huelga general predicada por ciertos elementos, por ser dicha huelga, en estas circunstancias, contraria a las víctimas del célebre proceso y a los intereses de la clase trabajadora. Madrid, 15 de septiembre de 1899.- Pablo Iglesias- Vicente Barrio- Andrés Paz- Antonio Elegido.*»
- 10 La bibliografia clàssica sobre el període i la Federació Socialista Catalana continua essent Xavier Cuadrat, *Socialismo y anarquismo en cataluña. Los orígenes de la CNT*. Madrid, 1976, i Maria Dolors Capdevila i Roser Masgrau, *La Justicia Social, Òrgan de la Federació Catalana del PSOE 1910/1916*. Barcelona, 1979.
- 11 Solament s'aprovà que el Comitè Nacional es triés en els congressos del partit i s'obrí la possibilitat per a les federacions regionals de designar un delegat amb vot a les reunions convocades pel Comitè Nacional. Els de Reus preconitzaven un major paper de les organitzacions locals i regionals del partit davant de la direcció madrilenya i en especial demanaven que el Comitè Nacional tingués delegats regionals i no fos triat exclusivament pel lloc de residència. També van sol·licitar que *El Socialista* no fos l'òrgan exclusiu de la direcció i que fos clara la separació entre el partit i el sindicat. Hom pot trobar una bona explicació d'aquesta problemàtica en l'estudi preliminar de Jesús M. Rodés a R. Campalans i A. Fabra Ribas, *Catalanisme i socialisme. El debat de 1923*. Barcelona, 1985.

Andreu Mayayo

Socialisme agrari, 1890-1939

Introducció

Catalunya es transforma durant el vuit-cents en la «fàbrica d'Espanya». Tanmateix, la preeminència dels actius agraris continua existint fins ben entrat el nou-cents i el pes de les qüestions agràries es deixa sentir amb força en tots els àmbits de la societat catalana, fins i tot el sindical i polític. Només cal recordar la polarització social i política dels anys trenta al voltant de la Llei de contractes de conreu.

El paisatge agrari català dibuixa una línia divisòria entre la Catalunya Vella i la Catalunya Nova; de la qual el riu Llobregat és la frontera. A la Catalunya Vella tindrà preeminència la ramaderia i la silvicultura, amb un tipus de poblament dispers en petits nuclis o masos. Ben al contrari, a la Catalunya Nova destacaran els conreus de sembrat, vinya i olivera, amb una població concentrada. L'estructura de la propietat pot simplificar-se parlant d'una munió de petits propietaris que alhora fan de parcers o arrendataris i fins i tot de jornalers. Els que només fan de jornalers, cal situar-los a les rodalies de la ciutat de Barcelona, en les zones d'horta, en les planes irrigades pel Canal d'Urgell i les terres colonitzades del Delta de l'Ebre.

La internacionalització del mercat i la crisi agrària de la fi de segle enceten amb força les grans transformacions econòmiques, socials i culturals del món rural: la dissolució de la parròquia com a centre d'articulació social; la penetració de l'anticlericalisme, de bracet del liberalisme, i la laïcització de les comunitats amb nous projectes ideològics i visions del món; l'enlluernament del model urbà com a camí a seguir i l'atracció de la ciutat com a terra promesa de mobilitat social. En aquest marc de transformacions caldrà situar la nova conflictivitat social protagonitzada pels pagesos a partir dels nous instruments d'organització i de lluita del sindicalisme agrari.

A les darreries del vuit-cents, l'acceleració del procés de diferenciació social arran de la crisi agrària i el desenvolupament polític de l'Estat liberal provocaran canvis importants i radicals en les formes d'associació de les comunitats rurals. Propietaris i pagesos constitueixen organitzacions pròpies i autònomes vinculades a projectes socials i polítics que depassen el marc estrictament comunitari i rural. La Llei d'associacions de 1887 estructura i estimula aquest nou societarisme rural: assistencial, econòmic, recreatiu i sindical. L'aparició d'aquests nous elements és el que ens permet referir-nos a la «modernitat» que s'opera en l'àmbit associatiu, de rica tradició, del món rural. Els elements de ruptura són l'autoorganització, fora de l'aixopluc parroquial, i el lligam subordinat a la ciutat i els fenòmens urbans.

El societarisme pagès es desenvolupa, paral·lelament o successivament, en quatre grans direccions: els socors mutus, el cooperativisme, les societats recreatives i la lluita sindical de defensa dels béns comuns o de millora de les condicions de treball.

Les arrels del sindicalisme agrari cal cercar-les en la rica tradició associativa dels pagesos i els nous reptes imposats per la crisi agrària i l'Estat liberal. Els pobles rurals, doncs, no són un desert associatiu i, per tant, cal situar la influència dels centres urbans justament en la tasca de vertebració i etiquetació de les societats pageses. Les societats de resistència pagesa, que neixen davant l'ofensiva dels propietaris en defensa de la propietat i el control social de la comunitat, són la base i el fonament de tota l'organització sindical. El sindicalisme pot canviar d'orientació o d'hegemonia -de federal a socialista, de socialista a cenetista, de cenetista a rabassaire- però les societats pageses continuen sent les mateixes, així com els seus capdavanters. Hi ha una realitat viva i dinàmica, profundament arrelada que, al marge de canvis de color polític, perdura i esdevé la força bàsica. Al capdavant, més enllà dels interessos partidistes, sobretot electorals, de les matisacions o de les prioritats, els objectius genèricament coincideixen. Hi ha més coses comunes, unes "idees-força" col·lectives, que no pas excloents.

L'organització sindical dels pagesos esdevindrà un trencament radical en el si de les comunitats rurals. El sindicat és un instrument de lluita autònoma per a la millora de les condicions de treball i, alhora, la plasmació d'una nova concepció de relacions socials. El sindicat és una cèl·lula de vida democràtica, d'autogovern, en la qual els damnats de la terra descobreixen en la lluita col·lectiva nous horitzons de dignitat humana. El sindicat oposa a la figura del pagès que fa la seva, mesell i, de vegades violent, un nou tipus redimit per la instrucció, àvid per aprendre i ensenyar, amb ganes de participar i discutir, extremadament generós i solidari, protagonista del seu futur, que ha substituït el fatalisme, la il·lusió del miracle, per la raó i la fe en la força de la unió. La figura del dirigent sindical condensa els dits trets i exemplifica aquesta imatge d'home nou. L'organització sindical, en definitiva, supera l'aïllament entre els pobles i vincula els pagesos amb projectes polítics-electorals i ideològics urbans.

L'esclat del sindicalisme agrari

Les arrels del naixement del sindicalisme agrari català caldrà cercar-les en el societarisme pagès desvetllat per la crisi agrària de la fi de segle i pels corrents democràtics-radicals hereus del sexenni revolucionari. La conflictivitat social al camp no s'esvaeix amb l'ensulsiada de la Primera República (1868-1936) i l'inici de la Restauració. L'any 1880, per exemple, a Tivissa tindrà lloc una llarga vaga coneguda com la «vaga de les barretines», en la qual els pagesos assoliran algunes rebaixes quant a les parts de collita que havien de lliurar als propietaris.

Els rabassaires del Vallès, malgrat mamar-se les dolces durant la febre d'or, es curen en salut i decideixen associar-se per fer front de forma col·lectiva i per la via judicial a les amenaces de desnonaments per part dels propietaris. En aquest context neix a Rubí, el set de maig de 1882, la Lliga de viticultors rabassaires de Catalunya. El dia 4 de juny, segons Nònit Puig, se celebra una assemblea a Gelida on s'elegeix, per unanimitat, una comissió directiva central presidida per Lluís Ricardo Foras, de Sabadell, el secretari de la qual és Salvador Luis González, de Rubí, i els vocals, Josep Olivé i Llorenç Torrens. Aquest fet ens anima a pensar en la formació d'un teixit associatiu reivindicatiu i de defensa, principalment a les comarques vitivinícoles, que emergirà a partir de 1887 amb la Llei d'associacions i el treball vertebrador dels republicans federals. El restabliment del sufragi universal (1890), sens dubte, el factor que esperona els federals a escampar-se per les zones rurals amb l'autoritat moral d'haver estat els defensors de les reivindicacions rabassaires durant la Primera República. Així doncs, neixien a l'aixopluc dels nuclis federals: seccions de treballadors del camp, que apleguen els rabassaires, parcers, jornalers, petits propietaris i, fins i tot, menestrals, com els boters, lligats a la producció vinícola. Els federals assumeixen la defensa dels interessos dels rabassaires tant en el terreny polític com en el judicial.

Tanmateix, la celebració d'una Conferencia de los Trabajadores del Campo a Barcelona, els dies 20 i 21 de maig de 1893, fa pensar en un intent d'orientar el moviment pagès cap a posicions properes a l'anarcosindicalisme. De fet, l'opuscle editat amb tal motiu parla de vinculació amb el Pacto de Unión y Solidaridad de la Región Española. Així mateix, es trobava present un representant de Badajoz i la societat de treballadors del camp de Màlaga hi envià una salutació. Del Principat assistiren delegats de Sabadell, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Sallent, Sampedor, Barcelona i rodalies, Mataró, Vilafranca del Penedès, Manlleu i Roda. El projecte de resolucions presentat pels pagesos de Sampedor i Sallent maldava perquè aquells que no eren propietaris directes de les finques no paguessin les contribucions; perquè es considerés la rabassa morta com un contracte perpetu; per tal que es convertís en propietat comunal tota finca no conreada durant tres anys; per assegurar el dret de possessió (no de propietat) de qualsevol finca comunal no conreada durant tres anys al primer que la treballés; perquè s'alliberés del servei militar a tot agès que no fos propietari o, en el cas de ser-ho, treballés personalment la terra i amb els seus fruits es mantingués sense necessitat de tenir jornalers; i per aconseguir un jornal just per al jornalero, així com l'ajut als sistemes socials que tendessin a suprimir la propietat individual de la terra i, per tant, del salari. La proposta combinava la tradició igualitarista amb les reivindicacions contemporànies dels pagesos i rabassaires. El «Manifiesto a los trabajadores del campo», signat pels rabassaires de Sallent, comença amb una declaració de principis colpidora: «El pan es la primera ciencia y la verdad más sublime. El pan es la religión cristiana y la verdad más sublime (...) No sólo de pan vive el hombre, pero sin comer no hay inteligencia». Tot seguit descriu les condicions de vida al camp: «El embargo, la quinta, el cumplimiento pascual, el voto, el cacique, el prestamista, la sequía, la inundación, el pedrisco, helarnos en invierno, arder en el verano, poca ropa, esca-

sa comida, rudo trabajo, paja en el suelo por cama y pocilgas por vivienda... ¿Emigraremos? ¿A dónde, si en ningún sitio hay patria para quien carece de capital?». I pregona la "idea-força", d'arrel igualitarista, que impregnarà, d'una manera o altra, al moviment sindical agrari: «No queremos repartos ni posesión individual de la tierra (...) Queremos la universalidad o derecho común al Planeta y que sus frutos pertenezcan a quienes los elaboren o recojan».

Balcells ha estat el primer a manifestar l'existència de dues organitzacions sindicals ideològicament diferenciades: la Conferència, abans esmentada, d'orientació anarquista i estesa per les rodalies de Barcelona, el Vallès, el Bages i l'Osona; i la Federació creada pels republicans federals i arrelada al Penedès i el Camp de Tarragona. Les actes del Congrés de la Federació celebrat a Vilanova i la Geltrú (1893) expressen amb tota claredat la pugna ideològica per encapçalar el societarisme pagès i el resultat favorable a les tesis federals: «las tendencias anarquistas que empezaban á dibujarse han quedado completamente derrotadas en el último congreso por el criterio radical oportunista de Isidro Rius» (*El Panadés Federal*, 28-X-1893).

Isidre Rius, un boter de Vilafranca, federal de cap a peus, serà elegit regidor i diputat provincial el 1892 i esdevindrà el dirigent indiscutible de la Federació. La presència d'homes vinculats amb la producció agrícola, però no pagesos, serà una constant en molts dirigents sindicals agraris, els quals, de retop, faran de pont entre les aspiracions econòmiques i els projectes polítics globalitzadors. El simple pagès acostuma a treballar sol i al defora, mentre els boters, escorxadors, moliners i corredors de vins entren en contacte directe amb una munió de pagesos. A més, els interessos econòmics dels uns i els altres van de bracet. Els menestrals, al capdavant, són els animadors de la vida associativa comunitària i el sector social més permeable, i, per tant, vehiculitzadors dels nous corrents de tot tipus procedents de la ciutat.

Les eleccions municipals de novembre de 1893 consoliden l'expansió dels federals a les comarques vitivinícoles i, concretament, a la zona del Penedès. Els republicans federals aconsegueixen la majoria a Vilafranca, Sant Sadurn d'Anoia, Castellví de la Marca, Sant Cugat de Sesgarrigues, les Cabanyes, Pacs, Olèrdola, Torrelles de Foix, Avinyonet, Subirats, el Pla del Penedès, Sant Martí Sarroca, la Granada, Puigdàlber, Font-rubí, Sant Pere de Riudebitlles i Sant Quintí de Mediona. No endebades, setmanes abans, a Vilanova i la Geltrú, ha tingut lloc el Congrés de la Federación de Trabajadores Agrícolas, en el qual s'ha decidit la federació de totes les societats pageses de Catalunya, així com la creació de noves. El Congrés ha elegit Isidre Claramunt com a president; Isidre Rius, secretari general; Pere Llopart, vicesecretari; Anton Solsona, tresorer, i Joan Saumell, vocal. La vinculació de tots ells al republicanisme federal és palesa.

Tot seguit, l'embranchida de la Federació arribarà al Camp de Tarragona i la Conca de Barberà i les societats pageses començaran a presentar els seus estatuts al Govern Civil de Tarragona. Els estatuts i la denominació, Sociedad de Trabajadores

Agrícolas seran comuns a pobles com Barberà de la Conca (1894), Vila-rodona (1894) i el Morell (1895). Altres prendran noms tan paradoxals com Sindicato Agrícola Patronal Obrera de Vilallonga (1895). I la majoria no passarà pel registre.

Al III Congrés de la Federació, celebrat al Vendrell els dies 5 i 6 de gener de 1896, hi assisteixen delegats de 53 pobles. López Estudillo ha comptabilitzat prop de vuitanta seccions, que aplegaven, segons les dades més optimistes, vint-i-sis mil associats. El Penedès, el Camp de Tarragona i la Conca de Barberà, constitueixen el gros de l'organització amb unes petites ramificacions a les comarques veïnes, principalment el Vallès Occidental i l'Anoia. Les seues comarcals eren ubicades a Vilafranca, Vilanova, el Vendrell, Valls, Picamoixons i Rubí. L'adhesió al republicanisme federal, com hem dit, és absoluta. Tot amb tot, convé situar ideològicament el federalisme català i el programa del partit, elaborat per Pi i Margall l'any 1894, en la línia del moviment socialdemòcrata europeu contemporani. El programa, a tall d'exemple, pregona l'objectiu final de la socialització de la terra bo i negant la legitimitat i la utilitat social dels propietaris; afirma el caràcter de classe i, per tant, rebutja les associacions mixtes amb participació dels propietaris; manifesta la seua solidaritat amb el moviment obrer internacional i adopta com a festa la data del Primer de Maig.

Les simpaties per la Segona Internacional són presents a les resolucions del Congrés del Vendrell. D'una banda, decideixen organitzar un homenatge a Engels, mort recentment, i, de l'altra, adreçar telegrams de solidaritat als dirigents i diputats socialistes: Jules Guesde, August Bebel, Emile Vanderwerle i William Thorne, secretari de la comissió organitzadora del Congrés Internacional Socialista de Londres (1896). La Federació, doncs, afaïçonarà el perfil republicà i anticlerical característic de les societats pageses amb les noves formes del socialisme reformista. En aquest sentit, cal subratllar la tasca realitzada en l'administració municipal i els esforços en el naixement del cooperativisme agrari. L'exemple de Barberà de la Conca és paradigmàtic; es guanya merescudament, per part del Congrés, l'apel·latiu de «maestros en socialismo»:

«Ha entrado esta sección en verdadero terreno socialista: constituido con el capital personal de una carga de vino en una cooperativa se ha hecho la elaboración de vino en común, para evitar perjuicios que antes sufrían lográndose 2.000 cargas de vino blanco y 1.000 de fermentado; cuya elaboración se ha verificado en la justicia más estricta y la amistad más sincera. El fruto de esto es inmejorable. La sección se ha unido con Pira y Cabra y tienen médico propio sin necesidad de pedir nada a los propietarios» (*El Campesino*, gener 1896)

La lluita entre propietaris i pagesos fou, entre 1893 i 1896, oberta i total. Els tribunals de justícia anaven plens de litigis interposats pels propietaris o pagesos, en els quals els advocats principals acostumaven a ser els candidats dinàstic i federal, respectivament, prova fefaent i palmària de la politització de la conflictivitat social. El prec d'Odón Martí, advocat dels rabassaires i candidat federal pel districte del Vendrell a les eleccions legislatives de 1893 i 1896, adreçat al governador civil de Tarragona revela l'actitud hostil i violenta dels propietaris. Aquests procedeixen,

amb l'ajut de les forces d'ordre públic, a recaptar els delmes, altrament abolits, sobre els fruits. Un procediment que Antonio López Estudillo no dubta de qualificar de «manu militari»:

«Claman los campesinos que la cuestión es de orden jurídico civil, y que debe ventilarse en todo caso ante el Tribunal civil; pero sus clamores se estrellan ante el que exige el tributo, quien, acompañado de la fuerza armada resuelve el litigio sobre el mismo terreno, cometiendo con ello el acto más perturbador de toda sociedad organizada, cual es tomarse la justicia por su mano, con menosprecio de la ley y de la autoridad de los jueces que deben aplicarla. Y no quieran gentes maliciosas desviar la cuestión, intentando sorprender el ánimo de su señoría o engañarle suponiendo que los campesinos se resisten entregar la parte de sus frutos debida por contrato. Nunca los cultivadores han resistido tal derecho, y siempre lo han respetado. Resisten sólo el mal uso de exigir el diezmo abolido por la ley, como antes resistieron los afrentosos malos usos del tiempo feudal» (*El Campesino*, núm. 26, 31-III-1896).

La repressió del federalisme i del sindicalisme pagès anà a l'ensem. El federalisme era antinòmic del règim polític de la Restauració i el sindicalisme pagès amenaçava els privilegis dels propietaris rurals. Baldomer Lostau, diputat i representant de la tendència més moderada del republicanisme federal, s'adreçà al capità general de Catalunya, Comte de Casp, en un intent de frenar la repressió creixent, amb amenaces, registres domiciliaris i detencions, de federals i rabassaires. En la carta esmentada, reproduïda pel diari tarragoní *El Francoí*, el 18 de juliol de 1896, Lostau delimita el programa rabassaire amb l'objectiu d'assolir representació institucional per tal de facilitar un acord satisfactori entre propietaris i rabassaires que permeti fer front conjuntament a la crisi agrària. «A tan sanos propósitos ha contestado el caciquismo QUE TODO LO ENVENENA, falseando el sufragio de la manera más cínica, y no satisfecho con ello, blandiendo el arma innoble de la calumnia, cubriéndose cobardemente con el manto de las circunstancias que atravesamos. Confundir esa lucha legal que informa las reivindicaciones de los rabassaires, con los infames crímenes perpetrados por los terroristas, es la mayor de las obcecaciones y la más vil de las calumnias». Pocs dies després, Lostau fou empresonat.

La repressió assolí desballestar la Federació però no van anar les societats pageses i encara menys aconseguí esborrar l'experiència sindical i política d'aquests anys. Les aspiracions dels pagesos van anar per sempre més vinculades als projectes de transformació social. Havien après a organitzar-se col·lectivament fora de la tutela dels propietaris o de la parròquia, a fer política i administrar els municipis, a protagonitzar canvis i solidaritzar-se amb els obrers industrials de ciutat, a pensar les coses i la vida amb una altra lògica. Una lliçó que mai més no oblidarien. No en va molts dels dirigents forjats en aquests anys els tornarem a trobar en les futures organitzacions sindicals fins la Segona República. Tot just el moviment sindical havia estat parit. Amb dolor, és clar.

La lluita per l'hegemonia sindical entre socialistes i confederalers

A la primera meitat de la dècada dels anys deu, el sindicalisme agrari es revifa i s'articula en una organització supramunicipal. Ara l'impuls propulsor vindrà de Reus i, concretament, de l'Agrupació Socialista reorganitzada per Antoni Fabra i Ribas al caliu del societarisme obrer i dirigida per Josep Recasens i Mercadé.

Un dels temes més punyents del socialisme català és, sens dubte, la seva feblesa orgànica. Després de tot un seguit de despropòsits, l'Agrupació Socialista de Barcelona aconsegueix convocar, a la darrería del 1910, les migrades agrupacions socialistes del Principat amb la finalitat de posar de bell nou en funcionament la Federació Catalana del PSOE. L'elecció de Reus com a seu del nucli de direcció, de *La Justicia Social* com a òrgan de la Federació i de Josep Recasens com a secretari general posa en relleu l'escassetat d'efectius. Barcelona, davant la reorganització de la CNT, havia begut oli, els nuclis de la vall del Ter anaven a mal borràs, Mataró i Sitges eren uns illots, i Girona i les Terres de Ponent, un desert. Fet i fet, només quedava l'empenta dels joves socialistes reusencs, la majoria dependents del comerç.

El desenvolupament de l'FC-PSOE, amb Reus com a rovell de l'ou, canviarà de geografia i de sector social. El centre esdevindrà la perifèria i la perifèria, el centre. El sindicalisme industrial creixerà a l'ombra de la Barcelona Confederal i el sindicalisme agrari, a l'ombra de l'Agrupació Socialista de Reus. Les comarques meridionals, doncs, seran a partir d'ara l'espinada de l'FC-PSOE bo i penetrant a les comunitats rurals.

El succés dels socialistes als pobles es basarà més en una gran tasca propagandística i en l'aprofitament dels vincles familiars que no pas en l'avinentesa de les propostes polítiques formulades. De fet, no gaudiran d'un primer esborrany de programa agrari, malgrat la urgència manifestada en el IX Congrés del PSOE (1912), fins a mitjan del 1914. Antoni Fabra i Ribas és l'encarregat de redactar-lo i tot fa pensar que, sobretot quant a l'opinió sobre la petita propietat, s'inspira en el famós programa agrícola del Partí Ouvrier Français aprovat en el Congrés de Marsella.

«La propiedad privada es anti-social, o contraria a los intereses de la sociedad en cuanto sirve de instrumento para que unos exploten el trabajo de otros, creando por un lado el salario y por otro la ganancia. En este sentido la tierra cultivada por su propietario o por la familia del mismo no pueden considerarse como instrumento de explotación, por lo cual la expropiación de la propiedad privada que preconiza el Partido Socialista no reza con la de los pequeños propietarios. Estos quedarían siempre en completa libertad, y de seguir poseyendo y cultivando sus tierras, o de verterlas al patrimonio común -solución ésta que la práctica probará ser la más conveniente- para beneficiar, como los demás ciudadanos, de las ventajas que a todos brindará una sociedad transformada en una verdadera democracia social».
(*La Justicia Social*, 20-VI-1914).

L'activitat dels socialistes reusencs servirà, principalment, per donar una nova embranzida a les societats pageses tot creant-ne de noves. Parlàvem abans de la importància de les relacions familiars o afectives, i podem esmentar els casos de Riudecols i Barberà de la Conca. La constitució de la Societat de Pagesos de Riudecols, el març de 1910, i de l'Agrupació Socialista, quatre mesos més tard, cal relacionar-les amb Josep Recasens, ja que, no endebades, el seu sogre, Amadeu Cabré n'és el president. La vinculació de Fabra i Ribas amb Barberà de la Conca no és casual, ja que son pare era fill del poble i ell mantingué sempre estretes relacions amb la família i la Societat de Pagesos. Recasens surt al pas, mitjançant un article titulat «Societarismo y Sindicalismo», del monopoli sindical per part dels anarquistes tot aclarint conceptes, apostant sense embuts pel sindicalisme i, el que és més important, lligant-lo a un projecte polític global de transformació.

«Verdaderamente, son estas dos palabras sinónimas, pues, en el fondo, tienen, exactamente, el mismo significado: lucha de clases, acción del proletariado en el terreno económico para mejorar las condiciones de trabajo. A la organización obrera, siempre, en España, se la había conocido con el nombre de societarismo, y con el de sociedades de resistencias a las colectividades que luchan contra el capital. Pero héte aquí que, de repente, los ingenuos partidarios de la llamada acción directa nos salen al paso con una nueva palabra, sindicalismo, de la cual hacen bandera (...) la palabra sindicalismo ha sido importada de Francia y de otras naciones, en donde se llaman sindicatos a lo que hasta aquí hemos conocido con el nombre de sociedades de resistencia y sindicalismo al societarismo de nuestro país». (*La Justicia Social*, 8-IV-1911).

La diferència, segons Recasens, entre els anarquistes i els socialistes respecte del sindicalisme és que per als socialistes el sindicalisme és un instrument més, no l'únic i exclusiu, de la lluita per la transformació social.

La propaganda socialista penetrà a les comarques del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i la Ribera d'Ebre, seguint la via fèrria. No en va, la UGT gaudia entre els ferroviaris d'un cert predicament i els seus afiliats serviren de punts de contacte, difusió i organització d'actes de propaganda. Així se celebrà a l'Espluga de Francolí, el 28 d'agost de 1910, un míting de propaganda societària amb la participació dels socialistes reusencs Josep Mendoza i Miquel Mestre. Tot seguit, es constituïa la Societat de Pagesos i Jornalers. El 5 de març la Societat cloïa una sèrie d'actes propagandístics amb un gran míting que comptà amb la presència de Recasens. La Societat encetarà des d'aquest any a l'Espluga de Francolí la celebració del Primer de Maig amb manifestacions pels carrers i revetlles festives closes al so de La Marsellesa.

L'acció dels socialistes reusencs arribarà així mateix a indrets aïllats de muntanya, com en el cas d'Ulldemolins on, el juny de 1911, es crea la Societat de Pagesos sota la presidència de Joan Cunillera, la qual plantejarà ben aviat un conflicte obert pel control del mercat del treball, és a dir, per l'obligatorietat imposada als propietaris de contractar exclusivament pagesos associats. Tanmateix, el pes de l'activitat se

centrarà a les rodalies de Reus on, al costat de la creació de societats de resistència i el suport a les vagues dels jornalers, empenyeran la via cooperativa (Mont-roig, l'Aleixar...), la formació racionalista (Tivissa) i la participació a l'administració municipal (Riba-roja).

Després de tota una dècada d'aparent tranquil·litat al camp català, els conflictes comencen a manifestar-se de bell nou en forma de vagues en reivindicació de l'augment salarial i de la reducció de la jornada laboral. Els protagonistes, és clar, són els jornalers, però recordem que molts parcera-rabassaires, fins i tot petits propietaris, han de recórrer sovint al jornal. L'extensió i intensitat de les vagues, segons les estadístiques de l'Instituto de Reformas Sociales, creixerà a partir del 1912. En aquest mateix any, les vagues de Reus, Vilallonga, l'Aleixar i els Garidells, que apleguen 570 pagesos, suposen la pèrdua de 12.112 jornals. A Mataró, la vaga de 350 jornalers en demanda d'una reducció de la jornada de treball costa 3.850 jornals.

Les diferents societats pageses, malgrat les seves relacions amb l'Agrupació Socialista de Reus, convidaran a participar en els seus actes de propaganda persones vinculades ideològicament al republicanisme, com ara Marcel·lí Domingo, o al moviment anarquista, principalment Fidel Martí de Valls. Recasens, en un informe sobre la situació del moviment obrer i, concretament, de l'organització socialista, esmenta la difusió de la propaganda socialista per les comarques meridionals i l'enfortiment del sindicalisme agrari, però al mateix temps assenyala les deficiències de l'organització política:

«casi no hay pueblo de la provincia donde *La Justicia Social* no coloque algunos ejemplares y no pocos -Serra de Almos, Tivisa, Flix, Marsá, Riudecols, etc.- se remiten semanalmente sendos paquetes. Y que esa labor ha sido fecunda lo demuestra el gran número de organizaciones agrícolas creadas y los múltiples mítines que por estos pueblos se celebran con la cooperación de los socialistas reusenses. Todo lo cual va a tener un hermoso corolario: la creación de una potente Federación Provincial de Agricultores. Resumiendo: Si bien la organización política de clase no marcha, y es lógico, a pasos de gigante, pues solamente en Riudecols y Ribarroja se han creado colectividades con este carácter, puede afirmarse que en breve la provincia de Tarragona será un baluarte del socialismo». (*La Justicia Social*, 1-V-1913).

El febrer de 1913 les societats agrícoles de Riudecols i Reus proposaren constituir una Federació Provincial d'Obrers del camp. Tres mesos després, el diumenge 25 de maig, se celebrava al Centre de Societats Obreres de Reus l'assemblea constituent amb l'assistència de delegats de 17 pobles, el setanta per cent del Camp de Tarragona, i l'adhesió de la Societat d'Ulldemolins. L'assemblea decidí legalitzar la Federació, iniciar una campanya de propaganda i d'extensió organitzativa, realitzar trobades de totes les societats trimestralment i convocar un congrés anualment, i elegir un comitè de direcció, amb el compromís de reunir-se mensualment a Reus, format per Salvador Subielos (Valls), president; Antoni

Magrinyà (Vilaseca), vicepresident; Venerand Solanellas (Riudecols), secretari; Francesc Gairalt (Mont-roig), vicesecretari; Josep Borràs (Reus), tresorer; Ramon Forné (El Morell) i Pere Vall (Alforja), vocals.

Paral·lelament a la Federació Provincial de Reus-Tarragona, el socialisme català penetrarà dins les comunitats rurals a partir de l'Agrupació Socialista de Mataró, la qual, a més de vincular orgànicament la Societat de Pagesos de Mataró a la UGT (1912), impulsarà la creació de les societats de Vilassar de Mar i Vilassar de Dalt, així com l'acció reivindicativa dels pagesos-jornalers del Maresme. Tot amb tot, cal ser prudents en referir-nos a l'adscripció política de les societats pageses. Hi ha en el fons una gran tasca sindical que ultrapassa la rigidesa de les etiquetes. En aquest sentit, no ens ha d'estranyar que el gran míting celebrat a Vilassar de Dalt, el 9 de juny de 1912, amb assistència de pagesos de tot el Maresme, sigui presidit per Salvador Seguí.

Fet i fet, l'anàlisi de l'estadística de les vagues agrícoles del 1913 indica una més gran conflictivitat a la circumscripció de Barcelona -6 vagues amb 2.166 vaguistes i un total de 44.541 jornades perdudes- que no pas a la de Tarragona -4 vagues amb 403 vaguistes i un total de 1.434 jornades perdudes. Tot amb tot, són les vagues dels jornalers de Barcelona, vinculats a la CNT, les que fan el pes. De les Terres de Ponent podem esmentar, tot i no és una vaga estrictament agrícola, el conflicte dels jornalers que treballaven a les obres del pantà d'Utxesa (Segrià), el qual afectà, del 13 al 18 de juny, 2.500 jornalers d'un total de 2.600. La vaga, per motius salarials, provocà disturbis de gran consideració i, malgrat la derrota, esdevingué un factor de conscienciació de les comunitats rurals veïnes.

L'ambigüitat ideològica -si més no confusionisme entre sindicalisme i projecte polític- es manifesta amb l'adhesió de la mateixa Federació Provincial, el març de 1914, a la Federación Nacional de Obreros Agrícolas de España. Recordem que l'FNOAE aprovà en el seu primer congrés celebrat a Còrdova (1913) el rebuig a l'acció política. En el segon congrés de l'FNOAE (València, maig de 1914), assisteixen com a delegats Fidel Martí, en representació de la Federación Agrícola de Valls, i Salvador Subielos, també de Valls, en representació de la Federació Provincial de Reus-Tarragona. El Congrés resol, a petició dels delegats de les societats pageses de les rodalies de Barcelona, creades al caliu de la CNT, el trasllat del Consell Federal, així com del consell de redacció de *La Voz del Campesino*, a Valls. L'organicisme del socialisme català en el si del moviment pagès havia begut oli.

Els socialistes reusencs, el juliol de 1914, en adonar-se que l'organització sindical que havien creat se'ls escapa de les mans, fan una crida des de *La Justicia Social* a la Federació perquè ingressi a la UGT barrejant alhora crítiques a la seva esterilitat. Andreu Nin, per la seva banda, critica el model orgànic provincial i proposa, seguint l'exemple de Mataró, la creació d'organismes comarcals que responguin a les regions agrícoles, per confederar després tots els treballadors del camp de Catalunya en un sol organisme de caràcter nacional.

Durant els anys 1914-16 té lloc la lluita per l'hegemonia sindical al camp català i, molt particularment, a les comarques meridionals. El Congrés de la Federació Provincial, celebrat al Centre de les Societats Obreres de Reus, el 17 de gener de 1915, decideix sense embuts adherir-se a l'FNOAE i difondre *La Voz del Campesino*, editat a Valls. L'increment de l'afiliació és palesa amb l'acord de pagar 400 cèntims a 1.000 cèntims, és a dir, a raó d'un cèntim per afiliat com a contribució a l'FNOAE, i d'iniciar tot un seguit d'excursions pels pobles amb finalitats propagandístiques. El nou comitè està format per Salvador Subielos de Valls, president; Ramon Farré del Morell, vicepresident; Lluís Cabré de Riudecols, secretari; Isidre Masdeu de la Selva del Camp, vicesecretari; Francesc Cortí de Reus, tresorer; i Josep Ferrer, Francesc Roig i Ramon Aixalà, tots de Reus, vocals.

La Justicia Social manifestà la seva indignació davant les resolucions no anarquitzants del III Congrés de l'FNOAE celebrat a Ubeda. Els anarcosindicalistes vallencs plantaren cara i els socialistes reusencs hagueren d'embainar-se-la. Aleshores, replegant-se cap a les comarques del Priorat, Ribera d'Ebre i Terra Alta, vincularen, més o menys, la UGT a les societats pageses, la majoria nascudes sota el nom genèric d'Unión Obrera, de Capçanes, Cornudella, els Guiamets, la Torre de Fontaubella, Torroja, Ginestar, Flix, la Palma d'Ebre, Rasquera, Batea, la Fatarella i Gandesa. La Societat de Pagesos de Tortosa, amb 190 associats l'any 1914, organitzà actes de propaganda, a la darrereria del 1915, pels pobles del voltant -Bitem, Regués, Campredó- amb la participació destacada de Marcel·lí Domingo. No tenim, però, notícies del seu fruit orgànic. La Societat d'Alforja, La Productora, amb un centenar de socis, decidirà ingressar d'una manera expressa a la UGT el març de 1915.

El desenvolupament del sindicalisme agrari anarquista, fortament recolzat per la poderosa CNT, i el fracàs de les vagues plantejades l'any 1916 -Tivissa, Ginestar, Flix, el Morell..- afebliren la influència de l'Agrupació Socialista de Reus. Paral·lelament, cal indicar les dificultats internes per les quals travessava la mateixa Agrupació Socialista després de l'ensulsiada del conflicte protagonitzat per les obreres de La Fabril Algodonera, coneguda per El Vapor Nou, de Reus; el deteriorament de les relacions de la Federació Catalana amb el PSOE -Recasens sortí decebut del X Congrés (1915) per l'actitud dels socialistes més «madrilenys» que no pas «espanyols»- i els problemes financers, a més dels polítics, que determinaren la desaparició de *La Justicia Social*. El mateix dia que moria *La Justicia Social*, el 5 de novembre de 1916, es reunia el Congrés de la Federació Provincial amb l'assistència de delegacions procedents de Tivissa, Ginestar, Solivella, Alcover, Flix, Valls, la Selva del Camp, Reus i Capçanes. El Congrés aprovà que totes les societats, incloent-hi les afiliades a la UGT, s'integressin a la Federación Nacional de Obreros Agricultores de España i que es mantinguessin en relació a través de *La Voz del Campesino*, publicat a Valls. L'acord significava la liquidació de l'organització socialista i l'acceptació de l'hegemonia anarcosindicalista.

L'anarcosindicalisme a Espanya pivotarà alternativament entre Catalunya i Andalusia. Cal subratllar, però, a grans trets, l'origen i el desenvolupament urbà-industrial a Catalunya i el rural a Andalusia. Així doncs, mentre a Barcelona neix la CNT el 1911

amb la finalitat de vertebrar els sindicants de la indústria i els serveis, a Còrdova neix el 1913 la Federación Nacional de Obreros Agricultores de España (FNOAE) amb la voluntat d'articular el sindicalisme agrari, principalment entre els jornalers agrícoles. Tot amb tot, una cosa són les condicions objectives d'arrelament i una altra les condicions d'organització. En aquest sentit, la iniciativa del Congrés de Còrdova sorgeix de les societats pageses del voltant de Barcelona, les quals assumeixen així mateix la responsabilitat de la direcció i de donar vida a *La Voz del Campesino*, el portaveu de l'organització, amb el lema «La tierra para los que la trabajan».

L'aparició de l'FNOAE, així com la seva centralitat catalana, modificarà substancialment el panorama sindical agrari de classe a Catalunya. Després d'una primera fase de consolidació a les rodalies de Barcelona, s'iniciarà la penetració dins la Federació Provincial d'Obrers Agricultors de Tarragona-Reus, a partir de la gent de Valls. El mateix Salvador Subielos, socialista vallenc i president de la Federació Provincial, assistirà al Segon Congrés de l'FNOAE bo i representant la Federació de bracets del dirigent anarcosindicalista vallenc Fidel Martí. En aquest Congrés, celebrat a València el maig de 1914, s'aprova, a proposta dels delegats de Barcelona i rodalies, el trasllat de la direcció i la redacció del portaveu a Valls. Tot fa pensar que l'esmentada proposta anava en la línia de canviar definitivament l'orientació de la Federació Provincial, és a dir, anul·lar la influència i el desenvolupament del socialisme a les comarques meridionals. No en va en aquests moments les societats del voltant de Barcelona són més importants, si més no numèricament, i *La Voz del Campesino*, malgrat que l'edició i l'administració estiguin a mans dels vallencs, es continua fent a Barcelona.

La personalitat indiscutible de Fidel Martí, la incorporació de la Federació Provincial i la ubicació de la direcció al bell mig d'una zona rural amb expectatives de creixement semblen ser les raons de pes d'aquesta decisió i, per tant, del desplaçament del centre del sindicalisme agrari de Barcelona al Camp de Tarragona. El primer de gener de 1915, Salvador Seguí clou a Valls una assemblea massiva de pagesos de l'Alt Camp. Fidel Martí fa referència a Clavé i Guttemberg: «dos maestros que han puesto en manos del obrero dos armas poderosas (Clavé) mediante el canto, supo deleitar al pueblo y educarlo en un sentimiento artístico».

Fidel Martí i Joan Martí foren els representants de la Federació Provincial de Reus-Tarragona i de la Federació Comarcal de Barcelona, respectivament, al III Congrés de l'FNOAE, celebrat a Ubeda el maig de 1915. A més, Fidel Martí obrí el Congrés en nom del Consell Federal. Davant la reacció esmentada de *La Justicia Social* els anarcosindicalistes no es mossegaren la llengua i etiquetaren el semanari socialista de «La Basura Social» esperonant els pagesos a defugir del socialisme polític. Al capdavall, els anarcosindicalistes se sortiren amb la seva.

La guerra europea no dividí els pagesos anarcosindicalistes entre aliadòfils i germanòfils, ans al contrari, feren pinya contra la barbàrie i la matança de treballadors, principalment pagesos. A la darrera del maig del 1915, *La Voz del Campesino*

publicava un article de Josep Batalla titulat «Lo que le sucede al hijo del proletario» tot incitant els joves a defugir el servei militar. Els tribunals condemnaren Batalla i Fidel Martí, en qualitat de director de la publicació, a sis mesos i un dia de presó per injúries a l'exèrcit. El fet, és clar, féu créixer el prestigi de Fidel Martí i de la pròpia organització. L'any nou de 1916 fou celebrat com de costum a Valls amb un míting massiu i la participació de Salvador Seguí. Aquest cop el record dels empresonats al Castell de Pilats de Tarragona polaritzà els discursos i les ovacions.

L'absència de Fidel Martí, però, repercuteix negativament en l'activitat sindical dels pagesos vallencs. El mes d'abril es deixa de publicar *La Voz del Campesino*. Set mesos després, en el IV Congrés de l'FNOAE, celebrat a Vilanova i la Geltrú, la Federació de Valls torna a assumir les tasques de direcció del Consell Federal però de forma provisional, a l'espera de ser rellevada per la Societat de Sant Feliu del Llobregat. Les dificultats organitzatives del sindicalisme agrari erosionen la seva autonomia i provoquen, de retop, la dependència cada cop més accentuada respecte de la CNT. Així doncs, el IV Congrés aprova la desaparició de *La Voz del Campesino* -tot i que continuarà sent editada a Jerez de la Frontera- en benefici de *La Soli*, la qual s'havia compromés a dedicar una o dues pàgines als temes agraris, i, malgrat rebutjar l'ingrés col·lectiu a la Confederació, accepta els ingressos individuals, de cada Societat.

L'organització sindical es revifarà arran de la crisi del 1917. Al V Congrés de l'FNOAE (Saragossa, maig 1917), la Federació Provincial de Tarragona comptabilitza 15 seccions i 1.000 federats, i la de Barcelona, 7 seccions amb 700 federats. A la fi del 1918, segons dades del VI Congrés de l'FNOAE, les comarques meridionals presenten un fort creixement amb l'extensió de la Federació Provincial pel Priorat i la Ribera d'Ebre i de la Federació Comarcal de Valls, alhora adherida a la Provincial, per la Conca de Barberà i el Baix Penedès. Comptat i debatut, el sindicalisme de classe és més fort que mai a les comarques meridionals i la influència dels anarcosindicalistes, indiscutible. A tot estirar, els socialistes conserven un cert predicament a les Terres de l'Ebre.

Els anarcosindicalistes plantejaren la batalla al camp en dues direccions. D'una banda, pel control del mercat de treball, és a dir, tot seguint l'exemple del «Sindicat Únic» volien forçar la contractació només dels jornalers associats i, per tant, assegurar una puja dels salaris. I de l'altra, la revisió dels contractes de conreu, en la línia de reduir la part de fruits del propietari i obligar-lo a una més gran contribució en els costos de producció. La conflictivitat fou especialment dura al Baix Penedès. Els pagesos de Bellveí foren els primers, el mateix any 1917, a presentar demandes de revisió dels contractes de conreu. Les peticions foren presentades per escrit als propietaris i signades col·lectivament pels rabassaires afectats, amb l'amenaça, o advertència, que deixarien de treballar la terra dels propietaris que s'hi neguessin. La resposta majoritària dels propietaris fou la d'ignorar les reivindicacions presentades i emprendre la via judicial contra els rabassaires que deixaven la terra per treballar. L'acció dels pagesos de Bellveí tingué repercussions arreu del Baix Penedès i, en primer lloc, a Calafell, el Vendrell i Gornal. Molts jornals de terra

quedaren per treballar. Un nou alè revolucionari feia rejuvenir els vells mots de justícia i llibertat com si fossin nous de trinca, les ànsies d'emancipació social i la il·lusió per canviar les coses. A casa, al cafè, al mercat, al carrer, a cau d'orella, pertot brollaven les tres paraules màgiques: Rabassaires, Revolució i Rússia. El primer resultat positiu d'aquest moviment fou l'organització de la Federació Comarcal del Baix Penedès, federada a l'FNOAE, que aplegava vint-i-tres pobles i llogarets dels vint-i-sis de la comarca. Pau Padró i Canyelles, del Vendrell, fou elegit president, i Josep Torrents i Rossell, de Bellveí, secretari. Destaquem, així mateix, la presència d'un dels pioners del sindicalisme agrari penedesenc Joan Arans i Nin, nascut a Albinyana, futur secretari del Comitè Regional de Camperols de la CNT l'any 1932.

L'Alt Camp fou l'altre focus conflictiu durant l'any 1918. L'agitació sindical en demanda d'augments salarials provocà vagues a Brafim, Nulles i Alcover, on 250 jornalers reeixiren en les seves peticions després d'una setmana de vaga el mes de maig. La comunitat alcoverenca era, sens dubte, una de les més polaritzades, d'aquelles de "caixa o faixa", i la sang arribà al riu a la darrera del mateix any. El Centre Obrer fou immediatament clausurat.

Els propietaris agrícoles es prepararen a consciència per combatre l'onada revolucionària, que prengué volada, principalment, al Baix Penedès i l'Alt Camp, amb la vaga decretada a la fi de la verema de l'any 1918. El 13 de gener de 1919, per exemple, es constituïa l'Asociación de Propietarios de la Comarca de Vendrell, la finalitat de la qual, és clar, era la defensa de la propietat. La situació es radicalitzà arran de la vaga general convocada per l'incompliment d'alliberar els presos amb motiu del pacte que donava fi a la vaga de «La Canadenca». A les zones rurals, pagesos i obrers protagonitzen conjuntament un dels moments més conflictius de la seva història. Per a molts era, com a Rússia, la lluita final.

El 24 de març esclatà la vaga a Valls i una setmana després és assassinat Josep Caylà i Miracle, director del Banc de Valls i fundador del Sindicat Agrícola, entitat formada l'any 1918 pels propietaris agrícoles vallencs. El telegrama del governador civil adreçat al ministre de la Governació és alligonor: «Recibo comunicación comandante puesto Guardia Civil de Valls (...) Un desconocido que acechaba 10 noche dentro portal su domicilio disparole Browing por la espalda, hiriéndole mortalmente. Juzgado practica diligencias. Agresor no fué habido todavía pero sospéchase fundadamente sea un sindicalista de Sociedad Federación Agrícola que en última huelga sembró temor en la comarca con propaganda Bolcheviquista. He mandado Valls fiscal esta audiencia. Le saludo».

L'assassinat de Josep Caylà és aprofitat per desfermar una forta repressió, que conduí a la detenció i el desterrament dels dirigents sindicals vallencs, en primer lloc de Fidel Martí. La conflictivitat social al camp, tanmateix, no s'atura. Els diversos telegrams tramesos pel governador civil al ministre del ram ho palesen amb escreix. El 16 d'agost suggereix: «que restablecimiento garantias constitucionales entiendo es conveniente aunque después de ultimarse recolección del campo». Cinc dies després, comunica la concentració d'efectius de la força pública al Penedès

i afegeix la petició del Conde de Asalto de declarar l'estat de guerra com a única garantia de frenar l'extensió del moviment revolucionari. El setmanari *El Baix Penedès*, per la seva banda, dóna notícies d'un veremar sota la vigilància atenta dels soldats.

Els pagesos penedesencs, però, no es resignen i passen a l'acció directa. Estan disposats a tot, menys a passar per l'adreçador. Primer, orienten les seves accions a la crema de pallers i la destrucció de les collites. Quan això esdevingui insuficient, cridaran als grups d'acció de la CNT de Barcelona. El 20 d'octubre de 1919 no fou un dia qualsevol. Aquell dia, el tren de l'estació de Sant Vicenç Calders sortia, com de costum, lentament, esbufegant pels descosits. Aprofitant el pas calmós i el soroll de mil trons, hom baixà la finestreta, tregué la pistola, apuntà amb bon pols i disparà amb destresa un tret mortífer. Home i cavall rodolaren per terra barrejant els gemecs, la sang i la dissort. «Tengo honor comunicar V.E. que según me participa alcalde Vendrell, el presidente asociación de propietarios de aquella localidad, Don Juan Nin, ha sido víctima de un atentado quedando gravemente herido. Se desconoce autor pero es de suponer venganza sindicalista originada por actuación pasada agrícola. Pido ampliación detalles y ordeno adopción medidas necesarias para el esclarecimiento hecho y captura autor. Le saludo». L'alcalde del Vendrell amplia la informació sobre l'assassinat de Joan Nin i Porta: «La agresión de que fué victima (...) tuvo lugar en una finca de su propiedad sita en el término de San Vicente dels Calders a unos cuatro km de esta villa mientras estaba arando dicho sujeto. El agresor le disparó un tiro por la espalda atravesándole la bala el pecho y saliendo por el otro lado hirió al caballo con el cual araba, el cual murió a consecuencia de la herida. El expresado Sr. Nin es cabo de distrito del somatén y Presidente de la asociación de propietarios recientemente creada a consecuencia del movimiento observado entre los obreros del campo, debiendo advertir que hace algún tiempo le destrozaron al agredido la cosecha de una de sus fincas». Pau Padró, com Fidel Martí a Valls, hagué de carregar amb els neulers i passà dos mesos engarjolat a la presó del Vendrell.

El cansament de pagesos i propietaris, després de dos anys de lluita oberta i sense repòs, conduïren a posar fi a la conflictivitat al camp, si més no a obrir una mena de parèntesi. El resultat fou, doncs, d'un cert empat, ja que si bé molts rabassaires del Baix Penedès foren desnonats de les seves terres per sempre més, cal fer constar que foren molts els que veieren millorades les seves condicions contractuals. La Societat de Bellveí sortí enfortida del conflicte, bona prova d'això és la decisió, el març de 1921, d'ampliar el local amb la compra d'una finca adjacent. Tot amb tot, el clima de terror desfermat per la brutal repressió de Martínez Anido s'escampà per tot el camp català. A les detencions, deportacions i empresonaments dels dirigents sindicals seguí la clausura de la majoria de societats pageses i centres obrers. El desembre de 1919 les societats de Marçà i la Serra d'Almos trameteren telegrams al ministre de Governació demanant-li el cessament del desterrament de Felip Borjau i el seu retorn a Reus, al costat de la seva família. Fidel Martí sofrí un atemptat i, posteriorment, fou deportat a peu, per conducció ordinària, per carretera, fins a Cinctorres, municipi dels Ports, al País Valencià. Va estar-hi quasi mig any, però com sigui que, a la taverna, parlava dels fets socioagraris als pagesos del poble, els

mateixos terratinents van procurar fer-lo fora, la qual cosa, a la fi, van aconseguir.

Les coses al Baix Penedès no eren figures d'un altre paner. Pau Padró passà set mesos, entre 1921 i 1922, a la presó Model de Barcelona, i al seu retorn al Vendrell, fou objecte d'un atemptat que tampoc reeixí. L'atemptat que sí reeixí fou l'efectuat pel grup d'acció anarquista català, format per Pere Mateu, Lluís Nicolau i Ramon Casanellas, contra el cap del Govern Eduardo Dato, el 8 de març de 1921. Pere Mateu era un jove sindicalista vallenc i, a la seva manera, intentà revenjar els pagesos que havien sofert represàlies de les seves contrades.

Així doncs, podem afirmar la gran empenta del sindicalisme agrari de classe en aquesta conjuntura i el paper hegemònic de l'anarcosindicalisme. No endebades, el VI Congrés de l'FNOAE, celebrat a València del 25 al 27 de desembre de 1918, aprovà definitivament la integració de l'organització a la Confederació, tot i que va mantenir la Federació fins la celebració del Congrés de la CNT. L'informe presentat al Congrés, que tingué lloc al Teatro de la Comedia de Madrid del 10 al 18 de desembre de 1919, recollí la forta penetració dins els pagesos i la importància de l'aliança d'obriers del camp i la ciutat per conquerir el poder social:

«Nunca hemos creído que en España la actitud de esos trabajadores pudiera ser un peligro reaccionario. Ese temor, que fundamentalmente preocupa a los revolucionarios de otros países, no puede existir, hoy menos que nunca, para nosotros. Todo el proletariado andaluz agrario, sinceramente comunista, está con nosotros; lo está el de Levante, el de Aragón y lo está -y este es el hecho más trascendental- el proletariado agrario de Cataluña, que vive con relativo desahogo. En pocos meses, la organización obrera de las comarcas agrícolas catalanas ha crecido en proporciones alentadoras. TODA la provincia de Tarragona ha ingresado en la CNT y está en camino de pasar lo mismo en la provincia de Lérida. La incorporación de los campesinos al movimiento emancipador del proletariado puede considerarse como definitiva. El hecho que cierto político temía tanto se produjese -que el obrero del campo diese la mano al de la ciudad- se ha realizado ya. Inútil es encarecer su enorme trascendencia».

Tanmateix, les resolucions del Congrés de la Comedia expressaven la subordinació del camp a la ciutat. L'anarcosindicalisme català imposà el seu model de sindicats únics, aprovats l'any anterior al Congrés de Sants, amb el qual, dissolta l'FNOAE, deixava els pagesos sense un instrument adient d'organització i de lluita. Així mateix, desapareixia *La Voz del Campesino*. El ple regional de pagesos celebrat l'any 1921 a Barcelona palesà amb escreix que sense organització específica, ni portaveu propi, l'anarcosindicalisme agrari havia anat a mal borràs. Josep Torrents, secretari de la Federació Comarcal del Baix Penedès i assistent al Congrés de la Comedia, hagué de tocar el dos cap a França per tal de fugir de l'onada repressiva, així com del servei militar. Anys després va descriure el moviment revolucionari del 1918-1920 amb recança i ressentiment contra el pensament i la manera de fer dels anarcosindicalistes. Torrents destaca el caràcter mil·lenarista del moviment de protesta enlluernat pel mite de la revolució russa:

«Desconocedores de una verdadera teoría revolucionaria, los jefes se dejaban mecer por elucubraciones demagógicas que iban desde el espiritismo y el panteísmo, hasta el sentimentalismo cristiano, pasando por el terrorismo, el apoliticismo, la acción directa y demás manifestaciones pintorescas de la Anarquía. La masa, contaminada por una filosofía tan expresiva, se dejó conducir. Se plantearon conflictos a la burguesía, confiando al azar y a la Revolución social, que imaginábamos muy cerca». Torrents critica la tàctica de lluita d'abandonament de les terres conreades: «Abandonar la tierra es abandonar la lucha. Renunciar el derecho de «rabassaire» como hicimos torpemente es claudicar ante el adversario. Nosotros no debemos abandonar nunca la tierra, por ella y para que sea de quien la trabaja lucharemos con tesón, haciendo el máximo sacrificio. Los campesinos, decepcionados por una derrota fulminante y estúpida, amargados por la desilusión de una teoría simplista y avergonzados de las insuficiencias de unos líderes que a pesar de la aleccionadora experiencia aún persisten ridiculizándose con andanzas quijotescas, abandonaron la organización sin ruido, dejando en ella los profesionales de la astracanada, artífices de derrotas y eternos soñadores de Babia».

Bibliografia

Balcells, A. *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire 1890-1936*. Barcelona: Ed. La Llar del Llibre, 1983 (1968). "La conflictividad social en Cataluña y la Unió de Rabassaires hasta 1939", a *Agricultura y Sociedad*, Madrid, núm. 2, 1977, pàgs. 347-396.

Biglino, P. *El socialismo español y la cuestión agraria 1890-1936*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1986.

Capdevila, M. D. i Masgrau, R. *La Justicia Social. Organ de la F.C. del PSOE 1910/ 1916*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània, 1979.

Colomer Rovira, M. *Josep Calvet i Móra. La trajectòria d'un rabassaire argentoní (1891-1950)*. Ajuntament d'Argentona, 1996.

Confederación Nacional del Trabajo. *Memoria del Congreso. Teatro de la Comedia, Madrid 10/18-XII-1919*. Barcelona, 1932. *Conferencia de los trabajadores del campo celebrada los días 20 y 21 de mayo de 1893 en Barcelona*. Barcelona, 1893.

Cuadrat, X. *Socialismo y anarquismo en Cataluña, los orígenes de la CNT*. Madrid: Revista de Trabajo, 1976.

Díaz del Moral, J. *Historia de las agitaciones campesinas andaluzas*. Madrid: Alianza Universidad, 1979. (La primera edició data de l'any 1928).

Garrabou, R.: "La conflictivitat pagesa a Catalunya i al País Valencià a l'època contemporània", a *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

Garrabou, R. (de.) *La crisis agraria de fines del siglo XIX*. Barcelona: Crítica, 1988.

Garrabou, R.; J. Pujol; J. Colomé; E. Saguer. "La crisi finisecular i la recomposició del món rural a Catalunya", a *Recerques*, núm. 26, Barcelona, 1992.

Gavaldà, A. *El pensament agrari de l'anarcosindicalisme a l'Alt Camp:1923-1939. El paper de Pere Sagarra i Boronat*. Valls: Institut d'Estudis Tarraconensis Ramon Berenguer IV, 1986. *L'associacionisme agrari a Catalunya (El model de la Societat Agrícola e Valls: 1888-1988)*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 1989, 2 Vols.

Giralt, E. "El conflicto rabassaire y la cuestión social agraria en Cataluña", a *Revista de Trabajo*, núm 7, Madrid, 1965.

Instituto de Reformas Sociales. *Estadística de asociaciones. Censo electoral de asociaciones profesionales para la renovación de la parte electiva del instituto y de las Juntas de Reformas Sociales y relación de las Instituciones no profesionales de Ahorro, Cooperación y Previsión, en 30 de junio de 1916*. Madrid, 1917.

López Estudillo, A. "Federalismo y mundo rural en Cataluña (1890-1905)", a *Historia Social*, núm. 3, València, 1989, pàgs. 17-32.

Mayayo i Artal, A. *La Conca de Barberà 1890-1939: de la crisi agrària a la guerra civil*, Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986. *Josep Torrents (1899-1943). Pagès de Bellveí del penedès, dirigent agrari català*. Tarragona: Ed. El Mèdol, 1988. *De pagesos a ciutadans. Cents anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya (1893-1994)*. Catarroja: Afers, 1995.

Josep Maria Triginer

La reconstrucción de la UGT de Catalunya

Estrategia sindical en la clandestinidad

Desarrollo de criterios

A partir de la Guerra Civil y de la correspondiente represión política, los demócratas españoles estuvieron pendientes de la posibilidad de que una intervención de los Aliados acabara con el régimen franquista. Los intentos de negociación estaban acompañados, también, por intentos de movilización, como el de la huelga general en Vizcaya, en mayo de 1947, utilizando todavía los resortes organizativos de la UGT. Fracasó el intento de alcanzar un compromiso común de las fuerzas democráticas, muy influenciadas por la creciente tensión entre los dos bloques políticos surgidos tras la II Guerra Mundial.

Mientras tanto, el Régimen iba desarrollando su propia política. En enero de 1940 fue proclamada la *Ley de Unidad Sindical*, que implicaba reunir en una misma organización a trabajadores y empresarios, ambos vigilados por la Administración. El sindicalismo falangista de la CNS pacta con dirigentes de la CNT¹ su colaboración en la nueva estructura sindical con el propósito de dar credibilidad a la nueva organización y permitir integrar a los trabajadores en la nueva ideología del Régimen. De esta colaboración también surgieron importantes movilizaciones reivindicativas, como el paro general organizado por los cenetistas de la CNS que consiguió movilizar a 300.000 trabajadores en abril de 1951.

La ayuda económica prestada por los EE.UU. al Régimen y el consiguiente reconocimiento internacional dan lugar a una nueva etapa. En la evolución de esta nueva etapa cabe considerar una fase liberalizadora protagonizada por los tecnócratas del Opus Dei y que supuso la aprobación de una nueva legislación de *Convenios Colectivos de Trabajo* en Febrero de 1957. Desde entonces, la actividad social y sindical estuvo marcada por el proceso de negociación de tales convenios.

A partir de la convocatoria de las elecciones sindicales promovidas por la CNS en septiembre de 1966, la clase obrera española quedó dividida en dos sectores, según fuera su voluntad de participación en la convocatoria del sindicalismo vertical. La UGT, la CNT y STV, que se habían constituido en "Alianza Sindical", optaron por recomendar a sus afiliados y simpatizantes que se abstuvieran. Por el contrario, el Partido Comunista y organizaciones católicas preconizaron no solo la presentación de candidatos, sino el copar todos los puestos posibles.

Para los ugetistas, las elecciones suponían un intento liberalizador del sistema económico, con ligeros retoques formales en los aspectos políticos, para vencer las dificultades que encontraba el Régimen en su incorporación a la Comunidad Económica Europea (CEE). En las filas socialistas se estaba convencido de que en política internacional el pragmatismo se imponía por encima de criterios éticos e ideológicos y, por tanto, la comunidad internacional aprovecharía cualquier pretexto para aceptar una transición política dirigida y tutelada desde el Régimen. En otras palabras, la no colaboración en las elecciones sindicales era una apuesta estratégica de futuro y los argumentos que la UGT esgrimía en sus relaciones internacionales estaban bien fundados:

- a) La experiencia colaboracionista de la CNT había conseguido integrar a los cenetistas en el propio sindicalismo vertical de la CNS.
- b) La colaboración de los comunistas con la CNS era inevitable, pues tenían miedo de quedar marginados en la eventualidad de una evolución controlada desde el Régimen.
- c) La colaboración de los católicos² era consecuente con el apoyo que tradicionalmente habían prestado al Régimen. El que algunos fueran más críticos con respecto a su actuación les honraba personalmente, pero lejos de suponer una alternativa sindical se limitaban a seguir las progresistas posiciones de Juan XXIII.

Es más, los intentos liberalizadores del Régimen en el ámbito sindical nada tenían que ver con el modelo de *sindicalismo libre* que había en la Comunidad Europea. El modelo de sindicalismo libre, por otra parte, formaba parte del propio sistema económico de la CEE siendo un elemento mínimo imprescindible para que se pudiera hablar de competitividad entre las empresas de la Comunidad Europea sin que se produjera competencia desleal como consecuencia de la ausencia de reivindicaciones sociales.

Las ventajas estratégicas asumidas por la UGT en el orden internacional también tenían inconvenientes prácticos. La abstención suponía exigir de los trabajadores un nivel de conciencia tal que les llevara a considerar las ventajas políticas de la abstención por encima de las posibilidades que ofrecía la negociación legal de un Convenio Colectivo, con la ayuda o participación de compañeros de trabajo que fueran de su confianza.

La estrategia de CC.OO.³ fue más eficaz en lo que se refiere a capacidad de movilización y de concienciación de jóvenes trabajadores. El PSUC⁴ aprovechó esta capacidad movilizadora para constituir, en los años setenta, la mejor y más importante organización clandestina de Cataluña.

La posición de la UGT y del PSOE daban lugar, en la práctica, una actitud excesivamente pasiva, de significación exclusivamente política y testimonial. Esa fue una de

las razones por las que la primera renovación de la UGT fuera básicamente generacional. Para cubrir las consecuencias de esta nueva situación se empezó a desarrollar en Euskadi, la estrategia de los Comités de Empresa. Se trataba de sustituir la representación orgánica del sindicalismo vertical (CNS) por la de comités clandestinos que representaban a los sindicatos organizados en una determinada fábrica o lugar de trabajo. La ventaja de esta posición en Euskadi fue la de que tanto la UGT como la STV⁵ eran sindicatos bien organizados e implantados.

En Catalunya, la inmigración alteró completamente la tradición sindical. El crecimiento económico y la demanda de cuadros intermedios convirtió a buena parte de los trabajadores veteranos que estuvieron afiliados a la CNT en capataces o pequeños empresarios. Otra parte importante de los trabajadores procedentes de la misma central sindical⁶ colaboró con la CNS integrándose en su aparato. A principios de los años sesenta, la composición social de los trabajadores en Catalunya poco tenía que ver con la vivida durante la República.

Los Comités de Empresa en Catalunya

Bastan los criterios indicados para explicar las dificultades que tuvieron que afrontar los ugetistas de Catalunya para llevar a cabo su acción sindical en la década de los setenta. Por el contrario, se contaba con la ventaja de la memoria histórica de los trabajadores que procedían de otras tierras de España, muchos de los cuales habían estimado o militado en la UGT ; pero no bastaba con involucrar a los antiguos afiliados de la UGT, era necesario convencer, además, a los hijos de los ugetistas, pues éstos eran los que más se podían atrever a asumir los riesgos de una militancia clandestina.

En una circular difundida a principios de los años setenta entre los afiliados ugetistas de Catalunya, se explicaba el cometido de los Comités de Empresa y su funcionamiento en la clandestinidad, recogiendo parte de las indicaciones que al respecto había formulado la CNT, en su Plan de Reorganización clandestina, con motivo del Congreso Extraordinario que celebró en junio de 1931⁷. La utilización de las posiciones de la CNT constituía una muestra de solidaridad hacia la tradición sindical de la CNT. Los ugetistas de Catalunya tenemos una deuda de gratitud hacia aquellos compañeros procedentes de la CNT que aportaron lo mejor de si mismos para reorganizar la UGT en los años sesenta y setenta. Entre ellos cabe citar a Pedro Rueda y a Joaquim Jou Fonollá.

La función y la imagen asumida por el Comité de Empresa era completada, desde la perspectiva izquierdista, con claras alusiones al "*poder obrero*" u "*obrerismo*"⁸ que, a semejanza del "*Black power*" americano, pretendía anteponer la identidad de los trabajadores explotados y organizados a la de los burgueses explotadores, poseedores del capital en complicidad con el Régimen franquista.

Fue desde tales experiencias cuando se desarrolló la tesis, promovida y difundida por José Valentín Antón en Catalunya, y también en el resto de España⁹, de que era la UGT, quien tenía que instrumentalizar al PSOE para que éste defendiera política-

mente los intereses de los trabajadores. Esta tesis *obrerista*, que en muchos aspectos se correspondía con lo que ya estaba practicando en el Reino Unido, implicaba una concepción completamente contraria a la postulada por el leninismo, lo cual permitía acusar a los comunistas de CC.OO. de manipuladores de la voluntad de los trabajadores en la medida que utilizaban a éstos para servir a unos proyectos, comunistas, sobre los que no habían sido consultados.

Estos postulados tenían también sus contradicciones. Se podía criticar la concepción leninista, manipuladora de los sindicatos, pero no se podía criticar la legalidad de los representantes sindicales, aunque fueran del sindicalismo vertical. Se podía decir, y así se hacía, que solo representaban a una parte, pero había ocasiones en las que el porcentaje de participación era muy superior a lo habitual en países democráticos.

Las consecuencias del total enfrentamiento hacia la "representatividad" de los cargos sindicales de la CNS ("enlaces" y "jurados"), dio lugar a que la práctica sindical de la UGT derivara hacia el "asambleísmo". El resultado también fue bastante simple y lógico. Había ocasiones en las que los jóvenes militantes ugetistas¹⁰ se consideraban más izquierdistas que las organizaciones y partidos comunistas.

El desarrollo de la lucha sindical cotidiana se reforzaba, además, con la utilización del asesoramiento legal de abogados laboristas. Es decir, aunque se rechazara el uso de instituciones de representación sindical, porque se consideraba que favorecerían la continuidad del régimen, se acudía a cualquier medio humano posible para defender solidariamente a los trabajadores¹¹, al margen de las estructuras de la CNS, pero utilizando la Magistratura de Trabajo.

En el aspecto organizativo había que contar, también, con la ayuda que suponía la paralela actividad política de los militantes socialistas en un momento, el de la clandestinidad, en el que los socialistas del PSOE también eran militantes ugetistas¹². Las conexiones en los lugares de trabajo eran utilizadas para ampliar la acción política en los barrios y viceversa. Con esta política, con todas sus deficiencias, se llegó a la Asamblea de Terrasa con más de 500 representantes: Suficientes para poner en marcha la gran central sindical en que se convirtió la UGT de Catalunya.

Evaluación de la estrategia

Tal como queda dicho, se puso en marcha la estrategia ugetista para recuperar la democracia y, con ella, las libertades sindicales. Se trataba, además, de hacer compatible esta estrategia con la defensa concreta y positiva de los derechos cotidianos de los trabajadores que se defendían.

Se sabía, a resultas de la experiencia vivida tras el fin de la II Guerra Mundial, que los países democráticos de la CEE podrían incluso hacer una interpretación excesivamente pragmática del Tratado de Roma, pero nos constaba que la *libertad sindical* era una condición imprescindible para la entrada en la CEE, pues lo contrario podía ser interpretado por las empresas europeas como una competencia desleal.

En estas condiciones, era muy importante cuidar la opinión de la CIOSL¹⁹, aspecto que otros muchos partidos de izquierdas no valoraron jamás. En otras palabras, la UGT y su estrategia tuvieron una decisiva importancia en el mantenimiento por parte de la CEE de una actitud contraria a la entrada del Régimen de Franco en la Comunidad Europea.

Paralelamente, se trataba de incrementar la agitación social aprovechando la inflación, el descontento social y las contradicciones políticas del Régimen. En ese sentido cabe decir que, pese a las muchas diferencias estratégicas con los comunistas, la actividad clandestina nos llevó a mantener y cultivar un "status quo" de complicidad entre ambas estrategias. Fue tal su importancia que fueron constantes las ocasiones en las que algunos compañeros ugetistas plantearan rectificaciones tácticas respecto a la utilización de los cargos elegidos en al CNS. Las conclusiones finales eran siempre las mismas : *No se podía confundir la unidad de acción de los trabajadores en la defensa solidaria de sus intereses con un cambio de estrategia sindical.*

En la práctica, al contemplar lo sucedido desde la perspectiva histórica, resulta que lo realmente eficaz fue la acción combinada de las respectivas estrategias sindicales.

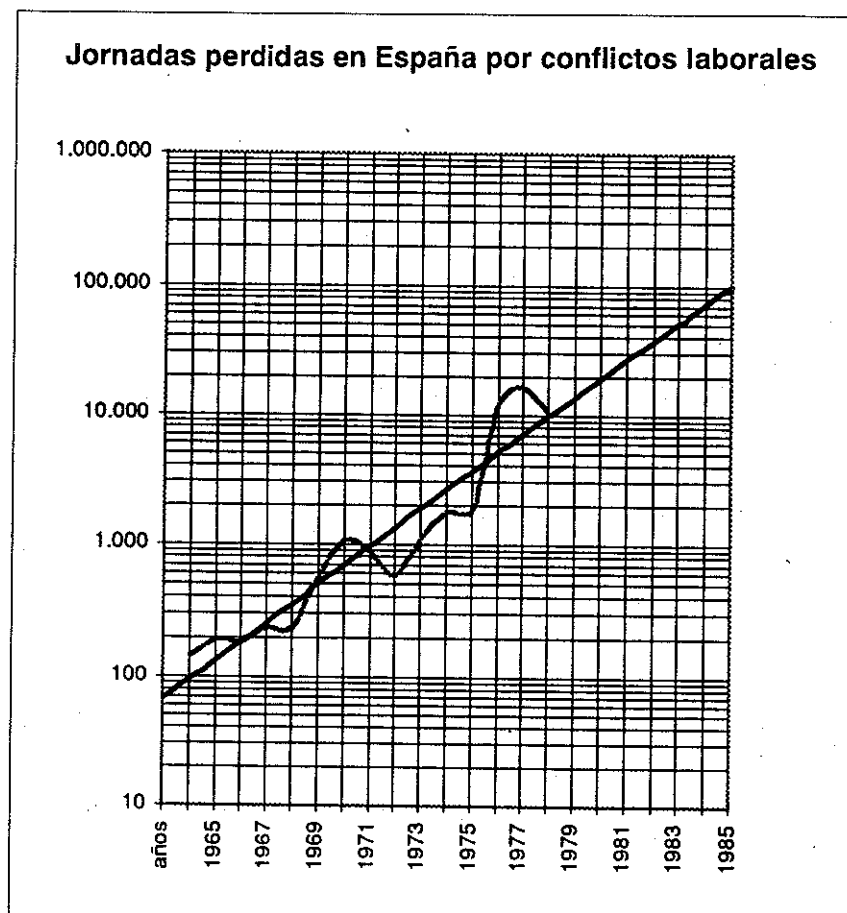

Gráfico nº 1

En el Gráfico nº 1 de la página anterior, se reproduce la evolución del número de jornadas perdidas por conflictos laborales en España. Son datos del Ministerio de Trabajo, habitualmente inferiores a la realidad. Pero lo más destacado, es que su evolución histórica es exponencial, conforme puede apreciarse a través del ajuste llevado a cabo, línea en negro.

En otras palabras, la negativa de la UGT a aceptar cualquier fórmula de complicidad con el Régimen, el crecimiento exponencial de la contestación social y la progresiva conquista de **espacios de libertad** por parte de fuerzas y sectores democráticos, hizo imposible que la **Transición democrática** fuera controlada desde el propio Régimen.

En términos más amplios, la **estrategia socialista** basada en la conquista de **espacios de libertad** conducía al crecimiento y fortalecimiento del “contrapoder democrático” para forzar al Régimen a negociar. La **estrategia comunista** de carácter insurreccional basada en los efectos mágicos de la “huelga general pacífica” aunque solo podía conducir, formalmente, al derrocamiento del Régimen permitía una mayor capacidad de movilización utilizando la plataforma legal del sindicalismo vertical. Unos y otros supimos combinar, en la práctica, el discurso formalmente rupturista con la mano tendida para la negociación.

El desarrollo de la organización clandestina

Los orígenes

Tras la Guerra Civil, la recuperación de las organizaciones en plena clandestinidad tuvo más bien un objetivo defensivo. Se ayudaba a los presos y a sus familiares, se organizaba la salida al exilio de los perseguidos y se procuraba mantener la solidaridad y el contacto humano con las familias de presos y condenados a muerte. Las primeras reorganizaciones de la UGT de Catalunya se formaron, primordialmente, con ugetistas y socialistas que habían sido desterrados y obligados a residir a más de 600 Km. de su lugar habitual de residencia.

De aquella época cabe rendir un especial homenaje a Antonio García Duarte¹⁴, quien fundó en Barcelona, en el año 1945, las Juventudes Socialistas. Especial recuerdo cabe dirigirlo también a Juan García¹⁵, el “paleta”, que llevó las riendas de la UGT de Catalunya hasta los años sesenta¹⁶ y a Matías G. Urrea, que desde “Maquinista” mantuvo la cohesión de un importante grupo de ugetistas procedentes de Cartagena. También merecen especial mención : Ramón Gutiérrez Montes, Ramón Porqueras¹⁷, Arturo Perelló, Felix Martínez, Diego López, Vizcaíno, Lucila, Marín, Alonso, Andreu. Por lo que se refiere a la aportación de jóvenes que no habían vivido la Guerra civil, cabe citar a Blanch, Juan Mulero, Mauro, Andrés Sanchez y J.M. Triginer.

La primera renovación

Un trágico accidente de automóvil produjo una ruptura definitiva entre la antigua organización y la que se formó a partir de las JJ.SS. y de viejos militantes cenetistas. El nuevo equipo de militantes socialistas y, por tanto, ugetistas, que coordinaba a los afiliados y simpatizantes, estuvo formado en los años sesenta por Pedro Rueda, Ramón Gutiérrez, Joaquim Jou, Josep Mª Triginer, José Valentín, Francisco Parras, Victoriano Sanchez, Damián Joya, José Sanchez, Josep Orts, Mario Martinez, Mariano Leonat, Vizcaíno, Ricardo Bonamusa y Ensenyat. A finales de la década se incorpora Francisco Ramos Molíns¹⁸.

A mediados de los años sesenta, la UGT catalana, renovada desde la perspectiva generacional, se vuelve más activa. Se abandonan las tesis resistencialistas y se pasa a una fase expansiva en el terreno organizativo, en consonancia con la estrategia que se iba marcando la UGT confederal. El cambio generacional tuvo sus frutos desde la perspectiva organizativa y aportó una visión más crítica acerca de la política a llevar a cabo.

A principios de los años setenta, la organización de la UGT había sufrido una importante renovación. Surgieron nuevos protagonistas, compañeros (as) a los que hay que agradecer, también, el haber hecho una importante aportación personal en momentos en los que prevalecía la generosidad y los ideales socialistas. Entre las que fueron nuevas aportaciones personales cabe citar a Antonio Ruiz, Rosa Barenys, Luis Fuertes, Dolors Arteman, Anna Sala, Camilo Rueda, Tomás Cutillas, Garcilaso Aguado, Carlos Palop, Manolo Veliz, Esteban Casado, Paco Rubio, Eduardo Durán, Carlos Cigarrán, Francisco Neira, Antonio Pelaez, José Luis Rodríguez, Sanchez Blanco, Manolo Gomez, María José Echevarría, Gregorio Risquez, Antonio Pelaez, Emilio Perez, Ramón Soto, Alberto Periago, etc.

El perfil del militante

Una parte muy importante de la solidaridad internacional en los años sesenta y principios de los setenta se dedicaba a la formación del militante sindicalista. Los cursillos en el extranjero eran normalmente pagados por la CIOSL o por alguna otra organización sindical. Los de formación política eran escasos¹⁹, aprovechandose los de formación sindical.

Las enseñanzas básicas recibidas en aquel entonces eran muy limitadas.

- Se enseñaba el funcionamiento de los sindicatos europeos y se razonaba sobre las diferencias respecto al sindicalismo vertical. Se comentaban importantes conquistas laborales tales como la "escala móvil de salarios"
- Se decía que nada se regalaba y que cualquier mejora tenía que conquistarse y, al mismo tiempo, se aseguraba que la huelga solo tenía sentido si había posibilidades de ganarla.

- Se explicaba la historia del movimiento obrero.
- Se daban algunas lecciones básicas de macroeconomía.

En Catalunya los cursillos eran encuentros de fraternidad en los que se perseguía más la cohesión y motivación de las personas del grupo que la formación teórica. Los contenidos específicos de los cursillos que se cursaban en Catalunya versaban sobre:

- Explicación y desarrollo de experiencias concretas de lucha sindical en la empresa.
- Situación socioeconómica.
- Las luchas obreras en aquel momento.
- Explicaciones y comentarios sobre las diferencias culturales en Catalunya respecto a la cultura castellana.

He aquí algunas de las publicaciones ugetistas más utilizadas en aquella época.

- **Carta a los trabajadores.** de *Francisco Largo Caballero*. Folleto editado en Francia
- **Declaración de Principios y Programa Mínimo** de la Unión General de Trabajadores de España
- **Huelga General de Agosto de 1917.** "La condena del Comité de Huelga"
Acusación, defensa y sentencia del Consejo de guerra.
Editorial "Pablo Iglesias" México DF
- **El Partido Socialista ante el problema de Marruecos**
Discursos pronunciados por *Julián Besteiro* en las sesiones del Parlamento correspondientes a los días 3, 4 y 10 de noviembre de 1921
Editorial "Pablo Iglesias" México DF
- **Informe a la Comisión de Reformas Sociales**
Jaime Vera.
Secretaría de formación del PSOE

En lo que se refiere a la información sobre los movimientos clandestinos y la lucha obrera, se editaba por el Secretariado de la UGT de Catalunya²⁰, el boletín titulado "UNIÓN".

Si nos atenemos a la extracción social de los jóvenes ugetistas de los años sesenta y principios de los setenta, cabe recordar que la mayoría procedía de familias muy modestas, inmigradas a Catalunya por razones económicas y con estudios primarios. Buena parte de los dirigentes ugetistas de aquellos días cursó estudios nocturnos de Graduado social para poder defender mejor a sus compañeros. Se valoraba al militante que era capaz de movilizar a sus compañeros de trabajo y se prefería a aquellos que habían tenido la suerte de trabajar en una gran empresa.

La reorganización de la UGT en Catalunya

Hasta el año 1973, la organización de la UGT²¹ de Cataluña estuvo en manos de la Federación catalana del PSOE. Hasta la primavera de 1973, la dirección de las organizaciones de la FSC-PSOE y de la UGT eran compartidas. Para nosotros, en aquellas fechas, lo más importante era la conquista de las libertades por lo que cualquier iniciativa económico - social tenía carácter político.

Para reforzar los objetivos políticos, se participaba en cuantas convocatorias unitarias pudieran favorecer la ampliación de los **espacios de libertad**, que en Catalunya tenía el aspecto diferencial de los derechos y libertades del pueblo de Catalunya usurpados con motivo de la *Guerra Civil*. Así, por ejemplo, se participó²² desde su fundación en la *Asamblea de Catalunya* y se asumió como propias las reivindicaciones allí pactadas con todas las demás fuerzas catalanas de la oposición democrática.

En los aspectos propiamente organizativos, el cambio de orientación estuvo marcado por dos razones complementarias. La primera, consecuencia lógica del crecimiento organizativo, reclamaba constantemente más dedicación especializada a los problemas sindicales de cada lugar de trabajo. La segunda, fruto de planteamientos políticos, surgió como consecuencia de la apreciación de que el futuro del sindicalismo socialista en Catalunya solo dependía de los ugetistas y que no podía esperarse una aportación organizativa suficiente por parte de los otros socialistas catalanes, pues su concepción sindical pasaba por un "sindicato unitario"²³, con planteamientos comunes para toda la izquierda.

El planteamiento político era, en aquellas fechas, el aspecto más importante. Si el partido socialista no podía contar en un futuro con la alianza o complicidad de una central sindical fuertemente implantada entre la clase trabajadora, la política socialista quedaría reducida a planteamientos testimoniales, del estilo del PSU francés y la *central sindical unitaria* caería en manos de los comunistas, al igual que estaba sucediendo en Francia e Italia. Sobre la base de tales planteamientos, se adoptó la decisión de dedicar todos los efectivos humanos a la actividad sindical de la UGT, reduciendo la actividad política a los mínimos indispensables de representatividad. Luis Fuertes, Secretario General de la UGT durante el período de Transición Democrática, describe así esta época, al comentar la convocatoria de la Asamblea de Terrasa:

"fuimos un "puñado" de jóvenes obstinados, cargados de la mística ugetista, despedidos algunos de la Olivetti por liderar huelgas y movilizaciones, originariamente

contra la CNS, y otros de Renfe y construcción, miembros del "Comité Regional de la UGT", elegido en la clandestinidad en Noviembre de 1975"²⁴

El despegue organizativo más importante de la UGT tuvo lugar como consecuencia de la huelga de Olivetti a finales de 1973. Los compañeros ugetistas consiguieron que los trabajadores eligieran a un equipo de delegados de empresa, al margen de los "jurados" de la CNS. Estos delegados, que recibieron el nombre de "expertos" para poder quebrar la legalidad vigente, tomaron parte de las deliberaciones que los trabajadores sostuvieron con la empresa para la discusión del correspondiente convenio colectivo. La dureza de la negociación llevó a la huelga y ésta a los despidos. Casi todos los despidos fueron de UGT y, como solía suceder, los cargos sindicales comunistas se libraron de la "represión" al recibir la cobertura política del sindicalismo vertical.

Por las mismas fechas se forzó la dimisión de enlaces y jurados en empresas como SEAT²⁵. En 1975 la UGT tenía presencia organizada en casi todas las grandes empresas de Barcelona y utilizaba como sede ilegal el local que conocíamos como la "academia"²⁶, en Ronda de San Pedro, 7. Las necesidades organizativas forzaron más tarde a un nuevo traslado en la Plaza Urquinaona, en C/ Bruch y, finalmente, en la C/ Tarragona.

También es de destacar el papel de la UGT de Catalunya para extender la organización sindical y el PSOE en otros lugares de España. Fueron ugetistas catalanes los que organizaron la UGT en Monzón (Huesca) cuando la UGT de Aragón quedaba reducida a los "históricos". Lo mismo se hizo en Mallorca a la vista de los fracasos obtenidos por la C.E. confederal. A destacar, también, el papel de Rafael Ballesteros, militante procedente de Barcelona, que se estableció en Málaga para organizar allí la UGT y el PSOE.

Algunos de los costes del proceso

Los últimos años del franquismo estuvieron caracterizados por una mayor combatividad de las fuerzas de la oposición. No se trataba de una mayor permisividad, pese a los discursos de apertura del gobierno de Arias Navarro, sino de una ampliación de los **espacios de libertad** conquistados por la vía de los hechos. El mayor y más dramático testimonio de la ausencia de apertura democrática lo constituye el que en aquellas fechas fueran ejecutadas penas de muerte por delitos políticos, aunque fueran de terrorismo²⁷.

Como consecuencia de la pertenencia a organismos unitarios, la UGT sufrió el mismo tipo de represión que los demás participantes. Con motivo de la detención de los 113 integrantes de la *Asamblea de Catalunya* el 28 de octubre de 1973, fueron detenidos los ugetistas Antonio Ruiz, Clemente Farguell y José Medina.

En diciembre de 1974, fueron detenidos los compañeros Joaquim Jou, Luis García Saez y Rafael Ballesteros. Una nueva detención del mismo tenor tuvo lugar el 13 de marzo siguiente. Durante el mes de abril, repartiendo propaganda para el 1 de mayo, fue herido de gravedad en Santa Coloma, el compañero Camilo Rueda.

La expansión organizativa

El XXX Congreso de la UGT

Tuvo lugar en Madrid los días 16 - 18 de abril de 1976. Entre sus conclusiones políticas cabe destacar: Rechazo total a cualquier intento de renovación de la entonces denominada *Organización Sindical*, antigua CNS.

Como respuesta a la voluntad unitaria de los trabajadores se señalaba que la unidad debe entenderse como un proceso que se inicia con la recíproca complicidad, que pasa por la unidad de acción y concluye con la unidad orgánica. Unidad de acción en la base y en cualquier momento; unidad organizativa a todos los niveles, como resultado de un proceso de entendimiento y clarificación que tenga como fundamento la libertad y la participación activa de los trabajadores para autodeterminarse. En aquel momento implicaba:

- El reconocimiento y aceptación de la personalidad diferenciada de las diversas opciones sindicales.
- Restitución del patrimonio expoliado por el fascismo a la clase obrera.
- Amplio debate público entre los trabajadores para discutir las perspectivas de unificación.

En aquel congreso Joaquim Jou dejaba de pertenecer a la Ejecutiva Confederal de la UGT en calidad de vocal. En el mismo Congreso fue elegido José Valentín como Secretario de Formación de la Ejecutiva confederal de la UGT.

Asamblea de Terrasa

La Comisión Ejecutiva de la UGT de Catalunya que organizó la Asamblea de Terrasa había sido nombrada en noviembre de 1975. Estaba formada por Victoriano Sánchez, Camilo Rueda, Luis Fuertes, Francisco Rubio, María José Echevarría y Gregorio Risquez.

Con la presencia de más de 500 representantes sindicales, se constituyó en Terrasa, el 20 de junio de 1976, la Asamblea de delegados de la UGT de Catalunya. Se trataba de una asamblea con más propósitos propagandísticos y organizativos que de contenidos políticos, pues reciente era el Congreso Confederal que había marcado claramente los objetivos del momento.

La representación de la Asamblea era de carácter territorial. Los representantes de las federaciones de industria tenían voz pero no contaban con voto. No fueron invitados los demás sindicatos de Catalunya por considerar en aquellas fechas que se trataba de un acto interno para proteger a los militantes que pretendían expresarse libre y críticamente respecto a la organización o a alguna de las posiciones políticas más importantes.

Entre las posiciones políticas cabe destacar:

- Rechazo al pacto social, por entender que supondría desmovilizar a la clase trabajadora.
- Retorno de las libertades.
- Ruptura sindical. Es decir, nada de continuísmo de la *Organización Sindical*.

En la rueda de prensa posterior se aclaró que la UGT respetaba la doble militancia (sindical y política) y que su concepción sindical era la de independencia respecto a cualquier otra organización política, si bien se destacaba la orientación socialista del sindicato.

En lo que se refiere a la Coordinadora Sindical, el nuevo secretariado se mostró favorable a su constitución aunque advirtió que era necesario profundizar en el tema, que la finalidad de la Coordinadora era favorecer la ruptura democrática y que de ninguna manera podía prefigurar el sindicalismo del futuro.

Esta fue la composición del Secretariado Nacional de la UGT de Catalunya nombrado en la Asamblea para incorporar a la fuerte avalancha de afiliación.

Secretario General	Luís Fuertes
Coordinador de Localidades y comarcas	Damián Joya y Carlos Cigarrán
Coordinador de Federaciones de Industria	Manuel Noguera y Francisco Rubio
Responsable de "Unió"	Raquel Adroer
Secretario de Propaganda y Promoción	Ramón Soto
Secretario de Promoción	Josep Font y ²⁸ Mario Lleget
Responsable de la FETE (Federación de Enseñanza)	Josep M ^a Blanch
Tesorería y Administración	Ana Sala y Ramón Pujana
Delegado de Girona	Francisco Fernández
Delegado del Vallès Occidental	Benito Martínez ²⁹
Delegado de Tarragona	Miguel Jiménez

Gracias a la presencia hegemónica de militantes de la FSC - PSOE³⁰ en la organización de la UGT, se había aceptado y asimilado sin problemas la presencia de militantes del POUM y del PSC (r)³¹ en el Secretariado elegido en la Asamblea. Unos y otros fueron entusiastas colaboradores en la causa común de la Unión General de Trabajadores de Catalunya.

La organización comarcal de la UGT en comarcas tales como Garraf, Osona, La Garrotxa y Anoia fue facilitada por militantes del PSC (c)³² que decidieron la opción ugetista mucho antes que su dirección política.

Luis Fuertes, Secretario General de la UGT, describió así la Asamblea:

*"Los allí reunidos fuimos capaces de imponer nuestro propio espacio de libertad, de evidenciar las debilidades y contradicciones del continuismo franquista, de demostrar que a Libertad Sindical era incompatible con la pretendida reforma y continuismo de la CNS, y ratificar la estrategia sindical ugetista de "ruptura" frente al "sindicato vertical"*³³

Para dar fe del crecimiento organizativo de la UGT en aquellas fechas, citemos al propio Luis Fuertes:

"La UGT creció vertiginosamente, especialmente desde junio del 76 a finales del 77, y en toda Catalunya, convirtiéndose en una auténtica organización de masas. En ese período se afiliaron más de 500.000 trabajadores/as, se constituyeron 168 Uniones Locales, 24 Uniones Comarcales, las 21 federaciones de Industria y más de 1.000 sindicatos a nivel local y/o comarcal de rama o industria. Como muestra de esta expansión ugetista, ya en fechas más recientes sobresalió y a algunos sorprendió, la destacada y mayoritaria participación de la UGT en la Diada del 11 de septiembre de 1977. Ahí están los testimonios gráficos que lo atestiguan".

*"En las comarcas que hubo más resistencia a la presencia ugetista fue en el Baix Llobregat y Vallès Occidental y Oriental, por las campañas comunistas contra la UGT, entre otros factores. Recuerdo, con cierta cólera, la noticia publicada en primera página del desaparecido "Tele - eXpres", en la que se decía que la UGT de Catalunya había recibido 500 millones de Pts de la CIA para su reorganización. Curiosamente la nota aparece una semana antes del ingreso en UGT de los primeros sindicalistas procedentes del MSC".*³⁴

La unificación con USO

Los días 13 y 14 de agosto de 1977 se negoció el ingreso de USO, organización especialmente implantada en el sector bancario. La negociación pretendía una parcela de poder en la ejecutiva del Secretariado. El acuerdo fue cerrado antes del Congreso de unificación que en España tuvo lugar entre la UGT y USO.

El IV Congreso de la UGT de Catalunya

Durante los días 24 - 26 de febrero de 1978 tuvo lugar en Barcelona el primer Congreso de la UGT de Catalunya que se celebraba en libertad desde 1937³⁵. Asistieron 1.200 delegados y fue aprobada la gestión del Secretariado que lo había organizado por práctica unanimidad; un solo voto en contra.

El nuevo Secretariado estuvo formado por:

Responsabilidad	Titular	Filiación
Presidente	Manuel Noguera	FSC
Secretario General	Luis Fuertes	FSC
Secretario de Organización	José Luis Rodríguez	FSC
Secretario de Administración	Rafael Cerro	FSC
Coordinación Federaciones	Antonio Tudela	FSC
Secretario de Expansión	Juan Alamillo	PSC (c)
Secretario de Prensa e Información	Rafael Jorba	PSC (c)

Secretario de Propaganda	Ramón Soto	FSC
Secretario de Formación	Xavier Guitart	PSC (c)
Secretario de Acción sindical	Rafael Madueño	PSC (c)
Secretario Elecciones Sindicales	Víctor Surribas i García	FSC
Secretario de Documentación y Archivo	Losé Luis García Saez	FSC

El XXXI Congreso Confederal de la UGT

Tuvo lugar en Barcelona los días 25 a 28 de mayo de 1978.

En este Congreso la UGT de Catalunya iba como un solo bloque, agrupando el 25% de los delegados. Su presencia era tan importante que nada podía decidirse sin contar con su posición favorable. Por otra parte, la fuerza específica en las grandes federaciones de industria (textil, transportes y metal) también era catalana. Aunque es verdad que la UGT de Catalunya fue al Congreso con el propósito de colaborar y sin mayores pretensiones que las de trabajar por la UGT bajo la dirección de Nicolás Redondo, se le reprocho más tarde, desde ciertos sectores de la UGT, el que no hubiese desplazado a Nicolás Redondo y colocado a José Valentín en su lugar.

En cualquier caso resulta evidente que aquello fue una prueba de fuerza que Nicolás Redondo. No se trataba tanto de poner en peligro el llamado *pacto del Betis*³⁶ como de suponer un riesgo al liderazgo personal del Secretario General.

En la intervención de Nicolás Redondo, los ataques más importantes fueron dirigidos a los *Acuerdos de la Moncloa*, CC.OO y demás fuerzas políticas no socialistas. Esta fue la ocasión en la que empezó a distanciarse la posición del PSOE y la UGT. Felipe González se entregó a fondo en la tarea de ir de una ciudad a otra explicando los motivos por los que habían sido asumidos los *Acuerdos de la Moncloa*.

La ponencia sindical dejó aparcados los asuntos conflictivos en relación con el peso específico de las Federaciones de Industria. Aquellos que querían un sindicato con intervenciones más políticas daban prioridad a la organización horizontal, o territorial. Por el contrario, aquellos que ponían el énfasis en la negociación colectiva, preferían una UGT organizada en federaciones de industria. El tema quedó aplazado para una posterior Conferencia de organización.

En el Congreso Confederal de la UGT José Valentín siguió siendo Secretario de Formación y Javier Guitart fue nombrado vocal de la Comisión Ejecutiva Confederal.

El V Congreso de la UGT de Catalunya

Con una imagen de tensiones internas y de desconcierto general favorecido por algunos militantes ugetistas bien relacionados con la prensa, tuvo lugar en Castelldefels los días 7 y 8 de junio de 1980 el V Congreso de la UGT de Catalunya. Una vez debatido el informe de gestión del Secretario General, Luis Fuertes, éste resultó aprobado por 238.289 mandatos (80,83% de los votos). El resto de los mandatos se repartió así : 0,66% en contra, 17,58% abstenciones y 0,93% de ausencias.

En lo que se refiere a las posiciones políticas, la UGT se reafirmaba en sus tradicionales principios y, por tanto, propugnaba un “*sindicalismo de clase, irreconciliable con las concepciones vanguardistas o elitistas de la acción sindical*”.

Luis Fuertes resultó reelegido por el 97% de los votos. El resto del Secretariado, con importantes cambios, seguía representando la continuidad en lo que a orientación política se refiere.

La lucha por el poder político en la UGT

Relaciones partido-UGT

Desde la clandestinidad, la separación entre partido y sindicato era difícil de apreciar. Los sindicatos favorecían a los partidos con su estrategia de movilización social y sus dirigentes, habitualmente miembros de un partido de izquierdas, hacían llegar su proselitismo a personas socialmente sensibilizadas a partir de la acción reivindicativa. Por el contrario, los sindicatos se beneficiaban de los partidos de izquierdas al poder disfrutar de cuadros sindicales fuertemente motivados por razones ideológicas. Pero las diferencias de concepción sindical entre los partidos socialistas, en Catalunya, eran bastante importantes.

El MSC³⁷, antes de iniciar su *Convergencia socialista*, daba libertad de militancia sindical a sus afiliados, pero su concepción unitaria del sindicalismo y el hecho de que USO participara en las elecciones sindicales favorecía la estrategia de CC.OO.. Por otra parte, para los socialistas del MSC, la identidad de Catalunya era una cuestión fundamental y temían que un sindicato que no fuera catalanista pudiese poner en peligro el éxito de la reivindicación unitaria del Estatuto de Catalunya y su desarrollo. Esa parece que fue la razón por la que se lanzaron primero a debilitar la UGT, proponiendo su refundación a M. Ferrer, último Secretario General de la UGT de Catalunya en el exilio y, más tarde, al no conseguirlo, intentaron controlar su dirección creyendo que su estructura sería muy débil.

Para los socialistas del PSOE el planteamiento era muy distinto. Considerábamos inviable cualquier proyecto socialista que no contara con la base social de un fuerte sindicato. Por tanto, para desarrollar el Proyecto de socialismo democrático³⁸ que propugnábamos, no se trataba tan solo de luchar por un sindicalismo fuerte sino que, además, éste tenía que ser de orientación socialista.

El compromiso de unidad socialista entre la Federación catalana del PSOE y el PSC (c), con motivo de las constituyentes de 1977, favoreció el acercamiento de militantes del PSC (c) a la UGT. Los intereses políticos vinculados al Proyecto de Unidad llevaron a negociar una incorporación de militantes del PSC en la candidatura que presentaría el Secretariado en el IV Congreso de la UGT³⁹ de Catalunya.

Pocos meses después, en mayo de 1978, se forzó una nueva negociación para poder conseguir mayor presencia y protagonismo de militantes del PSC (c). Se

aceptó el asesoramiento de Mas en cuestiones administrativas y el de Casares en cuestiones laborales al lado de Carlos Obregón. El argumento era siempre el mismo, se acusaba a los miembros del Secretariado y demás colaboradores de personas esforzadas pero carentes de la necesaria profesionalidad. Por el contrario, para muchos dirigentes ugetistas de entonces, el argumento de la profesionalidad aplicado al sindicalismo para desplazar los criterios de representatividad, encubría el propósito de perpetuar el dominio de las clases dirigentes tradicionales (hijos de buena familia) sobre los trabajadores que no habían tenido la oportunidad de que su familia les pagara los estudios de la universidad.

Una vez consumada la Unidad de los Socialistas, en julio de 1978, asistimos a una ofensiva total de grupos procedentes del PSC (c), con la complicidad de la Ejecutiva Confederal, para hacerse con el control de la UGT.

Todo parece indicar que parte de esta ofensiva⁴⁰ se inicia con la huelga de abogados de UGT. No querían ser funcionarios de la UGT y pretendían que los servicios jurídicos fueran prestados por «profesionales» con despacho propio. La huelga se zanjó despidiendo a los laboristas que sobraban.

La ofensiva contra los dirigentes de UGT se hizo en todos los frentes. Un documento de amplia difusión, fechado el 13 de noviembre de 1979 decía entre otras cosas:

“Los que somos socialistas y sentimos el sindicalismo ugetista como patrimonio de la clase trabajadora de nuestro país, no acabamos de entender que intereses defiende Luis Fuertes y su grupo, a no ser que sean únicamente intereses personales”

Este tipo de insultos fue contestado duramente por el Secretariado con un documento titulado **“Declaraciones sobre la polémica desencadenada en el seno de la Unión General de Trabajadores de Catalunya”** que entre otras cosas decía:

“Estos grupos que tratan de adecuar la UGT a sus intereses y que se apoyan en grupos tecnócratas, de profesiones liberales y representantes de la pequeña burguesía progresista, pretenden ahora dar lecciones de socialismo a los trabajadores de la UGT”.

“ será la Organización en su totalidad la que decida, y en el próximo Pleno Nacional⁴¹ del día 7 de diciembre, se pondrá de manifiesto lo que verdaderamente opinan los afiliados de la UGT de Catalunya, respecto de esa problemática”

“A la vista de todo lo expuesto, el Secretariado Nacional de Catalunya de la UGT no dudará en adoptar las medidas necesarias para sanear la organización”.. ..

Para zanjarse definitivamente la cuestión ante la opinión pública, el Secretariado publicó una nota de prensa que apareció el 1 de mayo de 1980 en la que se decía :

“Desde nuestra perspectiva de organización sindical autónoma e independiente, ni hemos entrado, ni entramos ni entraremos, en los problemas de organización, aunque ésta sea la del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)”.

El obrerismo de la UGT

Las consecuencias de los Acuerdos de la Moncloa, los problemas culturales con los que tenían que enfrentarse muchos inmigrantes y las tensiones políticas en el socialismo catalán, dieron a entender a los trabajadores de la UGT que se encontraban solos. Puede que el fenómeno venga de más lejos, pues hay indicios de ello, pero lo cierto es que, asistimos a la emergencia de cierto integrista de "clase", que en la preparación y desenlace del II Congreso del PSC (PSC-PSOE) se autodenominaba "obrerismo" como consecuencia de la reafirmación de la identidad obrera frente a las acusaciones de ciertos dirigentes del PSC que consideraban "reformista" la política sindical aplicada por la UGT.

El problema cultural fue definido así por Luis Fuertes⁴² :

"No hemos estado de acuerdo, ni podremos estarlo jamás, con el hecho de que se instrumentalice el "nacionalismo" como elemento de discriminación con los no nacidos en esta Autonomía, lograda entre todos, pero especialmente con el empuje del movimiento obrero catalán, o que se utilice, dentro incluso de las organizaciones de izquierda y progresistas, como elemento de discriminación en la lucha por el poder".

"No podemos, tampoco, estar de acuerdo y mucho menos aceptar que se use el "nacionalismo" como pseudoideología para marginar, en este caso, a los emigrantes, creando "de facto" dos categorías de ciudadanos o dos categorías de militantes y/o afiliados"

También surgían problemas políticos que en ocasiones se exageraban. Un ejemplo característico lo tenemos en el caso de Isidor Boix. En aquellas fechas, para la UGT, se trataba de un infiltrado comunista, aunque militara en el PSC. Se presentaba en la UGT como experto sindical, dispuesto a dar lecciones a todo el mundo, consiguiendo el rechazo generalizado de la gran mayoría de sus compañeros. Pero la auténtica confrontación con el sindicato fue cuando criticó abiertamente la política sindical de la UGT y, especialmente, el Acuerdo Marco Interconfederal. De acuerdo con su punto de vista, la UGT era un sindicato claudicante, que teorizaba sobre la moderación. El mismo personaje sostenía que la actitud de la UGT y la de CC.OO. eran complementarias y estimuladas por la patronal⁴³.

Tras el II Congreso del PSC (PSC-PSOE), se comprueba que el enfrentamiento total no lleva a ninguna parte, que la organización de la UGT no podía ser "asimilada" por el PSC y se hace un esfuerzo por reconducir las situaciones más conflictivas en la UGT y en el Partido socialista.

*Aunque no existió un pacto expreso, ni tan siquiera negociaciones para alcanzarlo, se dieron muestras suficientes de buen entendimiento. Por ejemplo, la comisión de conflictos confederal de UGT modificó las sanciones impuestas por la comisión de conflictos de Catalunya a varios dirigentes sancionados como consecuencia de las ya indicadas luchas internas por el poder. **Rafael Madueño** (que fue secretario de acción reivindicativa de la ejecutiva de UGT de Catalunya) vio rebajada su sanción de expulsión definitiva por la de dos años de suspensión de derechos de militancia. A **Joan Tudela** (de la ejecutiva de Barcelona del sindicato) la expulsión le ha sido conmutada por un año de suspensión de militancia. Al diputado **Antonio Santiburcio**,*

sin embargo, le han agravado la pena ; de un año de suspensión para ocupar cargos de responsabilidad en el sindicato (había sido de la ejecutiva del Metal) ha pasado a un año de suspensión de militancia, igualando así las penas. Ricard Peralta e Isidor Boix también expulsados no recurrieron contra las sanciones, por lo que no hay reconciliación posible.

Otro apartado significativo :

La FETAP-UGT (sindicato de la Administración pública) ha levantado el veto a que se afilien los sindicalistas procedentes del desaparecido STAC (Sindicato de Trabajadores de la Administración de Catalunya), afectos a la línea unitaria. Estos sindicalistas tuvieron que organizarse en una Agrupación Sindical socialista⁴⁴.

Terminó el enfrentamiento total a cargo de compañeros procedentes del PSC (c) utilizando el argumento de que ellos, que se consideraban expertos, sabían más de sindicalismo que quienes mantuvieron y organizaron la UGT desde la clandestinidad.

A partir de entonces asistimos a la aplicación de una nueva estrategia, probablemente combinada entre la dirección confederal de la UGT y la nueva dirección política del PSC (PSC-PSOE). Fueron aprovechadas las dificultades económicas de la UGT, que en aquellas fechas no eran distintas a las de cualquier otro sindicato, para acusar a la Dirección de despilfarro y de incapacidad organizativa. Salvando situaciones personales y detalles que desbordarían las pretensiones de este trabajo, se trataba de desplazar a los dirigentes históricos con una crítica basada en hechos reales, las dificultades económicas.

Todo parece indicar que en la última fase de la confrontación, los dirigentes del PSC (PSC-PSOE) pretendían evitar que se utilizara la UGT como plataforma para escalar posiciones en el Partido socialista. Se equivocaron en esta apreciación. El problema de fondo era de concepción sindical y política : El modelo de relaciones partido - sindicato⁴⁵ era una cuestión innegociable.

De la importancia de este tema bastará con añadir que no se hubiese producido la *unidad de los socialistas de Catalunya* formando el PSC (PSC-PSOE) si los dirigentes de la UGT de Catalunya y de la Federación catalana del PSOE no hubiesen tenido la certidumbre de que se podía garantizar el modelo de relaciones partido - sindicato en cualquier supuesto de correlación de fuerzas en el Partido. Otro aspecto, completamente distinto, es el de que las circunstancias políticas y sindicales puedan imponer cambios o ajustes en el modelo.

El nuevo horizonte político de la UGT

La estrategia sindical en la transición democrática

Al igual que sucedió en la política, los sindicatos tuvieron que adaptar su estrategia al nuevo marco político y económico. El problema crucial estaba en establecer el modelo organizativo que permitiera la negociación colectiva en todos los ámbitos de la actividad sindical : Empresa, ramo de industria y ámbito territorial, especialmente durante el proceso de Transición democrática.

Para alcanzar tal objetivo se puso en marcha en julio de 1976 la "Coordinadora de Organizaciones Sindicales" integrada por UGT, CC.OO. y USO. El acuerdo de constitución afectaba a toda España, con excepción de Cataluña⁴⁶. Esta opción de política sindical, básicamente apoyada desde la Ejecutiva Confederal de la UGT, tenía el propósito de trasladar la citada coordinación en las empresas para constituir *comités de empresa* que reprodujeran el típico modelo de sindicalismo libre.

La iniciativa fue de corta duración. Los militantes de CC.OO. vinculados al PCE pusieron en marcha una operación destinada a celebrar un *Congreso Sindical* desde la plataforma del sindicalismo vertical (O.S.) con el propósito de constituir una "intersindical", al igual que se había hecho en Portugal y que acabó allí con el sindicalismo socialista. Los bonos que se empezaron a repartir por las fábricas al precio de 25 pesetas lo dejaba muy claro. Decían: "para el *Congreso Sindical Constituyente*".

En febrero de 1977 la UGT exigió la dimisión de los jurados y enlaces sindicales de la antigua CNS para que fueran las centrales de la COS quienes representaran a los trabajadores en la negociación colectiva. CC.OO. y USO no aceptaron esta tesis. Luego, en la práctica, se pudo comprobar en el debate sobre la Ley que regula *El Estatuto de los Trabajadores*⁴⁷ que para el desarrollo de las tesis de UGT sobre negociación colectiva era mucho más práctica la alianza con el PSOE que la inicialmente ensayada con los otros sindicatos.

La identidad ugetista

** La identidad civil: El catalanismo*

Aunque los ugetistas de Catalunya fueran inmigrantes estaba claro que vivían en un entorno cultural completamente distinto al que los había visto nacer. Por otra parte, la Federación catalana del PSOE había siempre asumido la necesidad de dotar a Catalunya de su autogobierno a través de un Estatuto de Autonomía⁴⁸. Todo eso era normal. Lo importante era que, además, se asumiera por todos los ugetistas españoles y en este objetivo destinaban buena parte de la acción política los ugetistas catalanes. Esa es la reproducción del texto que fue aprobado por el XXX Congreso de la UGT confederal a instancias de los delegados de Catalunya y que mejor define la posición política de la UGT de Cataluña en aquellas fechas.

"La UGT proclama que es inexcusable el reconocimiento dentro del actual Estado Español, de la existencia de diversas nacionalidades y Regiones diferenciadas. En consecuencia propugnamos a todos los efectos la reestructuración del Estado, adaptándolo al modelo federal, en base a la libre autodeterminación y afirmando la posibilidad de crear órganos de autogobierno en las Nacionalidades y Regiones. ... / ..

La UGT sin embargo rechaza todo intento de dividir por esos motivos a la clase trabajadora, la cual en tanto que clase tiene unos mismos intereses frente a la burguesía. Consecuentemente, la lucha de la clase obrera deberá responder a un planteamiento global contra el capitalismo, estableciendo organizaciones que garanticen la relación solidaria y la estrategia multinacional, sin menoscabo del funcionamiento autonómico que responda a las exigencias de los problemas específicos en las distintas áreas."

El problema de fondo era que en la izquierda catalana habían dos culturas políticas. Por una parte, la oficial, representada por los historiadores y teóricos que, tras el análisis histórico de lo sucedido con motivo de la efímera II República, llegaron a la conclusión de que el catalanismo auténtico⁴⁹ era patrimonio de la izquierda. Unos y otros, socialistas y comunistas, hacían diseños políticos que reproducían una versión ideológicamente modernizada de ERC.

Por otra parte, la cultura heterodoxa, estaba en este caso representada por ugetistas y socialistas catalanes del PSOE. Se reconocía el derecho de Cataluña a cultivar y defender su cultura y se asumía que ello llevaba implícito el disfrute del autogobierno necesario para garantizarlo ; pero, al mismo tiempo se proclamaba la unidad básica entre los trabajadores y la necesidad de disponer de organismos apropiados para llevar a cabo la actividad política y sindical común. Por otra parte, en lo que a análisis histórico se refiere, la posición de ERC durante la II República era vista con una posición mucho más crítica desde la perspectiva de la defensa de las libertades garantizadas por la II República.

* *La identidad social: El obrerismo*

Poco queda por decir sobre este tema, ya comentado en *El obrerismo de la UGT*. En cualquier caso, será bueno recordar que el sindicalismo no fue capaz de integrar con suficiente representatividad a los cuadros medios asalariados en su organización y éste fue un problema muy importante a medida que se aprecia una constante evolución de la demanda de nuevos puestos de trabajo hacia profesionales de elevada cualificación técnica.

Un sindicato de servicios

Hay una gran diferencia entre las concepciones de la UGT que hicieron posible la *Revolución de Octubre de 1934* y las que pretenden organizarla como si de un "sindicato de servicios" se tratara. Efectivamente, cuando Largo Caballero llevó a la UGT y a ERC a la ya citada Revolución de Octubre, el principal aglutinante de la UGT estaba en el sentimiento de clase. Se podía ser más o menos radical en defensa de posiciones teóricas o idealistas, pero el lugar común era el sentimiento de pertenecer a una misma clase explotada por la burguesía.

En los años setenta, las concepciones del sindicato como instrumento de una clase social ya se reducen a una minoría politizada. Pero, unos y otros coinciden en apreciar que siendo libre la filiación a una central sindical, la mayoría de los trabajadores no va a ir a un sindicato a defender sus intereses de clase, sino a defender los suyos propios e individuales. Esa es la razón por la que hay que ofrecer a los trabajadores algo más que la mediación para la negociación colectiva. Esa fue la razón por la que, todavía en clandestinidad, se ofrecían servicios jurídicos gratuitos a los afiliados a la UGT.

En el período que comentamos, la UGT no ofrecía mucho más que servicios jurídicos. La ampliación de la oferta de servicios, sin embargo, ha sido un problema

importante en la medida que la UGT estaba asumiendo funciones más empresariales que sociales.

La negociación colectiva

Las consecuencias de los *Acuerdos de la Moncloa*, firmados a finales de 1977, supusieron un importante cambio de orientación en la estrategia económica. Las consecuencias de la crisis económico - financiera, conocida como "crisis energética de 1973" se habían podido aplazar por necesidades políticas a costa de una desmedida inflación, pero resultaba evidente la necesidad de reconducirla antes de que pusiera en peligro la estabilidad del sistema económico.

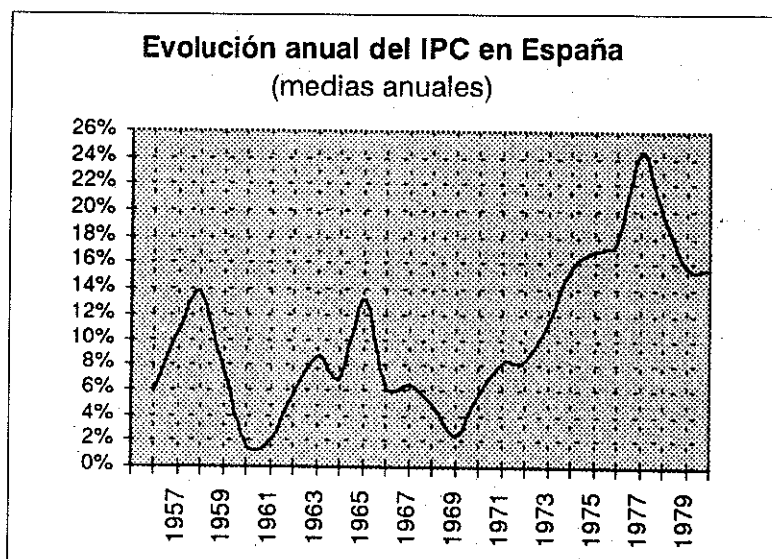

Gráfico nº 2

En el Gráfico nº 2 se ilustra la evolución histórica del IPC en España. Obsérvese la inflexión producida a partir de la crisis del petróleo de 1973 y el importante crecimiento de la inflación al no adoptar medidas correctoras⁵⁰.

A principios de octubre de 1977 se cierran los *Acuerdos de la Moncloa*. Se trata de un pacto político y económico que pretende buscar la complicidad de los grupos parlamentarios para reducir la inflación a cambio de contraprestaciones de carácter político y económico. Para los sindicatos supone aceptar la primacía de los intereses políticos sobre los sociales después de haber sido los grandes protagonistas de la lucha democrática.

Como consecuencia de los *Acuerdos de la Moncloa*, los sindicatos tuvieron que aceptar que el crecimiento de los salarios estuviera comprendido entre la banda del 20-22%. En la práctica, tras las correspondientes negociaciones de convenios colectivos, el crecimiento medio salarial alcanzado en el siguiente año, 1978, fue del 20,5%.

Se imponía un cambio de estrategia. No bastaba con que los sindicatos criticaran los *Acuerdos de la Moncloa*. Por otra parte, la negociación de cada convenio por

separado daba lugar a situaciones de agravio comparativo, se reducía el papel de los sindicatos y no suponía una sensible mejora de las condiciones salariales o sociales. Si no se tomaba la iniciativa se corría el riesgo de perder las sensibles mejoras que se habían alcanzado durante el período de la transición política.

Después de la crítica acerada contra los *Acuerdos de la Moncloa* se pudo comprobar que los salarios habían experimentado una ganancia real en pesetas constantes. A la vista de los datos, ver Gráfico nº 3, se constata que los acuerdos globales pueden beneficiar a la clase trabajadora si éstos han sido negociados con sentido común y positiva voluntad por las partes.

Si seguimos con el análisis del citado Gráfico nº 3, se puede apreciar que el crecimiento del salario real del conjunto de los asalariados va disminuyendo desde el año 1978 en consonancia con la época de crisis económica que se estaba viviendo. Cambia la tendencia cuando se empieza a corregir la marcha de la economía como consecuencia de la confianza que suscitó la política económica aplicada por el Gobierno socialista desde 1982.

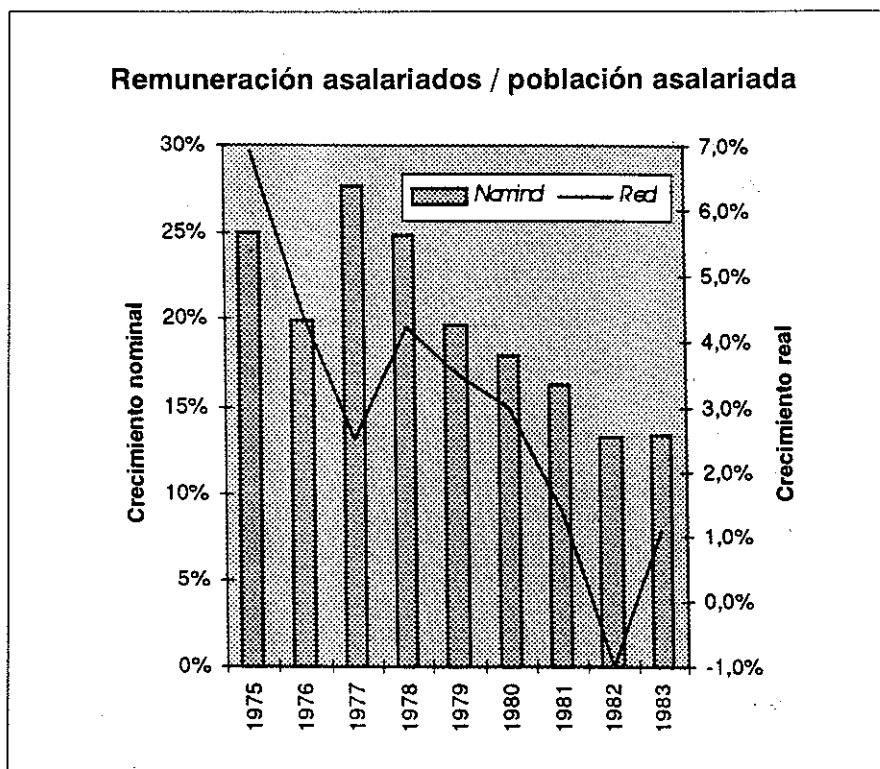

Gráfico nº 3

El problema político que había detrás de los *Acuerdos de la Moncloa*, el *Acuerdo Marco Interconfederal* o el *AES*, era el de saber si la clase trabajadora se sentía involucrada o enfrentada al funcionamiento racional de la economía de mercado. Con el tiempo se aprecia una evolución favorable a asumir la lógica del sistema económico, al resultar evidente que, por lo general, la mejora de las condiciones de

vida de los trabajadores solo podía conseguirse con un crecimiento económico suficiente para crear puestos de trabajo y redistribuir riqueza social y salarial. Pero en la fase que estamos examinando esta era una cuestión muy matizada. La UGT pretendía involucrarse en las instituciones y en la negociación colectiva, pero su opción se contemplaba más como una fórmula con la que administrar un contrapoder que como un sistema de integración social.

El peso específico de los sindicatos

La movilización sindical, el número de comités, el grado de implantación y otros datos similares pueden dar una idea de la aceptación social de un sindicato, pero su auténtica prueba de fuego estaba en la organización de las elecciones sindicales. Se trataba de formar candidatura en todas y cada una de las empresas del tejido económico del país y esto era una tarea que solo podía hacerse contando con una organización eficiente, conocedora del país y disponiendo de amplio soporte social.

Resultados oficiales: marzo 1981	
Candidatura	Resultado
CCOO	36,15%
UGT	26,41%
no afiliados	23,45%
USO	8,44%

Tabla 1

En la tabla que se acompaña se cifran los resultados oficiales de las primeras elecciones sindicales en Catalunya. En éstas, la UGT pagó con creces su aprendizaje, aspecto éste que fue corregido posteriormente. Aún así, el resultado era evidente desde un principio. La UGT era la segunda central sindical y su fuerza era en ocasiones pareja a la de CC.OO. Es más, donde ganaba CC.OO. era en las pequeñas empresas donde la UGT no había podido acceder, pero en los grandes centros de trabajo fue evidente que el peso específico de la UGT era incluso superior al de CC.OO.. Fue una gran lección para aquellos que creyeron más en la especulación histórica o teórica que en la sensibilidad detectada por el contacto humano en la calle y en los centros de trabajo.

Las preocupaciones de los trabajadores en aquellas fechas

Para completar el panorama con el que contaban entonces las centrales sindicales vamos a referirnos a una encuesta que al efecto se hizo entonces entre Asalariados del Sector Industrial (EASI)⁵¹. Se trataba de conocer los temas a los que los trabajadores concedían realmente importancia para que fueran atendidos por las Centrales sindicales.

Seguridad en el empleo	92%
Salarios	89%
Asistencia sanitaria	89%
Autonomías	39%
Participación en los programas del gobierno	36%
Constitución	35%
Amnistía de presos comunes	26%
Energía nuclear	22%

Tabla 2

Tal como puede verse, los sindicatos siguen atentos a este tipo de consultas o de opiniones para establecer la primacía de sus políticas o toma de posición.

A título de conclusiones

En contra de la opinión de historiadores y políticos de laboratorio que daban por supuesto que la UGT y el PSOE no tendrían ningún futuro en Catalunya, un grupo obstinado de trabajadores asalariados, desvinculado de la tradicional clase dirigente de Catalunya, se empeñó en demostrar lo contrario. Fueron personas sin más ambiciones políticas o personales que la de ser fieles a sus ideas y a sus compañeros.

Aquellos sindicalistas, que consideraban a la UGT como un sindicato de orientación socialista, han visto cubiertos sus objetivos. La UGT de Catalunya se ha constituido en una gran central sindical que nada tiene que envidiar a CC.OO., heredera del sindicalismo vertical y a la que se suponía vertebradora del sindicalismo español a partir de la Democracia.

Se puede considerar que la transición política y sindical finaliza en los años ochenta, con la victoria electoral de los socialistas. Desde entonces, aunque sigan siendo vigentes las mismas preocupaciones y prioridades, muchas han sido las cosas que han cambiado. La más importante ha sido la ruptura de la tradicional vinculación no escrita de la UGT con el partido socialista que no ha traído mayores consecuencias políticas debido al hundimiento del comunismo.

Las nuevas realidades requieren un replanteamiento de la situación. Efectivamente, resulta evidente que los acuerdos por los que están interesados los sindicatos son cada vez más políticos y, por tanto, todo parece indicar que podemos asistir a un reencuentro del sindicalismo con el partido socialista. Para que esto pueda ser una nueva realidad se hace necesaria una mayor clarificación sobre el alcance de

la nueva situación económica, esclareciendo los puntos en común entre sindicato y partido y estableciendo los espacios de complicidad y colaboración que puedan permitir desarrollar y fortalecer el objetivo social común del Estado del bienestar.

Notes

- 1 Confederación Nacional del Trabajo. Sindicato apolítico de inspiración anarquista surgen en Barcelona el 1 de octubre de 1910 a resultas de una convocatoria de Solidaridad Obrera. Prevalció la táctica de la "acción directa" contra la que venía aplicando la UGT, siguiendo la experiencia de los trabajadores del resto de Europa.
- 2 JOC y HOAC.
- 3 Con independencia de los criterios históricos que permitan deslindar el movimiento de CC.OO. de las respuestas espontáneas que iban apareciendo en los distintos lugares de trabajo, parece evidente que tanto CC.OO. como nosotros, pretendimos aprovechar los movimientos espontáneos que se organizaban en las empresas alrededor de la necesidad de negociar un Convenio colectivo. Se trataba de coordinadoras surgidas a principios de los años sesenta que nacían y morían con la negociación y firma de los Convenios colectivos. Los ugetistas pretendimos aprovechar el aspecto rupturista con el sindicalismo vertical y los comunistas pretendieron dar continuidad y contenido a los grupos espontáneos que se erigían como representantes aceptados por sus compañeros de trabajo.
- 4 El PSUC se aprovechó, además, de la ambivalencia con la que explicaban su origen político. Son múltiples las ocasiones conocidas en las que se atribuían la representación real del socialismo democrático.
- 5 Solidaridad de Trabajadores Vascos.
- 6 El último grupo cenetista colaborador de la CNS fue el denominado "cincopuntistas". El Congreso de la CNT los desautorizó.
- 7 En estas fechas la CNT estaba en la clandestinidad.
- 8 Mas adelante se desarrollan algunas de las consecuencias de tales planteamientos en situaciones extremas.
- 9 José Valentín fue el responsable de formación de la UGT confederal durante la Transición política. Por sus cursillos pasaron 60.000 cuadros sindicales.
- 10 Los jóvenes ugetistas llamaban "rabanillos" a los comunistas, pues decían de ellos que eran rojos por fuera y blancos por dentro.
- 11 Durante la clandestinidad eran abogados socialistas los encargados de defender legalmente a los trabajadores. En Catalunya los militantes socialistas de la UGT mantuvieron la tesis de que ésta era una política solidaria y, por tanto, no tenía que cobrarse. Esa era una de las diferencias que nos distinguía de los abogados laboristas de CC.OO., muchos de ellos miembros del PSUC.
- 12 Con el advenimiento de la Transición democrática, la propaganda ugetista hacia la captación de militantes insistía en la identificación de la UGT como el sindicato socialista.
- 13 *Confederación Internacional de Organizaciones Sindicales Libres*, donde estaba afiliada la UGT.
- 14 Antonio García Duarte fue forzado al exilio como consecuencia de la persecución policial. En los últimos años de exilio, antes de morir franco, Duarte era Secretario de Organización de la Comisión Ejecutiva de la UGT confederal.
- 15 Formaba parte de la detención que la policía efectuó de la dirección del PSOE y la UGT en toda España. Entre los detenidos también se encontraban Antonio Amat y Joan Reventós.
- 16 Juan García falleció con motivo de un accidente de automóvil, junto con el conductor, también compañero de la UGT y del PSOE. En este mismo accidente quedó inválido el compañero Matías G. Urrea. Los citados compañeros se dirigían a Madrid para recabar el apoyo de la Federación Madrileña en unas diferencias de opinión con respecto a la Comisión Ejecutiva de la UGT en el exilio que había nombrado a Pedro Rueda responsable de la reorganización de la UGT con un sueldo de 6.000 Pts al mes.
- 17 Tuvo que exilarse a París.

- 18 Ya había militado en las Juventudes durante la II República, desde Barcelona, y había tenido un papel destacado durante la Guerra como Jefe de Estado Mayor del II Cuerpo de Ejército de la República.
- 19 Entre los cursillos de formación política cabe destacar la prestada por la L.O., sindicato de trabajadores suecos. En el cursillo del verano de 1963 estuvieron allí, de Barcelona : José Valentín, Francisco Parras, Victoriano Sánchez, Damián Joya, Jordi Vallverdú y José Mª Triginer. Los asistentes a estos cursillos también recibieron la solidaridad de una asociación de Noruega a favor de los hijos de los republicanos españoles. Los demócratas noruegos recordaban que con la invasión de su país por los alemanes tan solo recibieron una pequeña ayuda británica y que eran españoles republicanos los que entonces murieron por defender la democracia de su país.
- 20 Con anterioridad a la aparición de "UNIO", se utilizaba L 'Opinió Socialista como portavoz de la UGT.
- 21 La única excepción cabe atribuirla a aquellos compañeros del MSC que habiendo sido miembros de la UGT hasta principios de los años sesenta, constituyeron la USO - UGT, pero su carácter ugetista tan solo tuvo un carácter formal.
- 22 La participación de la UGT, de la FSC (PSOE) y de las JSC fue decidida en Catalunya de forma autónoma, sin consultar a la Dirección en Toulouse. Nadie hizo objeciones a tal participación aunque eran bien conocidas las posiciones de Llopis en todo aquello que supusiera acuerdos políticos con los comunistas o su participación.
- 23 Aunque algunos militantes socialistas del MSC pertenecían a USO, la concepción sindical que prevalecía era la del sindicalismo unitario. Tal concepción suponía en la práctica apostar por CC.OO..
- 24 *Declaración de Luis Fuertes en "Escrits" del CEDESC Diciembre de 1995.*
- 25 Con motivo de la huelga de octubre de 1974, fueron suspendidos de empleo y sueldo 19.000 trabajadores de SEAT durante tres meses.
- 26 El local pudo alquilarse gracias a las aportaciones personales de Luis Fuertes, María José Echevarría y Paco Rubio que cedieron parte de su indemnización como despedidos de Olivetti. Carlos Obregón fue el que formalmente dio la cara al poner el local en su nombre y contribuir de forma desinteresada en ayuda económica y dedicación personal.
- 27 Fueron ejecutados tres miembros del FRAP y dos militantes de ETA.
- 28 Miembro del POUM.
- 29 PSC (r).
- 30 *Federació Socialista de Catalunya (PSOE)*. Era el nombre oficial de la federación catalana del PSOE.
- 31 *Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament)*.
- 32 *Partit Socialista de Catalunya (Congrés)*.
- 33 *Declaración de Luis Fuertes en "Escrits" del CEDESC Diciembre de 1995.*
- 34 *Declaración de Luis Fuertes en "Escrits" del CEDESC Diciembre de 1995.*
- 35 El Secretario General de la UGT en aquel Congreso fue Miquel Ferrer, perteneciendo también entonces al PSUC. Ferrer abandonó el PSUC con motivo del Pacto germano - soviético, en 1939.
- 36 Con independencia de las explicaciones que al efecto puedan merecer más interés sobre el significado político del Congreso del PSOE en Suresnes, lo cierto es que supuso un reparto del poder en la Dirección de las organizaciones socialistas (PSOE y UGT). Durante muchos años, la Dirección del PSOE estuvo controlada por andaluces y la Dirección de la UGT por socialistas vascos.
- 37 *Moviment Socialista de Catalunya* que pasó a integrar *Convergencia Socialista* y, más tarde, el PSC (c). **Company** era el órgano oficial del MSC y utilizaba como emblema el distintivo de la hoz y el martillo, propios de la III y IV internacionales.

- 38 En aquellas fechas, los socialistas del PSC (c) acusaban despectivamente a los socialistas procedentes del PSOE de socialdemócratas. Los militantes socialistas de la UGT jamás acusaron de comunistas a los socialistas procedentes del PSC (c) por el hecho de que sus tesis políticas fueran las del PSUC.
- 39 Estas negociaciones fueron precedidas de amenazas tales como que propondrían a Juan Alamillo como alternativa a Luis Fuertes.
- 40 Se decía entonces que esta ofensiva había sido iniciada por uno de los sectores del PSC denominado "frontista".
- 41 Alamillo sufrió una fuerte crítica en el Comité Nacional de la UGT de Catalunya, acusado de propiciar enfrentamientos en las comarcas donde se desplazaba. Como resultado de ello se dio de baja de la UGT y entró en CCOO.
- 42 Declaración de Luis Fuertes en "Escrips" del CEDESC Diciembre de 1995.
- 43 Información publicada en El Periódico del 13-6-80.
- 44 El Periódico 25-9-80.
- 45 Recuérdese que incluso en la década de los años 80 todavía había una parte muy importante de socialistas del PSC que, en sus respectivos congresos, pretendían que el Partido de los socialistas tratara por igual a la UGT y CC.OO.
- 46 En la negativa a aceptar los contenidos de la COS tuvo una especial relevancia la intervención de José Valentín. Esta fue una de las razones añadidas por las que Nicolás Redondo y José Valentín se distanciaron políticamente.
- 47 *Ley 8/1980 publicada en el BOE n 64 del 14 de marzo de 1980. Se inició la tramitación con la aprobación del anteproyecto por el Consejo de Ministros del 1 de junio de 1979.*
- 48 La referencia histórica era la del Estatuto de 1932.
- 49 Esta posición llevó al intento de diferenciar entre "nacionalismo" y "catalanismo". En la práctica, ha llevado también a establecer una competencia entre "nacionalistas" y "catalanistas" para vislumbrar quien de ellos representaba mejor los intereses de Catalunya. El resultado ha sido la consagración política de Jordi Pujol.
- 50 El problema no se reducía a una cuestión de ortodoxia monetaria. Con motivo de la crisis energética, todos los países redujeron el consumo y forzaron medidas de ahorro con excepción de España que se lanzó a una política de inversiones en centrales nucleares creyendo en unos índices de crecimiento del consumo que nada tenían que ver con la realidad.
- 51 Papeles de Economía Española nº2 , del año 1980, p 83. La encuesta se refiere a trabajos de campo de 1978.

Maria Cruz Santos

Un congrés de transició

El mes de juny de 1931 es va celebrar a Madrid un congrés extraordinari de la CNT després de gairebé 12 anys de no celebrar-ne cap. Hauria d'haver estat un congrés de reorganització i embranzida que convertís la CNT en un gran sindicat més fort i important encara del que fou durant la II República, però les divisions al seu si van fer que molts dels seus acords es quedessin en lletra morta. Mentre una direcció formada per la "vella guàrdia" del sindicalisme català i espanyol volia canviar les tàctiques de la CNT, nous components sorgits en els anys de clandestinitat volien donar un caire més radical a la central sindical. Finalment van ser aquests els que dominarien i acabarien per fer fora els "revisionistes". La lluita entre totes dues tendències és ben evident durant el desenvolupament d'aquell congrés.

La dimissió de Primo de Rivera accelerà el procés de discussió interna que s'havia iniciat els últims anys de la dècada dels 20 al si de la CNT. D'una banda totes les tendències semblaven fer pinya al voltant de la CNT, que demanava l'esforç de tothom per reorganitzar-se, però d'altra banda van sortir diferències respecte a qüestions de forma i de fons. Hi ha dos línies molt clarament definides i marcades:

La primera volia optar per un sindicat que pogués reunir tots els treballadors fent abstracció de la seva ideologia. Les creences personals i polítiques quedaven relegades a l'àmbit particular i personal de l'afiliat, el qual mai no hauria d'actuar dintre de la política com a sindicalista. Fora d'aquesta restricció, era lliure d'actuar com creies més convenient.

La segona línia considera, per contra, que la Confederació és inequívocament anarquista i que tots els seus afiliats han d'estar d'acord amb l'ideari llibertari. Per dir-ho amb paraules de Gómez Casas:

"... es comprensible que la CNT i los anarquistas exigieran a cuantos aflúan a sus cuadros, al menos, la adhesión a principios básicos de antiparlamentarismo i acción directa. Claro, está, la opción a quienes no aceptaran estas premisas quedaba automáticamente establecida: la UGT i el socialismo"¹.

I era cert que la tendència revisionista de la CNT semblava disposada a sacrificar tots els principis anarquistes per un sindicat fort i que aglutinés els interessos de TOTS els treballadors però que fos, això sí, revolucionari.

Dos anys abans, el 1928, Ángel Pestaña havia creat el grup "Solidaridad". Era tot el que havia pogut realitzar de la seva intenció primera, que era la Unión de Militantes. El grup estava format per Pedro Massoni, Juan Peiró, Mascarell, J. Egió, Antonio

Rodríguez, Juan López, Pere Foix, Fernando Villanueva, Ramon Porquet, José Villaverde, Ángel Pestaña, Juan Saña, Serafín Castelló i Miguel Giménez². Segons Elorza:

"Se trata en (sic) convertir una consigna de conciliación generalizada en criterio para una agrupación de tendencias dirigida a reconstruir la Confederación, adecuándose al sistema legal vigente, y compensando el influjo creciente del anarquismo"³.

La polèmica entre Ángel Pestaña i Joan Peiró que es va desenvolupar a la revista *Acción Social Obrera* de Sant Feliu de Guíxols va fer que el grup passés per serioses dificultats, l'any 30 es va refer amb canvis fonamentals en el noms que el constituïren. El grup de 1930 era més homogeni i va encaminar els seus esforços a reorganitzar la CNT dins d'una línia sindicalista. Els nous integrants del grup eren Ángel Pestaña, J. López, Progreso Alfarache, Francisco Arín, A. García Birlán, Pere Foix i Roldán Cortada. El grup va fundar dos periòdics, *Acción* i *Mañana* i el 23 d'agost de 1930 van publicar un manifest dirigit als anarquistes en el qual expressen la necessitat d'un canvi en l'organització i els plantejaments de la CNT. Aquesta necessitat segons el seu parer, és òbvia atesa l'experiència de la Dictadura durant la qual la CNT ha perdut bona part dels seus efectius.

Eulàlia Vega⁴ ens informa com aquest manifest fou rebut per l'opinió anarquista. Uns estaren d'acord amb la necessitat d'una estructura més sòlida i responsable, van rebutjar els grups d'afinitat i fins i tot van reforçar les idees organitzatives suggerides oposant als grups d'afinitat grans agrupacions anarquistes repartides geogràficament per localitats i dividides en sectors operatius -laboral, cooperatives de consum, propaganda...- segons l'activitat a desenvolupar. D'altres es van aixecar en defensa de la individualitat com a nucli essencial de l'anarquisme.

El procés de reorganització de la CNT hauria hagut de culminar a l'any següent en el dit Congrés del Conservatori, que se celebrà a Madrid de l'11 al 16 de juny de 1931, però entre la publicació del manifest del grup "Solidaridad" i el Congrés Nacional de la CNT molts fets tingueren lloc; cap tan important com el canvi de règim i l'arribada de la República. Els mesos que precediren a la seva proclamació foren intensos, plens de conspiracions, acords secrets i fins i tot un intent d'aixecament militar: el tràgic intent dels capitans Fermín Galán i García Hernández que acabà en el fracàs i que tingué com a conseqüència l'afusellament de tots dos militars, que d'aquesta manera passaren a la categoria de màrtirs de la República. La CNT participà de prop o de lluny a gairebé tots els complots i conspiracions. Gómez Casas recorre a l'autoritat de Joan Peiró per afirmar que "el pleno nacional clandestino de julio de 1928 autorizó a una inteligencia con los políticos y militares que se oponían a la Dictadura"⁵. El ple s'havia celebrat el 29 de juliol de 1928 i Peiró afirmà davant el Congrés del Conservatori que la decisió havia estat presa per unanimitat, acordant secundar la revolució política i anar més enllà que els elements polítics o quedar-se quiets donat cas que no fos possible⁶. El mateix Peiró, juntament amb Pere Foix i Josep Viadiu, havia signat el "Manifest d'Intel·ligència Republicana" el març de 1930 i, encara que retiressin la signatura quan se celebrà el Ple Regional de Catalunya, també és cert que va estar present al Pacto de San Sebastian signat

pels elements republicans que poc després formaren Govern Provisional de la República, tot i que no signés. El que encara és més curiós és que més tard Peiró va dir al Congrés del Conservatori que ni la CNT ni la UGT hi havien estat convidades. L'ambigüetat de sentiment i desitjos de molts homes de la CNT en aquells dies queda reflectida en el judici que fa Josep Peirats: "la exclusión de la CNT del Pacto de San Sebastián revela la aprensión de los primates de la futura República hacia esta organización. Con dicha exclusión se evitaba todo posible compromiso a sus reivindicaciones, quedando los futuros gobernantes republicanos con manos libres para proceder contra ella en ese futuro preñado de mutuas hostilidades comprensibles"⁷. Ni tan sols es lliuren d'aquesta ambigüetat alguns membres de la FAI. Eulàlia Vega dóna els seus noms: J. R. Magriñán, M. Hernández, M. Sirvent i Elizalde⁸. No és estrany, doncs, que el comitè que es formà per conspirar i del qual formaren part els capitans Alejandro Sancho, Eduardo Medrano i d'altres militars pogués estar relacionat amb el Comitè Regional de Catalunya, malgrat que el testimoni deixat pel general Mola en les seves *Memòries* fan dubtar d'aquesta afirmació, al menys en allò que fa referència al capità Sancho, el qual semblava simpatitzar molt més amb les idees comunistes⁹. Amb tot, deixà també abundants proves que mostren que molts anarquistes tingueren contacte amb elements polítics. Curiosament no figura el nom de Pestaña en cap de les seves relacions¹⁰, encara que Ángel Pestaña va intentar desmentir tots els rumors en dir que pensar en aquests contactes era imaginar una "caricatura ridícula".¹¹

Des de 1930 els signes de regularització de la situació de la Confederació se succeïren. Primer fou la legalització el 30 d'abril de 1930, després de l'entrevista entre Ángel Pestaña i el general Mola. El juliol d'aquell mateix any reapareixia *Solidaridad Obrera* una vegada havia tingut lloc el Ple Regional de Catalunya el 17 de maig. El 17 de novembre, i davant les dificultats de convocar un congrés nacional, se celebrà un ple nacional de regionals on, malgrat reafirmar la lleialtat als principis llibertaris, també es decidí "establecer una inteligencia con los elementos políticos al objeto de hacer un movimiento revolucionario"¹².

Per fi l'11 de juny de 1931 s'inicià el Congrés Nacional a Madrid. Obrí la sessió inaugural Ángel Pestaña, i amb les seves paraules insistí en la necessitat de l'organització pensant en el món nou que havia de sorgir després de la caiguda del capitalisme. Després de Pestaña dirigí la paraula als congressistes Rudolf Rocker, que veia la nova democràcia espanyola com un perill per a la CNT: "La proclamación de la República ofrece a las masas obreras el espejuelo de mejoras harto difíciles de conseguir dentro del marco del régimen capitalista. Pero el peligro de que las masas acepten esa sugestión existe"¹³.

Pestaña havia arribat a la Secretaria del Comitè Nacional a finals de maig o començaments de juny d'aquell any de forma interina, i en qualitat de tal presidí i moderà el congrés. L'ordre del dia constava de vuit punts:

1r) Informe del Comitè Nacional.

2n) Gestió del Comitè Nacional anterior.

3r) Pla de reorganització de la CNT. Necessitat de completar la seva estructura amb la de la Federació Nacional d'Indústria. Campanya nacional de propaganda i organització.

4t) Organització dels obrers de la terra.

5è) Reivindicacions de caràcter econòmic:

- a) salari mínim
- b) disminució de la jornada de treball
- c) lluita contra l'impost sobre els salaris
- d) lluita contra l'atur forçós

6è) Publicacions de la CNT.

7è) Estudi dels dictàmens que han de presentar-se al IV Congrés de l'Associació Internacional dels Treballadors i nomenament de delegats al dit congrés.

8è) Posició de la CNT davant de la convocatòria de les Corts Constituents. Pla de reivindicacions polític-jurídic-econòmiques que s'hi han de presentar.

9è) Assumptes generals.

En les primeres sessions són paleses les diferències existents dins de la Confederació. Cronològicament la primera es presenta en revisar les credencials, la qual cosa dona lloc a l'expulsió d'Hilario Arlandis. Arlandis havia creat el Partit Comunista i dirigia un periòdic des del qual llançava atacs contra la CNT. A la resolució d'expulsió es fa referència als acords del Congrés Nacional del Teatre de la Comèdia de Madrid de 1919 i de la Conferència Nacional de Saragossa de 1922. La revisió de credencials serveix també perquè Pestaña faci una advertència respecte d'allò que sembla que era una pràctica habitual: inflar les xifres d'afiliats als congressos, i avisa que en l'avenir es cotitzarà per nombre d'afiliats inscrits en aquell moment. Més endavant tornarà sobre el tema en tractar el IV Congrés de la Internacional i recordarà que la secció espanyola ha de cotitzar pels afiliats allí representats i que si els números no són certs hi haurà serioses dificultats per complir els compromisos. Tot i així, els delegats diuen que representen 535.565 treballadors.

La segona tendència representada era la de la FAI, la qual pretenia una organització de la CNT molt allunyada de les Federacions d'Indústria que s'aprovaran en aquest congrés. Pestaña presentà la proposició de la FAI demanant el reconeixement oficial del congrés, la qual cosa li donava dret a prendre part al si de les discussions. De seguida es va crear un enrenou, hi va haver opinions a favor i en contra, i es va posar en dubte si el Comitè Nacional tenia competències per actuar com demanaven els que l'havien qüestionat.

La majoria no vol el reconeixement de la FAI, sobretot el Sindicat del Vestit de Barcelona, el Sindicat Metal·lúrgic, la Delegació d'Astúries i Juli Roig de la Delegació del Nord, que demanen que cap organisme de fora de la Confederació prengui part al congrés. Els que estan a favor que la FAI sigui reconeguda oficialment retreuen al Comitè Nacional el fet de no haver-la convidat tal i com havien demanat els Sindicalistes de Catalunya, però a aquests se'ls diu que el Comitè no té competències a l'hora de convidar a d'altres organismes a participar en el congrés. Finalment, la proposició és rebutjada.

Amb molt de retard comença la discussió de l'ordre del dia, l'informe del Comitè Nacional i la seva gestió -punts un i dos-, ja avançada la tercera sessió. El dictamen és presentat per Francisco Arín i corrobora el que ja s'ha dit al principi d'aquesta comunicació: que els contactes entre la CNT i els elements polítics per fer desaparèixer la Dictadura havien estat constants i de vegades molt directes, com és el cas del moviment de desembre, que acabà amb l'aixecament de Jaca.

L'informe provoca una gran polèmica, tan gran que es fa difícil de creure que els delegats no estiguessin preparats per al que anaven a sentir. Es demanen responsabilitats, i fins i tot es reclama la dimissió del Comitè Nacional, al qual es culpa per l'actuació de la Confederació al llarg de tota la Dictadura, tot i que el Comitè Nacional convocant del congrés ho és des de 1930. Qui primer s'aixeca per explicar la implicació que hi ha hagut és Francisco Arín, encara que assegura que en cap moment s'ha compromès la independència de la Confederació¹⁴. Confessa que hi ha hagut una condició que ha estat rebutjada sistemàticament pels republicans, que se'ls donés armes, i admet la coincidència existent en la necessitat d'acabar amb la monarquia, però el Comitè sempre ha volgut acabar-hi per l'acció directa¹⁵. Més endavant és Peiró qui pren la paraula per explicar la seva actuació i exculpar el Comitè Nacional. Peiró fa un repàs de tots els contactes entre els successius comitès nacionals de la CNT i elements polítics des del 1924, en especial els contactes amb Macià a Font-Romeu i París, i els del 1928 amb Sánchez Guerra, el qual cridà Àngel Pestaña encara que les conversacions continuessin amb Bruno Carrera¹⁶. D'aquestes converses sortí la participació en el moviment de gener de 1929 contra la Dictadura. Tant Arín com Peiró acaben acusant la FAI d'haver forçat el Comitè Nacional a entrar en contacte amb els polítics.

Malgrat tot, les explicacions d'Arín i Peiró no són suficients i les divergències i els dubtes tornen a sortir quan es presenta la 8a. ponència, que porta el significatiu títol de "Posición de la CNT frente a las Cortes Constituyentes".

Fer un dictamen sobre les Corts Constituents implicava acceptar que la Confederació tenia un pes polític de fet dins del país, i així ho fan notar alguns dels membres del Comitè que presenten el dictamen. Aquests fan un vot particular en què fan constar que "el solo enunciado del tema que tratamos implica una derivación clara y rotunda de los principios apolíticos i antiparlamentarios de la Confederación"¹⁷. Però, a més, a la discussió posterior torna a sortir el fantasma de la col·laboració política d'alguns cenetistes de forma directa. Una vegada més és Peiró l'encarregat de

desmentir-ho, alhora que reconeix els seus propis contactes. A la seva intervenció Peiró informa que a ell i a Pestaña els havien ofert anar a les llistes d'Esquerra Republicana, llocs que ells havien rebutjat però que sí havia acceptat un tal Zalabardo de la Federació del Nord i del qual se sospita que ha estat un confident de la policia.

Per fi al congrés s'inicia la discussió sobre el problema de la reorganització de la CNT. El punt de partida és un dictamen elaborat per Peiró. La qüestió principal plantejada és la de les Federacions d'Indústria que es presenta com la resposta necessària a la progressiva concentració de la indústria.

Un any abans, Àngel Pestaña ha publicat *Normas Orgánicas (Federaciones Nacionales de Industria)*¹⁸. En aquest full, després de fer una crítica dels Sindicats de Ram o Indústria (els famosos Sindicats Únics) i expressar les seves reserves envers la desaparició de les Federacions Nacionals Professionals aprovades al Congrés de la Comèdia de 1919, passa a exposar la direcció cap a on ha d'anar la nova organització de la CNT, les que havien d'haver estat les Federacions d'Indústria. Sense voler profunditzar, sí que vull assenyalar les diferències entre el dictamen de Peiró i la concepció de Pestaña. Peiró es mostra molt més revolucionari, les seves al·lusions al paper reservat a les Federacions d'Indústria en l'organització i la coordinació de la producció, equilibrant aquesta amb la demanda nacional i exterior de la societat post revolucionària, són constants¹⁹. La Federació d'Indústria esdevé un autèntic organisme revolucionari en la línia de les tendències de Pierre Besnard i Cornelissen. Pestaña no fa referència a aquest punt ni una sola vegada malgrat que sigui un dels seus temes preferits habitualment. El seu interès és més immediat i economista, però en canvi fixa els límits de les atribucions de les Federacions d'Indústria: totes estaran fixades pels acords que es prenguin als congressos nacionals.

Pestaña acaba fent una altra crítica a l'organització i al Comitè Nacional on repeteix fidelment l'esquema d'un article que el mateix Pestaña escrigué a la revista *Mañana*²⁰ al maig de 1930 i que es titula "Temas de organización". L'argument central és la manca de preparació d'alguns secretaris generals que han pentangut a la CNT, els quals no saben ni escriure una carta. La solució a aquest problema considera que és la retribució d'aquest càrrec.

El dictamen s'aprova per àmplia majoria, 302.343 vots a favor per 90.671 en contra²¹, però la resistència si no és important en quantitat sí que ho és en qualitat i dona lloc a un atac frontal de García Oliver contra Pestaña que ja anuncia el que tindrà lloc un parell d'anys després i que serà causa d'expulsió de Pestaña de la CNT. La crítica més notable és la de la burocratització de la CNT. En contra d'aquesta crítica, poden oposar els projectes que Pestaña presenta en l'article a què hem fet referència, els quals inclouen la condició que el Secretari General no pogui ocupar el càrrec dos anys seguits precisament per evitar-ne la professionalització.

Malgrat l'aprovació, l'existència de càrrecs retribuïts posava fi a una de les actituds que més havien distingit la CNT d'altres organitzacions polítiques i sindicals i que a

la vegada havia estat utilitzada com a arma a l'hora de proclamar l'honestedat i el desinterès revolucionari de la CNT i els anarquistes. Durant anys, polítics de tota mena i sindicalistes de la UGT havien estat acusats d'actuar animats pel profit personal que treien en el partit o sindicat, i no pel desig sincer de millorar la condició d'aquells que els votaven. Els revisionistes acabaven així amb una de les premisses anarquistes.

Menys transcendència per les bases anarquistes té la qüestió del salari mínim. Sempre hi havia hagut una resistència perquè es considerava que l'home ha de rebre només el que és fruit del seu esforç. A més es temia que l'existència d'un salari mínim animés els empresaris a igualar tots els salaris per baix. Pestaña, per contra, el defensa més d'una vegada, l'última un any abans, al mes de maig, en un article titulat "Salari mínim" publicat a la revista *Mañana*²². En el seu favor Pestaña argumenta l'obligació que té la societat d'assegurar les condicions que permetin la subsistència de tots els seus membres. Afirma que basar la retribució fixant-se només en l'esforç és injust perquè mai no ha de ser inferior a les necessitats de qui el realitza, a més la desigualtat dels salaris porta a establir categories entre els mateixos treballadors. Aviat, però, oblida aquesta afirmació quan diu que malgrat tot "No pretendemos (...) cerrar la puerta al máximo (salario)²³".

A la resolució aprovada pel congrés es decideix que el salari mínim ha d'establir-se a cada regió i segons la variació dels índexs de cost de la vida. Es demana també que sigui igual per a homes i per a dones, i que se supremeixi la remuneració d'acord amb propines i percentatges.

En general es tracta d'un nou enfocament dels problemes, més pragmàtic, més conciliador, més d'acord amb la idea segons la qual el canvi no és a quatre passes i mentre arriba fora bo millorar la condició de vida dels obrers en allò que sigui possible. Actitud, cal dir-ho, molt pròpia de Pestaña.

Malgrat la importància d'aquest punt, el congrés gairebé no el debateix, i tampoc no fa especial èmfasi en els altres tres punts de "l'ordre del dia", que són els següents:

1r) El congrés de l'AIT que és a punt de començar coincidint amb les últimes sessions del que s'està celebrant.

2n) La propaganda: s'acorda crear un diari nacional amb seu a Madrid, el que serà CNT.

3r) La creació d'una universitat a Barcelona pels mestres racionalistes.

Aquestes qüestions es tracten a corre-cuita i es discuteixen barrejant-les amb acusacions de col·laboracionisme amb els polítics. Fa l'efecte que les votacions es fan sense parar esment en els dictàmens i que només es tenen en compte les convivències que hi havia o hagués pogut haver entre la CNT i els partits, i els acords secrets als quals es pogués haver arribat. Això explicaria les dificultats que

després hi hagué per posar en marxa les Federacions d'Indústria²⁴ i fer complir els altres acords. També il·lustra el procés que portà a la separació del *Trenta* atès que els elements més destacats a l'hora de demanar explicacions eren majorment membres de la FAI.

Els acords del congrés estaven en la línia del sindicalisme que defenien homes com Bernard i Souchy i que era acceptat per Ángel Pestaña. No vull dir que el congrés estigués fet a la seva mida. De fet, una organització tan gran com la CNT és difícil que la dominés un sol home, però Ángel Pestaña ocupava el càrrec i tenia el prestigi i la influència precisos per donar una orientació o una altra al congrés només establint "l'ordre del dia", la qual nombroses vegades era vulnerada i deixada de banda perquè les passions del moment, probablement no els interessos, anaven per un altre camí. És possible que Pestaña i els que pensaven com ell estiguessin més a prop de la raó en adoptar posicions més moderades que permetessin la creació d'un sindicat fort i modern i al mateix temps restés tensions que més tard es demostraren funestes. Però es van equivocar en mesurar l'opinió dels que els seguien: "políticament" cometeren un error en no calibrar les forces que tenien darrera, davant els interessos dels més radicals i extremistes.

Bibliografia

- Abad de Santillán, Diego. *De Alfonso XIII a Franco*. Buenos Aires, 1974.
- Abad de Santillán, Diego. *Mémoires. 1897-1936*. Barcelona, 1977.
- Alba, Víctor. *Els problemes del moviment obrer de Catalunya*. Barcelona, 1976. 1a. ed.
- Alcalá Zamora, Niceto. *Memorias*. Barcelona, 1977.
- Balcells, Albert. *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña contemporánea (1900-1936)*. Barcelona, 1974.
- Bengoechea, Soledad. *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona, 1994. 1a ed.
- Berrueto, José. *Por el sendero de mis recuerdos (1920-1939)*. Santa Coloma de Gramanet, 1987.
- Buenacasa, Manuel. *El movimiento obrero español. 1886-1926*. Madrid, diciembre 1977.
- Buenacasa, Manuel. *Por la unidad CNT-UGT. Perspectiva del movimiento obrero español*. México, 1964.
- Bueso, Adolfo. *Recuerdos de una cenetista*. Barcelona, 1976. 1a ed. Vol.I.
- Civera, Marin. *El Sindicalismo*. México, 1931. 1a. ed. 2a. ed. 30 abril 1959.
- Elorza, Antonio. *Ángel Pestaña. Trayectoria sindicalista*. Madrid, 1974.
- Ferrer, Joaquim. *Simó Piera: Perfil d'un sindicalista. Vegeu Piera, Simó. Records i experiències d'un dirigent de la CNT*.
- Figuerola, Álvaro de, Conde de Romanones. *Obras completas. Memorias*. Madrid, 29 de maig 1949.
- Foix, Pere. *Apòstols i mercaders. 40 anys de lluita social a Catalunya*.
- Gabriel, Pere. *Escrits polítics de Frederica Montseny*. Barcelona, 1979.
- García Oliver, Juan. *El eco de los pasos. El anarcosindicalismo en la calle. En el Comité de Milicias. En el Gobierno. En el exilio*. Barcelona, 1978. 1a. ed.
- Gómez Casas, Juan. *Historia del Anarcosindicalismo español*. Madrid, 1978.
- Hobsbawm, Eric. *El mundo del trabajo. Estudios históricos sobre la formación y evolución de la clase obrera*. Barcelona, 1987. Londres, 1984.
- Huertas Clavería, Josep M. *Salvador Seguí, "El Noi del Sucre"*. Barcelona, novembre 1974. 1a. ed.
- Jackson, Gabriel. *Aproximación a la España contemporánea (1898-1975)*. Barcelona, 1981.
- Kropotkin, Pedro. *Obras* (Edició a càrrec de Martin Zemliak). Barcelona, 1977. París, 1976.
- Lera, Àngel M^a de. *Àngel Pestaña. Retrato de un anarquista*.
- Lladonosa, Manuel. *El Congrés de Sants*. Barcelona, 1975.
- Lladonosa i Vall-Liebrera, Manuel. *Sindicalistes i llibertaris: L'experiència de Camil Piñon*. Barcelona, 1989.
- Manent i Pesas, Joan. *Records d'un sindicalista llibertari català (1916-1943)*. París, 1977. 1a. ed.
- Mola Vidal, Emilio. *Memorias. Los últimos meses de la monarquía y la llegada de la República desde la Direc-*

ción General de Seguridad. Barcelona, 1977.

Montseny, Frederica. *Mis primeros cuarenta años*. Barcelona, març 1987.

Paniagua, Xavier. *La sociedad libertaria. Agrarismo e industrialización en el anarquismo español*. Barcelona, 1982.

Peirats, José. *Figuras del movimiento libertario español*. Barcelona, 1978. 1a. ed.

Peirats, José. *La CNT en la revolución española*. París, 1971.

Peña, Marcos. *El Sindicalismo*. Madrid, 1978.

Pestaña, Ángel. *¿Sindicato único? (Orientación sobre organización sindical)*. Madrid, gener 1921.

Piera, Simó. *Records i experiències d'un dirigent de la CNT*. Barcelona, 1975. 1a. ed.

Tavera, Susanna. *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista (1915-1939)*. Barcelona, 1992. 1a. ed.

Tuñón de Lara, Manuel. *Poder y sociedad en España. 1900-1931*. Madrid, 1992. 1a. ed.

Ucelay da Cal, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona, març 1982. 1a. ed.

Termes, Josep; Moreno Sáez, Francisco; Santacreu Soler; José Miguel G. ; Andreu, Roque; Mintz, Frank; Quilis Táuriz, Fernando; Asociación Cultural Alzina. *El Anarquismo en Alicante. 1868-1945*. Alacant, 1986.

Vega, Eulàlia. *Anarquistas y Sindicalistas, 1931-1936*. València, 1987.

Notes

- 1 Gómez Casas, Juan. *Historia del anarcosindicalismo español*. Madrid, 1978. pàg. 182.
- 2 Són els components que assenyala Antonio Elorza a *Trayectoria Sindicalista*. Eulàlia Vega, en canvi, en el seu llibre *El Trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)* dóna uns altres noms: Àngel Pestaña, J. Peiró, J. López, A. García Birlán ("Dionysios"), P. Alfarache ("A. Rodríguez"), Pere Foix ("Delaville"), Germinal Souza, Patricio Navarro, Miguel Jiménez y M. Buenacasa.
- 3 Elorza, A. op. cit., pàg. 32. Com es pot veure en comparar la diferència en la relació que fan Eulàlia Vega i Antonio Elorza, aquesta afirmació no és tan clara.
- 4 Vega, Eulàlia. op. cit., pàg. 52.
- 5 Gómez Casas, Juan. *Historia del anarcosindicalismo español*. Madrid, 1978, pàg. 180.
- 6 "Memoria del Congreso del Conservatorio", pàg. 28.
- 7 En Gómez Casas, J. op. cit., pàg. 186.
- 8 Vega, Eulàlia. op. cit., pàg. 61.
- 9 Mola, Emilio. *Memorias*. Madrid, 1933. 1a. ed. El general Mola no cita al capità Medrano, en canvi, s'estén parlant del capità Alejandro Sancho. Sembla tenir-li un afecte sincer, i per això mira d'entrevistar-s'hi amb ell quan és acusat per un personatge, que dóna un nom fals, de conspirar amb els anarquistes (pàg. 55). L'entrevista arriba a celebrar-se el juny de 1930, el dia 12 exactament, i Sancho hi confessa les seves simpaties envers Marx i Engels (pàg. 146 a 153). Finalment, a l'octubre, es fa un registre a casa del capità i es troba un full amb les Bases Comunistes.
- 10 Mola parla en diferents pàgines de contactes entre Carbó i Peiró per part anarquista, i Franco, Sandino i Sancho. Així mateix, parla de la presència de Progreso Alfarache i Rafael Vidiella en el Pacto de San Sebastián.
- 11 *Solidaridad Obrera*, 23 setembre 1930.
- 12 Citat a Gómez Casas, op. cit., pàg.186.
- 13 "Memoria del Congreso extraordinario de la CNT", pàg.25.
- 14 "Memoria del Congreso Extraordinario de la CNT de 1931", pàg. 49.
- 15 Ídem, pàg.50.
- 16 Peiró no dóna el nom de la persona que va a París. Qui el facilita es el senyor Casasús, en una conversació que vam tenir al "Centre Lleidatà" de Barcelona el 4 de març de 1993.
- 17 "Memoria del Congreso Extraordinario de la CNT de 1931", pàg. 188.
- 18 Archivo Nacional de la Guerra Civil de Salamanca, Sección folletos, 3895.
- 19 "Memoria del Congreso Extraordinario de la CNT de 1931", pàg. 123.
- 20 Pestaña, Àngel. "Temes d'organització", *Mañana*. núm. 3.
- 21 Memòria del Congrés ja esmentada.
- 22 Pestaña, Àngel. "Salario mínimo", *Mañana*. núm.1, pàgs. 5-7
- 23 Article esmentat.
- 24 Les Federacions d'Indústria pràcticament no arribaren a organitzar-se. Una vegada va esclatar la guerra, tots els dirigents anarquistes es van lamentar de l'error comès per l'eina de coordinació que hagués pogut ser a l'hora de fer front a l'aixecament militar i posar en marxa l'economia de guerra.

SÈRIE «PAPERS D'HISTÒRIA»

Republicanisme i Socialisme

ANGEL DUARTE, ALFRED PÉREZ BASTARDAS

El Front Obrer de Catalunya

RAMON ALQUÉZAR, XAVIER MARCET, JOSEP M. VEGARA,
JOSÉ LUIS MARTÍN, JULIO GARCÍA ALCALÁ

La reconstrucció del Socialisme. El Moviment Socialista de Catalunya.

JUAN MANUEL FERNÁNDEZ i CABRERA, JOSÉ LUIS MARTÍN RAMOS,
JOSÉ MARTÍNEZ COBO, ABDÓN MATEOS, EUGENI GIRAL QUINTANA,
ANTONIETA JARNE MÒDOL, FRANCESC VILANOVA i VILA-ABADAL

Feminisme i Socialisme, una síntesi necessària.

SUSANNA TAVERA, MARIA JOSÉ AUBET, MICHEL RALLE,
MARIA DOLORS RENU, ANNA BALLETBÓ, JUDITH ASTELARRA,
AMÉLIA VALCARCEL, MARTA BIZCARRONDO

